

**”Teimme ilmastoagendasta talousohjelman” –
ekologinen modernisaatio Euroopan vihreän
kehityksen ohjelmassa**

Valtio-opin
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Ella Välimäki

06.06.2025
Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Valtio-oppi

Tekijä: Ella Välimäki

Otsikko: ”Teimme ilmastoagendasta talousohjelman” – ekologinen modernisaatio Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa

Ohjaaja: Professori Maija Setälä

Sivumäärä: 89 sivua

Päivämäärä: 06.06.2025

Tässä tutkielmassa tarkastellaan kriittisen diskurssianalyysin avulla ekologisen modernisaation diskurssia Euroopan komission (2019–2024) Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa (European Green Deal) ja siihen liittyvissä strategisissa dokumenteissa ja puheissa. Lähtökohtana ja taustaoletuksena on ekologisen modernisaation diskurssin hallitsevuus monissa instituutioissa, kuten myös Euroopan komissiossa. Tämä oletus todennetaan kirjallisuuden sekä aineiston kautta.

Teoreettinen viitekehys perustuu ympäristödiskurssien tutkimukseen, antroposeenin käsitteeseen sekä ekologiseen modernisaatioon. Tutkielmassa vastataan kolmeen tutkimuskysymykseen. (1) Millaisiin argumentteihin hegemoninen diskurssi perustuu? (2) Miten talouden ja luonnon suhde hahmotetaan komission ympäristödiskurssissa? (3) Miten rakenteellinen muutos näyttäytyy ohjelmissa? Lisäksi kolmatta tutkimuskysymystä täydentävät tarkentavat kysymykset: onko ekologinen modernisaatio vahvaa vai heikkoa? ja löytyykö diskurssista merkkejä luonnollistumisesta? Näihin kysymyksiin vastataan tutkielmassa kriittisen diskurssitutkimuksen, Norman Fairclough’n kriittisen diskurssianalyysin sekä John Dryzeikin ympäristödiskurssien tutkimukselle asettaman kehityksen kautta.

Ekologisen modernisaation diskurssille tyypillisesti ohjelman perustelut ympäristötavoitteiden täyttämiseksi syntyvät markkinalogiikkaan nojaavien argumenttien ja käsitysten varaan. Ohjelmassa perustellaan päästöjen irtikytkennän resurssienkäytöstä olevan mahdollista teknologisen kehityksen avulla. Tutkimuskirjallisuudessa on kuitenkin todettu, ettei irtikytkentä ole ollut laajaa ja globaalia vaan lähinnä suhteellista ja paikallista. Antroposeenin käsite puolestaan hahmottaa sitä, millainen luonnon ja talouden suhde on politiikassa aikana, jolloin ihmisen vaikutukset maajärjestelmään ovat aiheuttaneet laajoja ympäristöongelmia. Ohjelman luontosuhde näyttäytyy instrumentaalisenä, ja luonnon rooli tunnustetaan useimmiten resurssina ihmisen käyttöön. Myös luontopohjaisia perusteluja ympäristönsuojelulle löytyi, mutta talous- ja ihmislähtöiset perustelut ilmenivät näitä useammin.

Vaikka rakenteellisen muutoksen rooli ja tärkeys tunnustettiin, ohjelman ympäristödiskurssi oli Dryzeikin ekologisen modernisaation diskurssia hahmottaen nykyiseen talousjärjestelmään pohjaava ilman tavoitteita laajemmasta järjestelmätason muutoksesta. Ohjelman diskurssissa pyrittiin luomaan vahva painotus oikeudenmukaisuuteen, sosiaaliseen kestävyYTEEN ja Euroopan ilmastojohtajuuteen. Silti painotus talouteen ja kasvuun olivat näitä korkeammalla. Ohjelman diskurssi pohjautuu perinteiseen ”heikkoon” ekologiseen modernisaatioon, joka keskittyy vahvasti teknologiseen kehitykseen ja talouskasvuun. Vahvan ekologisen modernisaation tavoittaminen vaatisi laajempaa rakenteellista ja järjestelmätason refleksiivisyyttä, jossa oltaisiin avoimia myös talousjärjestelmän ja nykyisen status quon kriittiseen tarkasteluun. Ohjelmasta oli löydettävissä viitteitä luonnollistuneesta diskurssista, sillä nykyiseen kasvumalliin perustuva ympäristöpolitiikka nähtiin vaihtoehdottomana.

Avainsanat: Euroopan unioni, Euroopan komissio, ekologinen modernisaatio, vihreä kasvu, vihreän kehityksen ohjelma, ympäristöpolitiikka, antroposeeni, kriittinen diskurssitutkimus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Ympäristön ja ympäristödiskurssien muutokset	9
2.1	Antroposeeni	9
2.2	Ympäristödiskurssit	11
3	Ekologinen modernisaatio	16
3.1	Ekologinen modernisaatio teoriana ja diskurssina	16
3.2	Resurssien käyttö ja irtikytöntä	19
3.3	Teknologinen kehitys ja innovaatiot	23
3.4	Rakenteellisen muutoksen rooli	27
3.5	Vaihtoehdot kasvulle	32
4	Ympäristöpolitiikka ja Euroopan unioni	36
4.1	Ympäristö- ja ilmastohallinta EU:ssa	36
4.2	Euroopan vihreän kehityksen ohjelma	39
4.3	Ekologinen modernisaatio EU:n ympäristödiskurssina	41
5	Kriittinen diskurssitutkimus	44
5.1	Kriittinen diskurssitutkimus ja -analyysi	44
5.2	Metodi, aineisto ja analyysin eteneminen	46
6	Ekologinen modernisaatio Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa	52
6.1	Ratkaisut ympäristöongelmiin	52
6.2	Politiikan toimijat ja politiikan taso	59
6.3	Diskurssista hahmottuva luontosuhde	65
6.4	Rakenteellinen muutos ja refleksiivisyys	69
7	Heikko vai vahva ekologinen modernisaatio?	74
8	Johtopäätökset	81
	Aineistolähteet	90
	Lähteet	91

1 Johdanto

Kansainvälinen poliittinen järjestelmä on rakentunut uusliberaalin talousjärjestelmän pohjalle, ja politiikassa on pitkälti hyväksytty kasvuun perustuva talouden rakenne. Talousjärjestelmän kestävyuden lisäksi kasvavana huolenaiheena ovat myös ympäristön muutokset, jotka uhkaavat ekosysteemejä sekä elämää maapallolla.

Tässä tutkielmassa tarkastelen ekologista modernisaatiota, eli talouskasvuun perustuvaa ympäristödiskurssia, Euroopan unionissa. Lähtökohtana toimii antroposeenin näkökulma ympäristömme muutoksiin, sillä se luo taustaa ympäristödiskurssin analyysiin (Dryzek ja Pickering 2019). Ekologisessa modernisaatiossa kasvu ja ympäristönsuojelu nähdään yhtäaikaisesti mahdollisina, ja myös riittävinä toimina ympäristön tilan parantamiseksi. Tämän mahdollistaminen perustuu vahvasti innovaatioihin sekä teknologiseen kehitykseen, joilla pyritään irtikytkemään kasvu ympäristön kuormittamisesta. (ks. esim. Jänicke 2008; Jänicke 2023; Dryzek 2013; Hajer 1996.) Kriittisemmän tutkimuksen näkökulmasta jatkuva kasvu ja kehitys eivät ole mahdollisia samanaikaisesti ympäristökriisin ratkaisemisen kanssa. Talouden ja ympäristön tulevaisuus kietoutuvat siis vahvasti kaikille elämän osa-alueille, ja niin myös politiikkaan.

Euroopan unionin ilmastojohtajuudesta on puhuttu pitkään. Ilmasto- ja ympäristöpolitiikan nousu Euroopan unionin politiikan asialistalle on tapahtunut 1970-luvulta alkaen ja kehitys ympäristödiskurssissa siirtyi ympäristöekologiasta nopeasti viimeistään 1990-luvulla kohti kestäväen kehityksen diskurssia ja talouskasvun painottamista (ks. esim. Dale et al. 2021), eli ekologista modernisaatiota. Talouden ja ympäristön suhde politiikassa toimii tutkielmani innoittajana. Historiallinen kehitys osoittaa, että 'talousunioni' pystyy ottamaan agendalleen ja jopa painopisteekseen nykyisien globaaliongelmien ratkaisemisen. Se, kuinka tehokkaita käytetyt keinot ovat ympäristö- ja ilmasto-ongelmien ratkaisemiseen, on kiisteltyä.

Ilmasto- ja ympäristöpolitiikka on ollut yksi tärkeimmistä, ellei tärkein edellisen komission poliittisista prioriteeteista juuri vihreän kehityksen ohjelman kautta. Kuitenkin tämän komission strategiset tavoitteet asetettiin heti vuonna 2019, minkä jälkeen puhkesi globaalipandemia, joka muovasi painopisteet osittain uudelleen. Prioriteettien asettamisen jälkeen Euroopan mantereella on tapahtunut myös geopoliittisia muutoksia, kun Venäjä aloitti hyökkäyssodan Ukrainaan vuonna 2022. Näiden tapahtumien jälkeen unionin painopiste siirtyi nopeasti turvallisuuspolitiikkaan. Näillä äkillisillä politiikan tapahtumilla oli

vaikutuksensa nopeaa toimintaa vaativan mutta pitkäkestoisen ongelman, ilmastonmuutoksen, pysäyttämiseksi sekä muiden ympäristöongelmien ratkaisemiseksi.

Vihreän kehityksen ohjelman tavoitteet pidettiin tästä kehityksestä huolimatta mukana komission loppumetreille asti. Ekologisen modernisaation teoriassa perustellaan sitä, että ilmastonmuutokseen voidaan vastata lisäämällä kehitystä ja tavoittelemalla kasvua. Keskeinen kysymys, joka on innoittanut tutkimustani, onkin se, ovatko talouskasvu ja ympäristönsuojelu mahdollisia samanaikaisesti. En tule vastaamaan tutkielmassani tähän kysymykseen, mutta kysymyksenasettelun kautta analysoin sitä, miten Euroopan unioni suhtautuu tähän kysymykseen, ja millaisia perusteluja se antaa talouskasvun ja ympäristönsuojelun suhteeseen liittyen.

Tämän tutkielman tavoitteena on tutkia ekologisen modernisaation diskurssia Euroopan unionin edellisen komission (2019–2024) vihreän kehityksen ohjelman (Euroopan komissio 2019) sekä sitä täydentävien strategisten dokumenttien ja puheiden kautta. Ursula von der Leyenin komissio muodostettiin vuonna 2019, ja sen lanseeraamaa vihreän kehityksen ohjelmaa on pidetty kunnianhimoisena ilmasto- ja ympäristöpoliittisena avauksena, jonka keskiössä on varsinkin Euroopan unionin laajuinen hiilineutraalisuustavoite. Avaan tutkielman aineistoa tarkemmin luvussa 5.2. Tarkoitukseni on selvittää, ovatko tutkimuskirjallisuudessa löydetty ongelmat talouskasvun ja ympäristönsuojelun yhteydestä huomioitu ja miten valittua politiikkaa perustellaan. Näin ollen tarkasteluni keskittyy diskurssiin ja siihen, millaisilla argumenteilla diskurssia oikeutetaan.

Tutkielmassa ekologinen modernisaatio toimii teoreettisena lähtökohtana, jonka kautta diskurssia tarkastellaan. Aiemmassa tutkimuksessa ekologinen modernisaation diskurssi on nähty hegemonisena diskurssina muun muassa juuri Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa (esim. Machin 2019). Perustelen tarkemmin juuri ekologisen modernisaation diskurssin valinnan aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella luvussa 4.3, jossa tarkastellaan ekologista modernisaatiota EU:n ympäristödiskurssina. Tutkimusasetelmani kannalta on mielenkiintoisempaa tarkastella perusteluja ja argumentointia, joiden kautta ekologinen modernisaatio hahmottuu, eikä pelkästään vahvistaa diskurssin hegemonisuutta. Näin päästään syvemmälle analyysiin siitä, miten ympäristödiskurssi muotoutuu, ja millaiset teemat diskurssissa korostuvat.

Teoria sekä metodologinen kehys ohjaavat tässä tutkielmassa analyysin toteuttamista. Tämä lähestymistapa tarjoaa syvällisen katsauksen aineistosta nimenomaan kiinnostuksen kohteena

olevaan ilmiöön, jonka olen tunnistanut kirjallisuuden sekä aiemman tutkimuksen kautta. Tarkoituksena ei ole tehdä mahdollisimman laajasti havaintoja koko aineistosta vaan keskittyä tiettyyn sosiaaliseen ongelmaan. Kuvio 1 havainnollistaa tämän tutkielman rakennetta, ja sen tarkoituksena on osoittaa, miten eri luvut kytkeytyvät toisiinsa ja kietoutuvat analyysiini.

Kuvio 1. Teoriakehikko ohjaamassa kriittistä tutkimusta. Kuvio: Ella Välimäki

Tutkielmassa tulen vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. *Millaisiin argumentteihin Euroopan komission ympäristödiskurssi perustuu?*
2. *Miten talouden ja luonnon suhde hahmotetaan ympäristödiskurssissa?*
3. *Miten rakenteellinen muutos näyttäytyy ohjelmissa?*
 - *Löytyykö ohjelmasta viitteitä ekologisen modernisaation vahvasta tai heikosta muodosta?*
 - *Löytyykö diskurssista merkkejä luonnollistumisesta?*

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla pyrin löytämään aineistostani havaintoja siitä, millaisiin argumentteihin diskurssi perustuu. Tähän hyödynnän ekologisen modernisaation teoriaa, ja tutkin Dryzekin ympäristödiskurssien analyysikehikon kautta tunnistettuja ja konstruoituja kokonaisuuksia, ympäristötoimijoita ja retorisia valintoja. Toteutan analyysin Fairclough'n (2001) kriittisen diskurssianalyysin sekä Dryzekin (2013) ympäristödiskurssien analyysikehikkoa hyödyntäen.

Toinen tutkimuskysymys perustuu antroposeeniteoriaan sekä siihen ontologiseen lähtökohtaan tutkielmassa, että ympäristöpolitiikka ja talousjärjestelmämme ovat vahvasti keskinäisriippuvaisia eikä yhtä voi analysoida ilman toista. Tähän tutkimuskysymykseen vastaamalla pyrin hahmottamaan sitä, millainen luontosuhde diskurssista hahmottuu. Tämän kautta voi ymmärtää talouden ja ympäristön asemaa suhteessa toteutettavaan politiikkaan. Tämä linkittyy vahvasti Dryzeikin (2013) ympäristödiskurssien analyysikehikkoon, jonka yhtenä osana ovat oletukset luontosuhteista. Ajatuksena taustalla on se, että eri ympäristödiskursseissa luontosuhde voi hahmottua eri tavoilla. Ympäristöpolitiikkaa voidaan perustella esimerkiksi luonnon- ja ympäristönsuojelun itseisarvolla tai talouteen ja ihmisten hyvinvointiin liittyvillä tarpeilla.

Viimeisen tutkimuskysymyksen kautta on tarkoitus perehtyä siihen, miten talouden rakenteellinen muutos on huomioitu ohjelmassa ja onko Dryzeikin ehdottamaa ekologista refleksiivisyyttä havaittavissa. Ympäristöpuheessa hahmottuu usein rakenteellinen ulottuvuus, niin teoriassa kuin poliittisissa puheissa. Tarkastelen sitä, miten rakenteellinen ulottuvuus ilmenee Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa. Lisäksi analysoin jakoa vahvaan ja heikkoon ekologiseen modernisaatioon. Ekologisen modernisaation teoriassa on alettu hahmottamaan eri muotoja ekologiselle modernisaatiolle, joissa juuri vahva ekologinen modernisaatio ottaisi paremmin huomioon nämä rakenteellisen muutoksen tarpeet talousjärjestelmässämme. Alakysymys diskurssin luonnollistumisesta viittaa Norman Fairclough'n luonnollistumisen (naturalization) käsitteeseen, joka avataan tarkemmin luvussa 5.1. Tutkin sitä, onko vihreän kehityksen ohjelmassa hahmottuva ympäristödiskurssi nähtävissä niin hallitsevana, että se luonnollistuu ja näyttäytyy vaihtoehdottomana.

Vihreän kehityksen ohjelman lisäksi olen nostanut aineistooni sitä täydentäviä strategisia dokumentteja puheita. Näitä ovat EU:n biodiversiteettistrategia (Euroopan komissio 2020a) sekä Euroopan kestävä kasvun strategia (Euroopan komissio 2019b). Lisäksi aineistoani täydentävät edellisen Euroopan komission poliittiset suuntaviivat (Euroopan komissio ja von der Leyen 2019), jotka ovat ohjanneet myös vihreän kehityksen ohjelman muotoutumista. Viimeisenä osana aineistoani täydentää kaksi komission puheenjohtaja Ursula von der Leyenin puhetta. Ensimmäinen puhe on parlamenttikeskustelun alusta, jossa von der Leyen perustelee vihreän kehityksen ohjelmaa (von der Leyen 2019) ja toinen vuoden 2023 Unionin tila -puhe (von der Leyen 2023). Avaan aineistoani tarkemmin luvussa 5.2.

Tässä diskurssitutkimuksessa keskityn aineistossa ilmeneviin perusteluihin, joita Euroopan komissio antaa ympäristöpolitiikalleen. Ekologisen modernisaation perustelujen lisäksi tulen analysoimaan talouden ja luonnon suhdetta sekä rakenteellisen muutoksen roolia pyrkimyksissä ympäristökriisin ratkaisemiseen. Alkuun käyn läpi ympäristöpolitiikan ja -diskurssien historiallista kehitystä ja taustaa, jonka jälkeisessä teorialuvussa avaan ekologista modernisaatiota ja siihen liittyviä keskeisiä käsitteitä. Ennen analyysia käsittelem Euroopan unionia ja varsinkin Euroopan komissiota ympäristöpoliittisena toimijana sekä tarkastelen vihreän kehityksen ohjelman roolia strategiana. Viimeisenä esittelen kriittisen diskurssitutkimuksen metodologian, jonka kautta siirryn analyysiosioon.

2 Ympäristön ja ympäristödiskurssien muutokset

2.1 Antroposeeni

Ihmisen toiminta on pääasiassa kasvihuonepäästöjen kautta vaikuttanut planeettamme elinoloihin siten, että keskilämpötila on merkittävästi suurempi verrattuna siihen, mitä se olisi ilman ihmisen vaikutusta. Maailmanlaajuiset kasvihuonekaasupäästöt jatkavat kasvuaan johtuen kestäättömästä energiankäytöstä, maankäytöstä ja elintavoista, kuten esimerkiksi kulutus- ja tuotantotavoista. (IPCC 2023, 5.) Ihmisen aiheuttama ilmastonmuutos vaikuttaa jo moniin sää- ja ilmastoiilmiöihin ympäri maailmaa johtaen laajoihin haitallisiin vaikutuksiin luonnolle ja ihmisille (IPCC 2023, 6). Tätä kutsutaan antroposeenin aikakaudeksi, jossa ihmisen epävakauttava vaikutus maajärjestelmään (Earth system) aiheuttaa pahimmillaan katastrofaalisia seurauksia. Maajärjestelmä koostuu koko planeetan toisiinsa liittyvistä fysikaalisista, kemiallisista ja biologisista prosesseista (Dryzek ja Pickering 2019, 2). Dryzeikin ja Pickeringin (2019, 2) mukaan poliittiset toimijat ja ajattelijat ovat tunnistaneet näitä prosesseja puutteellisesti ihmiskunnan historiassa. Tässä luvussa käsitellään antroposeenia, jonka kautta päästään laajempaan analyysiin erilaisista ympäristödiskursseista ja niiden historiasta. Tämä luku tuo taustaa ja kontekstia Euroopan unionin ympäristödiskurssin ymmärtämiseen, ja auttaa asettamaan ekologisen modernisaation diskurssin kontekstiin.

Ihmiskunta on ylittämässä planeettamme ekologisia rajoja (planetary boundaries) ihmisen luoman paineen kautta, ja globaali ympäristönmuutos on väistämätöntä. Rockström et al. (2009, 32) hahmottavat sellaisia rajoja, joiden puitteissa ihmiskunta voisi toimia turvallisesti kunnioittaen maajärjestelmää. Rockström et al. (2024, 3) toteavat, että kuusi yhdeksästä planeetan rajasta on nyt ylitetty. Näihin kuuluvat muun muassa ilmastonmuutos, biosfäärin eheys ja maankäyttö. Planeetan rajoihin perustuva ympäristönmuutoksen hallinta toisi väistämättä rakenteellisen tason muutoksia hallintarakenteisiin ja totuttuun ilmastodiplomaattiseen lähtökohtaan, jossa kukin valtio tai alue huolehtii omista päästöistään (Rockström et al. 2024, 3). Rockström et al. (2024) puhuvatkin siitä, että kriittisiä maajärjestelmän toimintoja tulisi hallinnoida globaalisti nykyistä tehokkaammin ja yhteistoimin. Ympäristöpolitiikan tyypistäminen valtiolliselle tai alueelliselle tasolle jättää useita kysymyksiä huomiotta.

Antroposeenin kehityskulun voidaan käsittää alkaneen ihmiskunnan siirryttyä maatalouspohjaiseen ruuantuotantojärjestelmään, ja sen vaikutukset ovat voimistuneet

Euroopassa 1700-luvulla alkaneen teollisen vallankumouksen myötä. (Dryzek ja Pickering 2019, 2.) Fossiilitalous ja kasvuorientoitunut talousjärjestelmämme ovat vaikuttaneet antroposeenin aikakauden ympäristöhaasteisiin moninkertaistavasti. Yksi tärkeimmistä antroposeenin ajatuksista on se, ettei ekosysteemejä voi kelata takaisin tilaan, johon ihminen ei liity. (Dryzek ja Pickering 2019, 7.)

Yhteisartikkelissaan suomalaisen BIOS-tutkimusyksikön tutkijat kirjoittavat antroposeenin käsitteestä ja myös sen saamista kritiikistä. Ihmistieteistä kumpuava antroposeenin käsite voi pahimmillaan sekoittaa, sillä termillä ei ole luonnontieteellistä asemaa. Sen käyttö on kuitenkin varsin yleistä ja poikkitieteellistä ja monilla tieteenaloilla termin ansiona pidetään juuri sen poikkitieteellistä luonnetta. (Eronen, Lummaa, Toivanen, Lähde, Järvensivu, Majava ja Váden 2016.) Tämän argumentin valossa voin puolustaa myös käsitteen tuomista omaan tutkimusasetelmaani, sillä tarkastelen monimutkaista ja monitieteistä ilmiötä, talouden ja ympäristön, sekä talouskasvun ja ympäristönsuojelun suhdetta. Tämä suhde yhdistelee talous-, ympäristö- ja valtiotieteiden sekä monien muiden alojen ymmärrystä. Käsitteeseen liittyvät siis laajasti sosiaaliset, kulttuuriset ja poliittiset ilmiöt ympärillämme. Lisäksi myös ympäristötieteen, ekologian ja luonnontieteiden näkökulmat ovat keskiössä. Näin ollen antroposeenin käsite luo pohjan, jonka kautta on helpompi hahmottaa ympäristödiskursseja yhteiskunnassamme. On kuitenkin myös huomattava, ettei antroposeenin merkityksestä vallitse laajaa yhteisymmärrystä eri tieteenalojen välillä (Eronen et al. 2016, 4). Tässä tutkielmassa hahmotan käsitteen maajärjestelmätieteen mukaisesti laaja-alaisiksi muutoksiksi maajärjestelmässä, jotka ovat ihmisen aiheuttamia (Eronen et al. 2016, 9).

Yhteiskuntatieteellinen kritiikki termille perustuu näkemyksiin, joissa antroposeeni ei ota huomioon yhteiskunnallisia ilmiöitä, kuten esimerkiksi valtaa, yhteiskuntarakennetta, luokkaa, sukupuolta, etnisyyttä tai eriarvoisuutta (Eronen et al. 2016, 11). Omassa tutkielmassani yhdistän antroposeenin osaksi muita teoreettisia elementtejäni ja etenkin kriittinen diskurssitutkimus tuo vallan ja yhteiskunnan rakenteet mukaan analyysiin. Näin ollen analyysiini kytkeytyvät yhteiskunnallisten, taloudellisten ja poliittisten rakenteiden muutokset. Nämä muutokset ovat pääasiallinen kiinnostuksen kohteeni diskurssien tutkimuksen kautta. Yhteiskuntatieteellinen tutkimus on luonut myös vaihtoehtoisen käsitteen antroposeenille puhuen kapitaloseenista, jonka näkökulma painottaa globaalisen ympäristöongelmien ja kapitalismin suhdetta (Eronen et al. 2016, 13). Tämä näkökulma näyttäytyy varsinkin Dryzekin teksteissä, joissa puhutaan juuri fossiilikapitalismin aikakaudesta ja teollistumisen luomista kehityskuluista sekä näiden vaikutuksesta

ympäristölle. Keskiössä on käsitys siitä, miten kapitalismi toimii luonnon kautta ja muokkaa aktiivisesti planetaarista luontoamme. Kapitaloseeni on kriittinen näkemys siitä, miten oikeastaan ihmiskunta ei suojele luontoa vaan tuhoaa ihmiselämälle hyvät olosuhteet talouskasvun tavoittelullaan. (Altvater 2016, 138–140.)

Jeremy Green (2023, 331–332) on tutkinut kapitalismin ja antroposeenin suhdetta vihreässä siirtymässä, ja hänen mukaansa yhteiskunnat ja ihmisten toimijuus tulisi nähdä interaktiivisesti osana kompleksista maajärjestelmää. Ihmisten ja luonnon välisen suhteen ontto korostuu, sillä käsittelemme useimmiten taloutta ja ympäröivää luontoamme toisistaan erillisinä ilmiöinä. Puhuttaessa vihreästä kasvusta, vihreästä taloudesta tai vihreästä siirtymästä – termeistä, jotka ovat tällä vuosituhannella vallanneet alaa ympäristöpolitiikassa, tulisi huomioida se, miten linkittyneitä talous ja luonto ovat. Talouskasvu on ilman kritiikkiä hyväksytty mittariksi, normatiiviseksi ideaaliksi ja poliittiseksi tavoitteeksi (Green 2023, 329).

Luonnon ja talouden välinen suhde on keskiössä ympäristöpolitiikan yhdistämisessä talouspoliittisiin perusteluihin, eli siinä, miten tiettyä talouspolitiikkaa perustellaan ja nähdäänkö sen olevan sopuosoinnussa ympäristönsuojelun tavoitteiden kanssa. Nouseeko talous aina luonnon eteen politiikan prioriteeteissa, vaikka diskurssissa ympäristöpolitiikka on nostettu prioriteetiksi esimerkiksi vihreän kehityksen ohjelmassa? Ovatko nykyiset keskeiset instituutiomme kykenemättömiä tarkastelemaan toimintaansa järjestelmätasolla? Nämä kysymykset luovat perustaa tutkimusasetelmalleni, ja kiinnostavaa on juuri institutionaalisen vastauksen kyvykkyys ratkaista aikamme suurimpia globaaliongelmia. Seuraavaksi tarkastelen ympäristödiskurssien historiallista kehitystä ja siirtymää kohti nykyistä paradigmaa, jossa talous hallitsee myös ympäristökeskustelua.

2.2 Ympäristödiskurssit

Dryzek (2013) hahmottaa kirjassaan *The Politics of the Earth – Environmental Discourses* neljä pääympäristödiskurssia, jotka ovat ratkaisukeskeinen diskurssi, selviytymisdiskurssi, kestävyysdiskurssi sekä vihreän radikalismien diskurssi. On huomattava, että ympäristöpoliittisessa tutkimuksessa on teoretisoitu eri suuntauksia eri termein, ja esimerkiksi tässä tutkielmassa käyttämäni ekologista modernisaatiota voidaan pitää ainakin osittain päällekkäisenä vihreän kasvun tai vihreän talouden käsitteiden kanssa. Nämä kaikki kolme termiä voidaan myös lukea kestävyysdiskurssin alaisiksi. Näitä ympäristöpolitiikan keskeisiä diskursseja voidaan käsitellä myös ympäristöpoliittisina teorioina tai poliittista toimintaa

ohjaavana periaatteina. Tarkastelussa pidän nämä kaikki ulottuvuudet sekä niiden keskinäisen interaktion esillä, mutta ennen kaikkea tämä tutkielma on diskurssitutkimus. Ekologinen modernisaatio on samalla keskeinen osa teoreettista viitekehystäni sekä hallitseva diskurssi, jonka esiintymistä tarkastelen aineistossani.

Diskurssi on tapa ymmärtää ja tulkita maailmaa, jaotella informaatiota ja luoda kokonaisuuksia. Kaikki diskurssit koostuvat olettamuksista, arvioinneista ja erimielisyyksistä. (Dryzek 2013, 9.) Diskurssia tarkastellessa keskiössä on se, miten tiettyä politiikkaa perustellaan ja oikeutetaan puheaktin avulla. Poliitiikan kieli ja retoriikka ovat diskurssien kamppailua. Valinnat, joita poliittisiin teksteihin on sisällytetty, ja toisaalta se, mitä on jätetty sanomatta, ovat diskurssitutkimuksessa kiinnostuksen kohteena. (mm. Eckert ja Kovalevska 2021, 3.) Kuten antroposeeniteoria, myös ympäristödiskurssien kehittyminen sijoitetaan teollisten yhteiskuntien syntyyn, joka on taustalla vaikuttavana tekijänä niiden kehitykseen. Teollistumisen tuoma jatkuva kasvu ja sitä seuraava tuotteiden, palveluiden ja materiaalsen hyvinvoinnin lisääntyminen vaikuttavat hyvin vahvasti ympäristöpolitiikan diskurssien kehitykseen. (Dryzek 2013, 13.)

Dryzek (2013, 13–17) jaottelee ympäristödiskurssit eritoten sen mukaan ovatko ne reformistisia vai radikaaleja. Toisena jakolinjana toimii se, ovatko ne arkipäiväisiä (prosaic) vai mielikuvituksellisia (imaginative). Arkipäiväisyys tarkoittaa sitä, että teollisen yhteiskunnan perusta poliittiselle taloudelle otetaan annettuna eikä talouteen kaivata syvempiä rakenteellisia muutoksia. Mielikuvituksellinen diskurssi ymmärtää puolestaan talousjärjestelmän muutoksen välttämättömyytenä. Se onko diskurssi reformistinen vai radikaali, viittaa tavoiteltujen muutosten mittakaavaan ja äärimmäisyyteen.

Taulukko 1. Dryzekin ympäristödiskurssit (Dryzek 2013)

	Reformistinen	Radikaali
Arkipäiväinen	Ratkaisukeskeisyys	Selviytyminen
Mielikuvituksellinen	Kestävyys	Vihreä radikalismi

Ensimmäisenä päädiskurssina Dryzek pitää ympäristöongelmien ratkaisukeskeistä diskurssia (environmental problem solving), joka pitää talouden status quo kyseenalaistamattomana, mutta tunnistaa tarpeen puuttua ympäristöongelmiin poliittisin keinoin. Toinen diskurssi on selviytymisdiskurssi (survivalism), joka on radikaalimpi lähestymistapa ja perustuu Rooman klubin 1970 luvun ideaan kasvun rajoista. Sen mukaan talouteen ja väestönkasvuun keskittyntä järjestelmää pitäisi muuttaa radikaalimmin tai muutoin maapallon

luonnonvarojen ja ekosysteemien kantokyvyn rajat tulevat vastaan (Dryzek 2013,15). Ympäristönsuojelu nousi politiikan agendalle viimeistään kasvun rajat -ajattelun myötä 1970-luvulla, jolloin valtavirta-ajattelu nojasi vahvasti ekologiaan ja talouskasvun rajoittamiseen teollistuneissa yhteiskunnissa. Myös ympäristötieteellisessä talousajattelussa vallitsi ekologinen talous, josta alettiin kuitenkin siirtyä kohti kestävän kehityksen talousajatuksia. (Dale, Mathai, Puppim de Oliviera. 2021, 3.)

Kolmantena Dryzeikin diskurssina on mielikuvituksellinen yritys purkaa konfliktia ympäristön ja vallitsevien talousarvojen välillä – kestävyysdiskurssi. Kestävyysdiskurssi toimii sateenvarjoterminä sellaiselle ympäristöpolitiikalle, joka ei ole radikaalia toimissaan, mutta tunnistaa tarpeen muutokselle. Kestävyuden tarkasta määritelmästä ei ole vielä konsensusta, ja kestävyysdiskurssin alle voidaan sisällyttää puheet vihreästä kasvusta, vihreästä taloudesta sekä ekologisesta modernisaatiosta. Vuonna 1987 julkaistu Brundtlandin komission raportti (Brundtland 1987) ”Yhteinen tulevaisuutemme” voidaan ymmärtää modernin kestävyysdiskurssin avauksena. Se johti siirtymää ekologiasta kohti kestävyyttä. Sen perintöä on ”YK:n Agenda 2030”, jonka keskiössä ovat YK:n kestävän kehityksen tavoitteet (United Nations, 2025). Raportti voidaan nähdä myös avauksena kestävyysdiskurssin yhdistämisessä talouteen ja tarkemmin talouskasvuun. Brundtlandin raportin ja viimeistään vuoden 1992 Rion ympäristökokouksen jälkeen kestävä kehitys nähtiin globaalien ympäristöpolitiikan kulmakivenä. Kestävä kehitys jakaa kestävyysajattelun kolmeen: ekologisteen, taloudelliseen ja sosiaaliseen kestävyysdiskurssiin. (Jacobs 2013, 199.)

Dale et al. (2021) kuvailee vihreää kasvua uusimpana materiaalis-semioottisena luonnon ja yhteiskunnan suhteiden muodostelmana, jonka nykykapitalismi on tuottanut. 1970-luvun ekologisen ympäristönsuojelun muuttuminen talouspainotteiseen kestävyysdiskurssiin juontaa juurensa ainakin osittain historian suuriin talouskriiseihin. Vuoden 2008 finanssikriisi loi poliittisen ilmapiirin diskurssin muutokselle, ja myös hyvin vastaanottavaisen yleisön, joka oli erityisen huolissaan omasta taloudellisesta turvastaan. Kestävyysdiskurssi kiedottiin talouskasvuun jopa niin vahvasti, että siitä tehtiin epäpoliittista. Talouskasvua ei kyseenalaistettu, vaan se nähtiin vallitsevana yhteiskunnallisena vakiona myös ympäristöön keskittyvässä poliittisessa taloustieteessä. (Dale et al. 2021, 6.) Käytän tässä tutkielmassa nimenomaisesti ekologista modernisaatiota hahmottaessani Euroopan komission ympäristöohjelmaa, mutta sekä kestävyys että vihreä kasvu ovat termejä, jotka tulevat usein vastaan ympäristöpoliittisissa diskurssitutkimuksissa. Ekologinen modernisaatio asettuu Dryzeikin neljästä päädiskurssista siis juuri kestävyysdiskurssin alle. Neljäntenä diskurssina

olisi radikaalimpi ja mielikuvituksellinen vihreän radikalismien diskurssi, jossa teollisen yhteiskunnan perusrakenne kyseenalaistetaan ja luodaan vaihtoehtoja ihmisille, yhteiskunnalle ja heidän paikalleen maailmassa (Dryzek 2013, 16).

Eri ympäristödiskurssien historiallinen hahmottaminen on tärkeää, sillä ne ovat muovautuneet yhteiskunnassa eri toimijoiden ja heidän näkökulmiensa mukaan. Tärkeää ympäristödiskurssin tutkimuksessa on sen tunnistaminen, mitkä toimijat (actors/agents) tai 'välineet' tunnistetaan tai konstruoidaan ja mitkä ovat niiden väliset suhteet. Nämä toimijat voivat olla ihmisiä tai kollektiiveja, joiden toimintaa arvioidaan. (Dryzek 2013, 17.) Tähän liittyy myös luontosuhteen hahmottaminen; nähdäänkö luonto resurssina vai onko sillä itseisarvoa? Osa ympäristödiskursseista tunnistaa ekosysteemin ja luonnon arvon, mutta toisille luonto näyttäytyy lähinnä mekaanisena koneistona, jota voidaan käyttää ihmisten tarpeiden mukaan. Yhteistyö luonnon ja ihmisen luoman systeemin välillä sekä luonnollisten ja elottomien toimijoiden väliset suhteet määrittävät osaltaan diskursiivista todellisuutta. Tähän luonnon ja yhteiskunnan väliseen suhteeseen vaikuttavat muun muassa politiikka, instituutiot, sosiaaliset rakenteet ja kulttuurinen vaikutus. (Dryzek 2013, 17–18.)

Instrumentaalisessa lähestymistavassa luonto nähdään resurssina, jonka arvo määräytyy taloudellisen hyödyn perusteella. Ekosysteemipalvelut ovat esimerkki siitä, miten ekosysteemit mahdollistavat ihmiselämälle tärkeitä asioita. Instrumentaalisessa ajattelussa niiden arvo määrittyy usein talouden kautta, jolloin luonnonsuojelun ainoa peruste on ekosysteemipalveluiden rahallistaminen. Myös ”saastuttaja maksaa” -periaate, eli vahva ajatus siitä, että päästöt hoidetaan siellä missä ne tapahtuvat, on esimerkki instrumentaalisesta lähestymistavasta. Pahimmillaan logiikka kaventaa luonnon arvon markkinalogiikan piiriin. (Gómez-Baggethun ja Ruiz-Perez 2011, 618–624.) Toista ääripäätä edustaa lähestymistapa, jossa luonnolla on itseisarvo, ja talous nähdään alisteisena ekologisille rajoille.

Antroposeeninäkökulmat ja kasvulle kriittiset ekologiset diskurssit korostavat jälkimmäistä lähestymistapaa.

Ympäristöpolitiikan käsitteelliset epäselvyydet ovat luoneet puutteita yhteisen ymmärryksen luomiseen ja politiikan toteuttamiseen. Usein ajatellaan, että poliittiset intressit ovat seisseet ekologisen käänteen tiellä. Ympäristödiskurssit ovat siitä haastavia, ne pitävät sisällään suuren määrän erilaisia väitteitä ja huolia, joista pyritään luomaan koherentteja kokonaisuuksia. Tämän lisäksi taustalla vaikuttaa institutionaalinen konteksti, joka omalta osaltaan määrittää diskurssia. (Hajer 1996, 1–2.) Suuri osa ympäristökriisin ratkaisusta

käytävästä keskustelusta on taistelua siitä, millä keinoin se ratkaistaan. Hajerin (1996, 14–15) mukaan pitäisi kuitenkin aloittaa ymmärryksellä siitä, miten ympäristöongelmat hahmotetaan. Yhteiskunnallisten rakenteiden ja prosessien suhde käsitteiden määritelmiin on tärkeää ottaa huomioon. Näin voidaan luoda yhteinen ymmärrys käsillä olevasta ongelmasta.

Ympäristöongelmien kiistanalaisuus ei kuitenkaan ole yllättävää, sillä ympäristödiskurssit kumpuavat sellaisesta sosiaalisesta toiminnasta, joka on usein perinteisten politiikan jakolinjojen ulkopuolella. (Hajer 1996, 15.) Näitä jakolinjoja avaavaksi tarkemmin luvussa 4.1, jossa käsitellään ilmasto- ja ympäristöhallinnan kehitystä varsinkin Euroopan unionin kontekstissa. Ennen sitä käsitelen tarkemmin ekologisen modernisaation diskurssia ja siihen liittyviä keskeisiä käsitteitä: resurssien käyttöä ja irtikytöntä, teknologista kehitystä, rakenteellista muutosta sekä talouskasvua ja vaihtoehtoisia talousnäkökymkiä.

3 Ekologinen modernisaatio

3.1 Ekologinen modernisaatio teoriana ja diskurssina

Tässä luvussa käsittelen ekologista modernisaatiota ja siihen liittyviä keskeisimpiä käsitteitä. Nämä ovat keskeisiä teoreettisia lähtökohtia analyysiani varten, jossa käsitteet tarjoavat lähtökohdan, jonka kautta etsin aineistostani perusteluja ympäristödiskurssille ja sen painotuksille. Tämän luvun alaluvuissa käsitellään teoriakirjallisuudesta hahmottamani diskurssille merkittävimmät käsiteryhmät: resurssien käyttö ja irtikytkentä, teknologinen kehitys ja innovaatiot sekä rakenteellisen muutoksen rooli. Analyysini pohjautuu näiden käsitteiden ilmenemiseen aineistosta. Talous- ja talouskasvu on läpileikkaavana käsitteenä tässä teorialuvussa, ja alaluvussa 3.5 käsittelen vaihtoehtoja talouskasvuun perustuvalla ympäristödiskurssille. Tässä luvussa hahmotan myös kritiikkiä ekologiselle modernisaatiolle ja vaihtoehtoisia ympäristöteorioita, jotka eivät keskity talouskasvun narratiiviin yhtä vahvasti, vaan näkevät talouspainotuksen ongelmallisena. Seuraavassa luvussa (luku 4) käsittelen tarkemmin Euroopan unionia ja sen ympäristödiskurssia, mutta lähtöoletuksena tässä tutkielmassa toimii se, että ekologisen modernisaation diskurssi sopii Euroopan unionin diskurssin tarkasteluun.

Ekologinen modernisaatio -käsite voidaan ymmärtää ympäristöpoliittisena teoriasuuntana tai diskurssina, ja usein nämä kulkevatkin käsi kädessä. Termi yhdistää ekologian ja talouden ja pitää modernisaatiota keskeisenä poliittisena tavoitteena (Jänicke 2008, 557). Käsitteenä ekologinen modernisaatio viittaa uskoon siitä, että teknologinen kehitys sekä innovaatiot ovat ympäristöpolitiikan keskiössä ja riittäviä keinoja, joilla ympäristön- ja ilmastonmuutokseen voidaan puuttua. (mm. Jänicke 2023, 69.) Sitä voidaan pitää eräänlaisena vastauksena kasvun rajoihin perustuvalla ympäristödiskurssille, sillä sen avulla perusteltiin talouskasvun yhteensopivuutta ympäristöajattelun kanssa. Terminä ekologinen modernisaatio on juontaa juurensa Saksassa 1980-luvulla käytyyn poliittiseen keskusteluun. Berlin School of Environmental Policy Research on teoretisoinut termin, jolla on ollut myös vahva politiikkaan vaikuttava ja ohjeistava rooli varsinkin juuri Saksassa. (Jänicke 2023, 69–70.) Se voidaan yhdistää myös laajemmin eurooppalaiseen ja varsinkin Pohjois-Eurooppalaiseen ympäristöpolitiikkaan, sillä sen tapa yhteensovittaa talouskasvu ja ympäristönsuojelu sopivat vallitsevaan institutionaaliseen paradigmaan (Jänicke 2023, 70).

Ekologinen modernisaatio viittaa sellaisten teknologioiden innovaatioon ja jakamiseen, joilla on positiivinen vaikutus ympäristöön sekä resurssienkäytön tehokkuuteen (Jänicke 2023, 68). Ympäristödiskurssit ja -politiikka perustuvat monialaisuuteen, ja usein teknologiset innovaattorit ja talous kohtaavat politiikan, jolloin tarvitaan laajaa asiantuntemusta ja ymmärrystä (Jänicke 2008, 558). Nykyinen ympäristöpolitiikka onkin täynnä talousmahdollisuuksia, mutta ongelmana on se, että talouskasvun tavoittelu tulisi saada irrotettua kasvavasta ympäristön kuormituksesta (Dryzek 2013, 162). Tämän kehityksen mahdollisuutta ei ole kuitenkaan vielä todennettu, vaikka vähintään diskursiivisesti ekologisessa modernisaatiossa pyritään uudelleenrakentamaan kapitalistinen poliittinen talous ympäristön kanssa sopusointuun. (Dryzek 2013, 167.) Hajer (1996) tutkii ekologista modernisaatiota nimenomaan poliittisena diskurssina ja sitä, miten sitä käytetään politiikassa. Ekologiset innovaatiot tarvitsevat poliittisen tuen, joten diskurssin poliittisuus on luonnollista. Poliittisena diskurssina ekologinen modernisaatio tunnistaa ekologisen kriisin modernissa yhteiskunnassa, mutta uskoo, että kriisi voidaan ratkaista modernien yhteiskuntien institutionaalisten rakenteiden puitteissa.

Ekologisen modernisaation keskiössä ovat markkinaperustaiset innovaatiot, joita kuvaillaan nopeiksi sekä globaaleiksi muutoksen vauhdittajiksi. Valtioilla ja myös Euroopan unionilla onkin kasvava 'vihreän' teknologian sektori. (Jänicke 2023, 71.) Se perustuu vapaaehtoisuuteen, markkinaehtoisuuteen ja talouden dynamiikkoihin. Kriitikot näkevät, etteivät sen toimet ole riittäviä ympäristöongelmiin vastaamiseksi (Jänicke 2023, 75). Vihreä kasvu, johon myös ekologinen modernisaatio perustuu, uskoo siis siihen, että talouskasvu toimii tai voidaan saada toimimaan yhdessä planeettamme ekologisten rajojen säilyttämisen kanssa. Kasvua voisi siis tapahtua samanaikaisesti ympäristöongelmiin vastaamisen kanssa. (Jacobs 2013; Hickel ja Kallis 2020.) Sen mukaan kasvu ei tapahdu vain ympäristöongelmiin vastaamisen kanssa, vaan kasvun 'viherryttäminen' on välttämätöntä ympäristön tilan parantamiseksi. Tämä talouskasvun oletus linkittyy suoraan teollisen kapitalismin perusluonteeseen, jossa kasvu luo kehitystä. Modernien kapitalististen yhteiskuntien syntyyn liittyykin huima kehitystahti, ja tämä progressiivisen valtion narratiivi perustuu bruttokansantuotteeseen kasvun mittarina (Dale et al. 2021,7).

Vihreys voidaan tulkita symboliksi kestävyydelle ja ympäristön huomioinnille. Samalla ympäristö on yhdistetty talouden kanssa symbioottiseen suhteeseen. Tässä tutkielmassa käsitellään ekologista modernisaatiota, mutta vihreyden käsite nivoutuu siihen läheisesti esimerkiksi termien vihreä talous, vihreä siirtymä, vihreä kasvu ja Green Deal kautta. Näitä

termejä voidaan pitää suurimmilta osin toistensa synonyymeina (Jänicke 2023, 69). Vihreys eli ympäristöarvot huomioiva politiikka ohjaa kasvua, taloutta tai siirtymää, jolla usein viitataan siirtymään pois fossiilitalouteen perustuvasta poliittis-taloudellisesta järjestelmästä. Se on poliittikalähtöinen prosessi kohti innovaatio-orientoitunutta ”vihreää teollisuuspolitiikkaa”. (Jänicke 2023, 69.)

Ekologisen modernisaation paradigma esiintyy kansainvälisessä politiikassa hyvin laajasti. Kolme suurta kansainvälisen tason puolestapuhujaa vihreän kasvun teorialle ovat taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), YK:n ympäristöohjelma (United National Environmental Programme. myöh. UNEP) sekä Maailmanpankki. (Hickel ja Kallis 2020.) Kaikilla näillä kolmella on erilainen määritelmä vihreälle kasvulle tai taloudelle, mutta on huomioitava, miten kaikki organisaatiot ovat luoneet oman määritelmänsä vuoden 2010 tienoilla, eli voidaan sanoa diskurssin vallanneen monet keskeisimmät kansainväliset instituutiot viimeistään 2010-luvulla.

Taulukko 2. Vihreän kasvun ja -talouden määritelmät

Organisaatio	Käsite	Määritelmä
OECD (2011, 9)	Vihreä kasvu	Vihreässä kasvussa on kyse talouskasvun ja kehityksen edistämisestä samalla, kun varmistetaan, että luonnonvarat tarjoavat jatkossakin resursseja ja ympäristöpalveluja, joihin hyvinvointimme perustuu. Tätä varten sen on vauhditettava investointeja ja innovointia, jotka tukevat kestävästä kasvua ja luovat uusia taloudellisia mahdollisuuksia.
Maailmanpankki (2012, 57)	Vihreä kasvu	Vihreää kasvua voidaan ajatella ympäristön kannalta kestävästä talouskasvuna. Tarkemmin sanottuna sen tavoitteena on toteuttaa kestävä kehitys antamalla kehitykselle mahdollisuus saavuttaa vankka kasvu lukkiutumatta kestävämmiin malleihin. Maailmanpankin ympäristöstrategiassa vihreä kasvu määritellään kasvuksi, joka on tehokasta, puhdasta ja joustavaa - tehokasta luonnonvarojen käytössä, puhdasta, koska se minimoi saastumisen ja ympäristövaikutukset, ja joustavaa, koska se ottaa huomioon luonnonvaarat sekä ympäristöhallinnon ja luonnonpääoman roolin fyysisten katastrofien ehkäisemisessä.
YK:n ympäristöohjelma UNEP (2011, 1)	Vihreä talous	UNEP määrittelee vihreän talouden sellaiseksi, joka johtaa parempaan ihmisten hyvinvointiin ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen vähentäen samalla merkittävästi ympäristöriskejä ja ekologista niukkuutta. Yksinkertaisimmillaan vihreää taloutta voidaan ajatella vähähiilisenä, resurssitehokkaana ja sosiaalisesti osallistavana taloutena.

Kuten taulukko 2 kertoo, YK:n ympäristöohjelman määritelmä vihreään talouteen korostaa hyvinvointia ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta, kun taas maailmanpankin ja OECD:n määritelmät nojaavat tiukemmin investointeihin, innovaatioihin ja kasvuun. Taulukko

kuvastaa keskeisimpien kansainvälisen politiikan talousinstituutioidemme sitoutumista ekologisen modernisaation diskurssiin. Euroopan unionin lainsäädännössä viitataan vihreään talouteen ja YK:n ympäristöohjelman määritelmään, joten voidaan nähdä, että näistä kolmesta EU:n määritelmä on lähimpänä YK:n määritelmää (Euroopan unioni 2025).

Vihreän kasvun teoriassa myös luonnollinen ympäristömme ymmärretään kasvuresurssiksi perinteisten resurssien, kuten työn, varallisuuden tai teknologian lisäksi. Sen tehtävä on luoda varallisuutta ja kasvua oikein hyödynnettynä. Ympäristön resurssit tuottavat 'ympäristöpalveluja', joita usein hyödynnetään niin, että ekosysteemit kärsivät. Vihreän kasvun teoria perustele, että ekosysteemipalveluja on hyödynnetty historiassa väärin ymmärtämättä luonnon rajoja. Tämä "ruskea kasvu" viittaa vanhaan fossiilitalouteen pohjaavaan luonnonresurssien hyväksikäyttöön, jota vastaan vihreä kasvu toimii strategiana. Teoriassa tunnustetaan, että nykyinen kasvu- ja talousmalli eivät ole optimaalisia, mutta uskotaan silti, että kasvun periaate on osa tulevaisuuden taloutta. (Jacobs 2013, 203–205.) Vihreän kasvun teoria perustuu ajatukseen siitä, että bruttokansantuotteen kasvuun pohjautuvan talouskasvuajattelun ajatellaan olevan mahdollista irrottaa resurssienkäytöstä ja hiilipäästöistä (Hickel ja Kallis 2020).

Suurin jakolinja ympäristöpolitiikan suuntauksissa on siinä, kuinka vahvasti ekologinen modernisaatio perustuu järjestelmätason muutokseen ja talouden toimintalogiikan muuttamiseen. Talouskasvun tavoitteesta teoria ei tingi, kun taas teorian kriitikkojen mukaan kasvun logiikasta tulisi luopua kokonaan. Vihreä talous on kriitikoiden mukaan päinvastoin 'vihreää (uus)liberalismia', jossa erona todelliseen kestävyYTEEN on se, että kysymykset sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta, suojelusta ja aktiivisesta valtiosta ovat poissa ja järjestelmää toteutetaan top-down -projektina teknokraattien toimesta. (Dale et al. 2021, 4.) Ekologisen modernisaation teoretikot ovat pyrkineet hahmottamaan eri tasoja ekologiselle modernisaatiolle sen painotusten mukaan. Yhden näkökulman mukaan heikko ekologinen modernisaatio on sidottu ainoastaan talouteen 'saastuttaja maksaa' periaatteen mukaisesti. Vahvassa puolestaan ollaan refleksiivisempiä ja rakenteellisten muutosten tarve otetaan paremmin huomioon. (Schlosberg, Dryzek, Hernes, Schlosberg 2003, 165.) Tätä rakenteellisen muutoksen roolia käsitellään tarkemmin omassa alaluvussa.

3.2 Resurssien käyttö ja irtikytkentä

Resurssien käyttö on keskeistä talouskasvun ja ympäristönsuojelun tematiikassa, sillä yksinkertaisesti kasvava talous tarkoittaa lisää resursseja, kulutusta ja näin ollen päästöjä

ympäristölle. Talouskasvun ja ympäristön kestävyys suhde on keskeinen ekologiselle modernisaatiolle. Sen hahmottamisessa tärkeäksi nousee kysymys siitä, voiko talous kasvaa samalla kun ympäristön tila paranee? Tässä kappaleessa paneudun tähän kysymykseen aiemman tutkimuksen pohjalta. Tarkoitukseni on esittää teoriakirjallisuudesta synteisiä, jossa resurssien käytön ja irtikytken teemaa on tutkittu vastauksena globaaleihin ympäristökysymyksiin. En tule kattavasti vastaamaan siihen, onko irtikytke mahdollista. Tämän teorialuvun rooli korostuu analyysissä, kun tarkastelen kriittisen diskurssianalyysin avulla aineistosta löytyviä viitteitä irtikytkenästä ja resurssien käytön vähentämisestä.

Euroopan teollisuusstrategiassa tarvittavaa muutosta kuvaillaan ekologiseksi ja digitaaliseksi 'kaksoisiirtymäksi', joka vaikuttaa koko talouteen, yhteiskuntaan ja teollisuuteen. Sen keskiössä ovat uudet teknologiat, joita investoinnit ja innovaatiot vauhdittavat. Tämä johtaa muutokseen tuotteiden elinkaarissa ja vauhdittaa siirtymää lineaarisesta tuotteiden valmistamisesta kiertotalouteen. (Euroopan komissio 2020b.) Komissio kuvailee vihreän kehityksen ohjelmaa strategiana ilmastonutraalin, resurssitehokkaan sekä kilpailukykyisen talouden luomiseen, jossa ilmastonutraalius saavutetaan vuoteen 2050 mennessä ja talouskasvu irtikytetään resurssienkäytöstä. Tämä kasvumalli pohjautuu siis kaksoisiirtymään ja teknologisiin mahdollisuuksiin uudistamassa EU:n teollisuuden pohjaa. (Euroopan komissio 2020c.)

Kun kaksi muuttujaa on 'kytketty' toisiinsa, se tarkoittaa, että muuttujan A kasvaessa myös muuttuja B kasvaa. Näin ollen irtikytke (*decoupling*) tarkoittaa tilannetta, jossa näiden muuttujien suhde muuttuu epäsynkronoiduksi, eikä muuttujan A kasvaessa muuttuja B enää kasva. Vihreässä kasvussa toinen muuttujista on bruttokansantuotteella mitattu talouskasvu ja toinen muuttuja voi olla esimerkiksi hiilipäästöt tai muu mitattava ympäristöongelma. Irtikytke voi olla joko absoluuttista tai suhteellista. *Absoluuttisen irtikytken* tapahtuessa muuttujien suhde kääntyy niin, että muuttujat liikkuvat päinvastaisiin suuntiin (enemmän A muuttujaa tarkoittaa vähemmän B:tä). *Suhteellisessa irtikytkenä* muuttujan A kasvaessa paljon, kasvaa myös B, mutta hitaammalla tahdilla. (Parrique et al. 2019, 11.)

Vihreän kasvun teoriaa perustellaan siis irtikytkenällä, ja nimenomaisesti absoluuttisella irtikytkenällä, jossa lisääntynyt talouskasvu voi edesauttaa pieneneviä päästöjä, eli kasvava bruttokansantuote johtaisi pienempiin päästöihin (Parrique et al 2019, 12). Jotta tällaista voisi tapahtuiksi, talouden kasvutahtia kompensoidaan tehokkuuden tai tuottavuuden lisääntymisellä. Esimerkiksi Euroopan unionin tasolla tällaista tuottavuuden ja tehokkuuden

lisääntymistä perustellaan talouden ohjaamisella vihreisiin investointeihin ja teknologian kehittämiseen. Vihreät investoinnit siis viittaavat esimerkiksi teknologisiin innovaatioihin, jotka auttavat ympäristöongelmien ratkaisemiseen.

Bruttokansantuote (BKT) on vallitseva mittari talouskasvulle. Se perustuu tietyn alueen (usein valtion) tuotettujen tavaroiden ja palveluiden yhteenlaskettuun markkina-arvoon tietyssä ajanjaksona (usein vuosittain), ja arvon kasvu tarkoittaa talouskasvua. Tämä tuotettujen tavaroiden ja palveluiden kasvu tarkoittaa kasvavaa painetta ympäristölle, joten perusajatus onkin se, että talouskasvu tulisi irrottaa resurssien käytöstä, eli näiden kahden muuttujan välinen suhde tulisi irtikytkä. (Parrique et al. 2019, 12.) Tässä resurssit puolestaan tarkoittavat ”luonnonvaroja, joita ihmistoiminta on muokannut luodakseen taloudellista arvoa” (UNEP 2011). *Vaikutusten irtikytkemisellä (Impact decoupling)* viitataan BKT:n irrottamiseen ympäristövaikutuksista eli ympäristöhaittojen vähenemistä taloudellisen tuotoksen yksikköä kohti. Resurssien käytön ja ympäristövaikutusten välillä on yleensä yhteys, kuten se, että fossiilisten polttoaineiden (resurssien) käytön lisääntyminen tuottaa hiilipäästöjä, jotka edistävät ilmastonmuutosta. (Parrique et al. 2019, 12.) Myös muut biosfääriimme tulevat ihmisen aiheuttamat haitalliset vaikutukset voidaan nähdä tässä yhtälössä ympäristömuuttujina.

Irtikytkennän tulisi olla absoluuttista vihreän kasvun mahdollistamiseksi, mutta se ei ole riittävä ehto. Irtikytkentä voi olla paikallista, alueellista, kansainvälistä tai globaalia. Se voi olla väliaikaista tai pysyvää. Ollakseen perusteltavissa vihreän kasvun teoriaan tarvittavasti tulisi irtikytkennän olla absoluuttista, globaalia sekä pysyvää. On huomioitava, että myös sellaista irtikytkentää voi tapahtua, jossa materiaalin eli resurssien käytön irrottaminen ja kielteiset ympäristövaikutukset eivät liity suoraviivaisesti toisiinsa. Resurssien irtikytkentää voi tapahtua, vaikka kielteiset ympäristövaikutukset lisääntyvät – ja päinvastoin (Vadén et al 2020, 236.)

Ympäristön Kuznets-käyrä (*Environmental Kuznets-curve EKC*) perustuu ajatukseen siitä, että tietyn pisteen jälkeen talouskasvu korreloi vahvasti resurssienkäytön tehostamisen kanssa. Yhteiskunnan saavuttaessa korkean tulotason talouskasvu irrottautuu materiasta ja samalla ihmisistä tulee (oman varallisuuden kasvun myötä) tarpeeksi rikkaita välittääkseen päästöistä ja toimiakseen negatiivisten ympäristövaikutusten ehkäisemiseksi. Näin ollen talouskasvu ja varallisuus parantaisivat ympäristön tilaa. Tätä teoriaa on kritisoitu laajalti, sillä oletukselle siitä, että ympäristönsuojelu olisi rikkaiden etuoikeus, ei ole perustaa. Toiseksi teorian

hypoteesi on pätenyt vain lyhyen aikavälin päästöihin, eikä perusteita kasvihuonekaasupäästöjen vähenemiseksi ole. (Dale et al. 2021, 7–8.)

GDP/DMC (*gross domestic product/ domestic material consumption*) kuvaa ekologista painetta, eli bruttokansantuotteen ja raakamateriaalien totaalipainon välistä suhdetta. Mittaria käytetään osoittamaan korrelaatiota materiaalivirtojen ja ekologisten vaikutusten välillä ja välillä myös monitoroimaan edistystä vihreässä kasvussa. Mittari osoittaa, että valtiot ovat saavuttaneet suhteellista irtikytkentää, sillä bruttokansantuote on kasvanut nopeammin kuin DMC eli materiaalien tuottavuus on kehittynyt. Ongelmallista on kuitenkin se, ettei mittari pidä sisällään materiaalin tuotantovaikutuksia eikä kuljetusvaikutuksia, jotka ovat merkittävässä osassa päästöjä keskinäisriippuvaisen globaalitalouden aikakaudella. Lisäksi rikkaat valtiot ovat ulkoistaneet niin paljon tuotannostaan köyhempiin maihin, että välillä huomiotta jää se, miten globaalilla mittakaavalla resurssien ja materiaalin käyttö on nousussa. (Hickel ja Kallis 2020, 471.)

Tutkimuskirjallisuuden valossa voidaan todeta, ettei irtikytkentä ole tähän mennessä täyttänyt kaikkia näitä kriteerejä, ja todistettava irtikytkentä on lähinnä paikallista ja suhteellista, eikä absoluuttista ja globaalia (Parrique et al. 2019; Vadén et al. 2020; Haberl et al. 2020).

Vadén et al. (2020) arvioivat 179 akateemista artikkelia, joissa oli todisteita absoluuttisesta irtikytkennästä varsinkin hiilipäästöjen osalta. Hiilipäästöjä voidaan pitää myös tutkimusasetelmani kannaltani merkittävimpana tarkasteltavana ympäristövaikutuksena, sillä Euroopan vihreän kehityksen ohjelman tärkeimpinä politiikkatoimina on hiilineutraalisuustavoite, eli se, ettei lisää hiilidioksidipäästöjä päästettäisi ilmakehään vuoteen 2050 mennessä. Tutkijat korostavat irtikytkennän tärkeyttä poliittisena terminä nimenomaan sille ryhmälle, jotka uskovat, että taloudellinen kasvu on joko tarpeellista tai tavoiteltavaa, mutta tunnustavat samalla nykyisen materiaalikäytön ja ympäristöongelmien johtuvan taloutemme toimintalogiikasta. Vadén et al. (2020, 236) tulevat johtopäätökseen, että suurin osa todennettavasta irtikytkennästä oli suhteellista tai paikallista irtikytkentää, eikä jatkuvaa globaalien tason irtikytkentää ole todennettavissa.

Myös Parrique et al. (2019, 32) tulevat samaan tulokseen, ja toteavat, ettei ole empiiristä todistusaineistoa sen tueksi, että tarvittavaa irtikytkentää tapahtuu tarpeeksi nopeasti. He toteavat, että hypoteesi irtikytkennästä on hyvin epätodennäköinen tai jopa epärealistinen. Heidän mukaansa politiikassa tulisi tehdä tarvittavat johtopäätökset tästä, ja jatkuvasta talouskasvun tavoittelusta tulisi luopua maissa, joissa kulutus on korkea (Parrique et al. 2019,

55). Samalla he muistuttavat myös, ettei irtikytöntä ole lainkaan uusi tai innovatiivinen lähestymistapa, vaan sitä on sovellettu muun muassa OECD:n sekä Euroopan komission toimesta vuodesta 2001 alkaen, ilman tarvittavia tuloksia (Parrique et al. 2019, 57). Haberl et al. (2020) jatkavat edellisten linjoilla irtikytöntä varsinkin hiilipäästöjen ja energian käytön alalla. He päätyvät johtopäätökseen siitä, että primäärienergia voidaan irrottaa BKT:stä suurelta osin, ja viime aikoina jotkut teollisuusmaat ovat irrottaneet BKT:n hiilipäästöistä. Silti tarvittavaa ison skaalan absoluuttista irtikytöntä kasvihuonekaasupäästöjen ja resurssien käytön välillä ei voida tällä irtikytöntämäärällä saavuttaa. (Haberl et al. 2020)

Myös Hickel ja Kallis (2020) päätyvät siihen tulokseen, ettei empiiristä todistetta irtikytöntä saavuttamiselle globaalisti talouskasvun varjossa ole, ja ettei absoluuttinen irtikytöntä ole todennäköisesti tarpeeksi nopeaa, jotta saavutettaisiin haluttu 1.5 asteen lämpenemisraja. BKT:n irtikytöntä resurssien käytöstä voi olla mahdollista lyhyellä aikavälillä joissain rikkaissa maissa, mutta ei maailmanlaajuisesti. He toteavat, että myös, että kun kasvuvauhti lähestyy nolaa, absoluuttinen irtikytöntä tulee mahdollisemmaksi ja kestää todennäköisesti pidempään. Näin he antavat tukensa mahdollisuudelle, että vihreä kasvu voitaisiin saavuttaa hyvin alhaisella BKT:n kasvuvauhdilla. (Hickel ja Kallis 2020, 475.) Hickel ja Kallis (2020, 483) tulevat johtopäätökseen, että on hyvin todennäköistä, että vihreän kasvun 'puskeminen' on poliittisesti motivoitua.

Vaikka teoriassa irtikytöntä olisi mahdollista, tämän kappaleen tarkoituksena on osoittaa, että viime vuosikymmeninä sitä ei ole onnistuttu toteuttamaan tarvittavalla tavalla. Tämä nostaa esiin kysymyksen vihreän kasvun mahdollisuudella perusteltujen politiikkamallien kestävydestä, joita myös Euroopan unionin strategiset ympäristöohjelmat ovat.

Tarkoitukseni ei ole suoraan argumentoida siitä, onko vihreä kasvu ja absoluuttinen irtikytöntä todella mahdollista. Tämä teoreettinen katsaus auttaa analyysissäni varsinkin, kun arvioidaan sitä, millä hallitsevaa diskurssia perustellaan.

3.3 Teknologinen kehitys ja innovaatiot

”Kaikista eduistaan huolimatta tiede ja teknologia ovat myös olleet päätekijöinä aiheuttamassa tämänhetkistä hankalaa tilannetta, väestön räjähdysmäistä kasvua, saastumista ja muita epämiellyttäviä teollistumisen sivuvaikutuksia.” (Meadows et al. 1973, 9).

Kasvun rajat -raportti toteaa, että teknologiaa on käytetty niihin luonnollisiin esteisiin, joita ympäristö asettaa kasvuprosesseja vastaan. Kulttuurimme perustuu taisteluun rajoja vastaan

sen sijaan, että se perustuisi elämiseen niiden mukaan. Maapallon luonnonvarat nähdään rajattomina ja ihmisen toiminnan vaikutukset pieninä. (Meadows et al. 1973, 152.)

Ihmiskunnan vaikutukset ympäristömme muutokseen pyritään ratkaisemaan teknologisella kehityksellä ja innovoinnilla, joka voidaan ymmärtää näiden rajojen siirtämisenä. Jo 1970-luvulla oli olemassa tietoisuus planeettamme rajoista ja siitä, että ihmiskunnan tulisi tehdä paljon ratkaistakseen ongelmat teknologian ja talouskasvun avulla. Kasvun rajat -raportti on yhä edelleen hyvä muistutus ja lähtökohta siihen, etteivät resurssit ole lopullisia varsinkaan uusiutumattomista fossiilisista polttoaineista riippuvaisessa maailmanjärjestelmässä.

Tässä kappaleessa paneudun teknologisen kehityksen ja innovaatioiden rooliin osana ekologista modernisaatiota, sillä teknologian rooli on hyvin keskeinen teorialle. Sen avulla perustellaan talouskasvun jatkumisen mahdollisuutta ekologisen modernisaation diskurssissa. Analyysiosiossa peilaan tätä teoriaa suhteessa niihin perusteluihin, joita ohjelman argumentaatiosta on havaittavissa. Tutkimuskirjallisuudessa teknologiaoptimismiin suhtaudutaan hyvin kahtiajakoisesti, joten teknologian rooli ympäristöongelmien ratkaisussa on monisyinen aihe. Pyrin tällä teoreettisella katsauksella hahmottamaan sen roolia varsinkin osana ympäristötutkimusta ja osana tälle tutkielmalle olennaista kriittistä tutkimusotetta.

Historiallisesti erilaisia painotuksia saaneet ympäristödiskurssit ovat vaikuttaneet merkittävästi siihen, millaiseksi ympäristöpolitiikka on eri aikakausina muotoutunut. Kun vallalla ollut ympäristödiskurssi oli radikaaleimmillaan kasvun rajat -raportin myötä 70-luvulla, saatiin ympäristökysymykset viimeistään näkyvästi politiikan asialistalle. Kasvun rajat -raporttia on kuitenkin kritisoitu laajasti sen metodologiasta ja päätelmistä, poliittisuudesta ja 'tuomiopäivän ilmapiiristä' (Hajer 1996, 80). Hajer (1996, 82) toteaaakin sen olleen esimerkki äärimmäisen tehokkaasta diskursiivisesta vallankäytöstä. Siitä ympäristödiskurssi on kuitenkin siirtynyt kohti teknologian ja innovaatioiden roolin korostamista ja ympäristön yhdistämistä talouspolitiikkaan.

Resurssien rajallisuuteen on alettu heräämään viimeistään viime vuosikymmeninä, jolloin vihreä kasvu onkin keskittynyt yhä enemmän resurssien 'viherryttämiseen' muun muassa energiapolitiikassa siirtymällä uusiutuviin energianlähteisiin. Viimeistään vuoden 2012 YK:n kestävän kehityksen konferenssi osoitti kansainvälisen ympäristö- ja ilmastopolitiikan siirtymän kohti vihreää kasvua, jonka pääpiirteinä olivat osallistavuus, talouden energiatehokkuus sekä uusiutuvien materiaalien käyttöönnoton kaltaiset muutokset, joilla nähtiin olevan taloutta tukevia vaikutuksia sekä positiivisia työllisyysvaikutuksia (esim.

Hickel ja Kallis 2020; Jacobs 2013). Energiajärjestelmän rakenteellinen muutos on nostettu myös EU:n vihreän kehityksen ohjelman keskiöön (Euroopan komissio 2020g). On kuitenkin kyseenalaista, ovatko teknologiaorientoituneet ratkaisut tuoneet merkittävää edistystä ja voidaanko niihin luottaa riittävänä keinona ympäristöongelmien ratkaisemiseksi.

Ekologinen modernisaatio keskittyy ennen kaikkea innovaatioiden sekä teknologisen kehityksen voimaan. Valtioilla on kasvava 'vihreän' teknologian sektori (Jänicke 2023, 71), kuten myös EU:lla, joka panostaa entistä enemmän muun muassa innovaatorahoitukseen vihreän siirtymän alalla. Lähestymistavassa ympäristötoimet ovat mahdollisuuksia uhkien sijaan ja niiden taloudellinen potentiaali halutaan hyödyntää (Jänicke 2023, 75). On kuitenkin vaikea arvioida näiden uusien teknologioiden ja innovaatioiden todellisia ympäristövaikutuksia. Monet ympäristöongelmat ovat vahvistuneet entisestään viime vuosina, vaikka teknologioita kehitetään jatkuvasti. Näistä Jänicke (2023, 75) nostaa vahvimmin esiin maaperän saastumisen, jäteongelman, luontokadon ja ilmastonmuutoksen, jotka ovat ratkaisemattomia ympäristön haasteita. Myös Hoffmanin (2021) mukaan ilmastonmuutoksen ratkaisuun liittyy paljon muitakin monimutkaisia sosioekonomisia kehityskulkuja, eikä teknokraattinen ja teknologiaan keskittyvä ratkaisumalli ei ole riittävä. Se ei myöskään reflektoi todellista ilmastonmuutoksen taloustiedettä. (Hoffman 2021, 22–23.)

John Holdren ja Paul Ehrlich (1971) kehittivät kaavan $I=PAT$ kuvataksaan ympäristöpäästöjen ja talouden välistä suhdetta yhteiskunnissa. I :n ollessa ympäristövaikutus (impact), P : populaatio (population), A : vauraus, hyvinvointi (affluence) ja T : teknologia (technology). Näin ollen kasvava populaatio ja sen tuoma talouskasvu vaurauden kautta nouseva kulutus ja hyvinvointi tarkoittaisi kasvavia ympäristövaikutuksia, ellei teknologinen kehitys olisi tarpeeksi tehokasta ylittääkseen sen. Hyvinkin dramaattinen teknologinen kehitys onkin mahdollista, ja olemme nähneet paljon kehitystä muun muassa uusiutuvien luonnonvarojen ja niitä tukevien teknologioiden kehityksessä, kierrätyksessä ja uusien materiaalien käytössä. Muun muassa Jacobs (2013, 200) teoretisoi matemaattisen kaavan mukaisen 3 prosentin kasvuvauhdilla tarvittavaksi tuottavuudeksi kahdeksankertaista tuottavuutta. Tässä tutkielmassa $I=PAT$ ja muut esittämäni kaavat ovat täysin havainnollistavia esimerkkejä, eikä niiden kvantifiointia tehdä eikä kaavojen paikkansapitävyyttä arvioida. Kaava yksinkertaistaa varsinkin moninaiset ja vaikeasti kvantifioitavat vaurauden ja teknologian. Kaavan ansiona voidaan kuitenkin pitää sitä, että yhteiskunnassa on tärkeää hahmottaa suurimmat muutostekijät, jotka ympäristön

kuormitukseen vaikuttavat, sillä tämän kautta voidaan ymmärtää niitä tekijöitä, joihin yhteiskunnan muutoksen tulisi perustua.

Ongelmallista vihreän kasvun diskurssissa voi olla varsinkin se, että taloudelliset ja teknologiset ratkaisut nähdään riittävinä keinoina, joiden avulla kasvu voi jatkua harmoniassa ympäristön kanssa (Dale et al. 2021, 2). Vihreissä strategioissa ympäristönsuojeluun luodaan mitattavia kategorioita, joilla ympäristönsuojelua voidaan kvantifioida. Näistä esimerkkinä muun muassa hiilinielut tai jo ekosysteemipalvelut, joissa luonnon toiminnasta on tehty palveluita ihmisten käyttöön (Dale et al. 2021, 5).

Muun muassa energiatehokkuus, uusiutuva energia, veden laadun parantaminen, maatalous, julkinen liikenne ja päästövähennykset ovat mahdollisuuksia, joilla vihreää taloutta perustellaan. Parhaimmillaan ne luovat työpaikkoja ja lisäävät tietynlaisten palveluiden ja tavaroiden kysyntää, johon myös vihreän talouden logiikka perustuu. (Jacobs 2013, 202.) Teknologiaa, innovointia ja työn uudelleenmuovautumista tarvitaan varmasti tulevaisuudessa huolimatta siitä, perustuuko talousjärjestelmämme jatkuvalla kasvulla vai ei. Vihreiden teknologioiden luomia työllisyysvaikutuksia on kuitenkin myös kritisoitu sillä periaatteella, että julkiset menot syrjäyttävät yksityiset nostamalla korot ylös, ja kun hallitukset kuluttavat enemmän, järkevät yritykset ja kuluttajat säästävät tulevien veronkorotusten pelossa (Jacobs 2013, 203). Näin ollen myös työllisyysvaikutukset olisivat vain väliaikaisia.

Uusiutuviin energianlähteisiin siirtyminen ei ole yksinkertainen tehtävä. Osa uusiutuvista energianlähteistä on kausittaisia, eikä niihin voi luottaa ensisijaisina energianlähteinä. Lisäksi tarvitaan paljon uutta infrastruktuuria, jonka rakentaminen on kallista ja tuottaa päästöjä. Joidenkin energianlähteiden valmistamiseen tarvitaan strategisia materiaaleja, joiden louhiminen sisältää omia ongelmiaan. (Hoffman 2021, 29.) Hoffmann (2021) kokee, että tarvitaan selkeä poliittinen strategia ja sen suoraviivainen implementointi. Hänen mukaansa poliittinen retoriikka ole tällä hetkellä linjassa ongelman laadun ja laajuuden kanssa. Nykyistä markkinamallia ja ihmisten kulutustottumuksia on hyvin vaikea muuttaa. (Hoffmann 2021, 33.) Vihreän kasvun linkittyminen teknologiaan ja innovaatioihin on vaikeaa nykyisessä kilpailutaloudessa. Suhteellisen kilpailuedun kehittäminen globaaleilla markkinoilla voi olla haastavaa varsinkin, kun kaikki globaalit toimijat eivät koe ympäristönsuojelua tärkeänä prioriteettina. Uusiutuvien energianlähteiden louhintaan, lupaprosesseihin ja niiden käytön oikeudenmukaisuuteen liittyy paljon kysymyksiä, joihin ei ole pystytty täysin tyydyttävästi

vastaamaan. (Jacobs 2013, 207.) Nyt näkemämme kehitys uusiutuvien luonnonvarojen käyttöönnotossa on kiihtynyt, mutta hiilestä irtautuminen on yhä kesken.

Giddens (2011, 129) kuvailee ”The Politics of Climate Change” kirjassaan, miten maailmanhistorian suuret muutokset ovat usein tapahtuneet, kun uusi energiajärjestelmä on ilmestynyt yhtäaikaaisesti kommunikaatioverkoston muutosten kanssa. Giddens puhuu kolmannesta teollisesta vallankumouksesta, joka perustuu henkilökohtaisiin laitteisiin sekä verkostomaiseen kommunikaatioon sekä uusiutuvien luonnonvarojen käyttöönnottoon (Giddens 2011, 129). Tätä siirtymää tehdään kovaa vauhtia, samalla kun nykyään puhutaan neljännestä teollisesta vallankumouksesta, jota tekoäly ja automatisaatio vauhdittavat. Tämä neljäs vallankumous heikentää totuttuja rajapintoja fyysisen, digitaalisen ja biologisen alueilla. Koska tämä neljäs vallankumous tarkoittaa teknologian mullistavaa roolia kaikilla myös politiikan alueilla, olisi erityisen tärkeää luoda integroituja ja kokonaisvaltaisia ratkaisuja. (Schwab 2024, 29.) Euroopan unionin teknologiaorientoituneisuus voi olla mahdollinen kilpailuetu tulevaisuudessa, mutta samalla pitäisi mahdollistaa järjestelmätason muutoksia, joita päällekkäisiin globaalihaasteisiin vastaaminen vaatisi. Tarkastelen seuraavissa alaluvuissa eri tapoja rakenteellisen muutoksen hahmottamiseen sekä mahdollisia vaihtoehtoisia muotoja talouskasvun hahmottamiseen tulevaisuudessa.

3.4 Rakenteellisen muutoksen rooli

Rakenteellinen muutos on keskeinen käsite ekologiselle modernisaatiolle. Tässä tutkielmassa keskeistä on selvittää, onko Euroopan vihreän kehityksen ohjelman keskiöön nostettu poikkileikkaava tavoite EU:n talouden muuttamisesta kestäväen tulevaisuuden takaamiseksi (Euroopan komissio 2019) avoin myös rakenteellisille muutoksille talousjärjestelmässämme. Keskeiseksi erotteluksi teoriakirjallisuudesta nousee jako vahvaan ja heikkoon ekologiseen modernisaatioon. Näistä ensin mainittu olisi valmis refleksiivisyyteen ja rakenteelliseen muutokseen jälkimmäisen jäädessä konventionaalisempaan lähestymistapaan. Tämä on keskeinen osa tutkielman analyysiosiota, jossa analyysin lopputuloksena pyritään pääsemään lopputulokseen siitä, kumpaa diskurssia Euroopan vihreän kehityksen ohjelma ilmentää. Tässä luvussa käsittelen ensin perinteisen, heikon ekologisen modernisaation suhtautumista rakenteelliseen muutokseen, josta siirryn esittelemään vahvan ekologisen modernisaation ja sen tuoman refleksiivisyyden.

Ekologista kriisiä voidaan pitää uhkana moderneille instituutioille. Ekologisen modernisaation diskurssi on nähty helppona ratkaisuna tähän, sillä se saa laajaa tukea

virkamiehiltä ja poliitikoilta, koska sen ratkaisuehdotuksissa ei vaadita institutionaalisia tai järjestelmätason rakenteellisia muutoksia yhteiskunnassamme. Se syntyi uutena vaihtoehtona aiemmalle epäonnistuneena pidetylle paradigmalle. (Hajer 1996, 3.) Aiemmassa paradigmassa korostettiin ekologiaa (Dale et al. 2021) kun taas kestävään kehitykseen keskittyvä diskurssi muovasi keskittymisen siihen, että ympäristönsuojelu voidaan yhdistää nykyiseen talousmalliin. Lisäksi hallitukset saattavat olla riippuvaisia suhteistaan yrityksiin, ja useissa poliittisissa diskursseissa ja toimissa vaaditaan enemmän rajoitteita teollisuudelle. (Hajer 1996, 3.)

Ekologinen modernisaatio puhuu esteiden sijaan mahdollisuuksista, joita tehostamisella voidaan ratkaista. Se on positiivinen ratkaisuperustainen tapa lähestyä ympäristöpolitiikkaa. (Hajer 1996, 31.) Hajerin (1996, 25) mukaan ekologisen modernisaation diskurssi tunnistaa ympäristöongelmien rakenteellisen luonteen, mutta uskoo, että samalla olemassa olevat poliittiset, taloudelliset ja sosiaaliset instituutiot voivat sisällyttää ympäristönsuojelun agendalleen ilman muutoksia instituutioiden rakenteisiin. Näin pyritään välttämään tiettyjä vaikeita sosiaalisia rajoitteita tai esimerkiksi kapitalistiseen järjestelmään liittyviä haasteita. Se on tekninen vastaus, joka uskoo kehitykseen ja modernien teknologioiden mahdollisuuksiin. (Hajer 1996, 32–33.) Merkittävää on siis myös se, kuinka paljon ekologinen modernisaatio pyrkii rakenteelliseen muutokseen. Vaikka rakennetaan uutta vihreää infrastruktuuria, se ei tarkoita, että ’ruskea’ sektori poistuu kokonaan. Vihreä infrastruktuuri keskittyy myös vahvasti moderneihin ja kehittyneisiin läntisiin valtioihin, jolloin kestävyys toteutuu vain osittain. Onnistuakseen ekologinen modernisaatio tarvitsee siis ekologisen uudelleenjärjestäytymisen (ecological restructuring). (Jänicke 2023, 76.)

Politiikan muutokset liittyvät usein muutoksiin diskursseissa. Kuten kuvasin aiemmassa alaluvussa 3.1, myös vihreä kasvu on ympäristöpolitiikan kehyksessä ymmärretty nimenomaan diskurssin muutokseksi systeemisen muutoksen sijaan. Uusgramscilaisen argumentin mukaan dominoiva ideologia hallitsee ja rajoittaa muutosmahdollisuuksia tiettyjen eliittien hyväksi, ja voidaankin ajatella, että poliittiset toimijat, jotka ovat ”poliittisen areenan” hallitsijoita pyrkivät ylläpitämään tätä vallitsevaa tasapainoa. Silloin nykyistä status quo vastustavat poliittiset toimijat on marginalisoitu päätöksenteossa. He yrittävät vaikuttaa tuomalla esiin omaa vastakkaista näkemystä ja laajentamalla poliittista areenaa ja horjuttamalla sen vakautta konfliktilla. Poliittikka voidaankin käsittää tällaisena konfliktina, jonka osapuolet ovat myös politiikan toimijoita. (Zito et al. 2020, 191.)

Poliittisessa järjestelmässä voi tapahtua merkittäviä ja jopa rakenteellisia muutoksia esimerkiksi kriisitilanteessa, jossa vallitsevan status quon ylläpitäminen muuttuu liian vaikeaksi. Tällaista ei kuitenkaan tapahdu kovin helposti. (Zito et al. 2020, 194.) Myös EU:n kontekstissa on ymmärrettävä sen uniikki hallinnollinen dynamiikka, jossa politiikkaehdotukset ja toimeenpano toteutetaan EU:n etua ajaen (komissio), ja lainsäädäntö hyväksytään poliittisten ryhmien (parlamentti) sekä jäsenmaiden etua (neuvosto) ajaen. Näin ollen on mielenkiintoista, mitkä toimijat pystyvät vaikuttamaan vallitseviin näkemyksiin EU:n ympäristöpolitiikasta. Muun muassa kansallisten poliittisten ja taloudellisten toimijoiden joukko muokkaa jäsenvaltion lähestymistapaa EU:n neuvotteluihin, ja puolueet käyttävät valtaa europarlamentaarikoiden kautta (Zito et al. 2020, 193).

Dryzekin (2013) mukaan ympäristöongelmat nähdään perinteisesti ekologisessa modernisaatiossa rakenteellisena ongelmana, mutta ei niin, että niiden ratkaisemiseen tarvittaisiin kokonaan erilaista poliittis-taloudellista järjestelmää. Päinvastoin sen mukaan ympäristökriteerit tulee rakentaa talouden ehdoilla ja markkinaehtoisuus on niiden ytimessä. (Dryzek 2013, 167.) Kyseessä on rakenteellinen lähestymistapa, joka ottaa huomioon monimutkaiset tuotannon, kulutuksen, resurssienkäytön ja saastumisen suhteet. Mutta samalla se näkee luonnonjärjestelmän osana ihmisten rakentamaa talousjärjestelmää, yhtenä resurssina. (Dryzek 2013, 168–169). Ekologista modernisaatiota voi kuvailla järjestelmänä, jossa pääosainen toimijuus on hallituksilla, yrityksillä sekä tietyillä ei-radikaaleilla ympäristöalan asiantuntijoilla ja tieteellä (Dryzek 2013, 171). Dryzek toteaa, että ekologinen modernisaatio on usein liiankin tekninen lähestymistapa, eikä se ota huomioon ihmisen perustavanlaatuista suhdetta luonnon ekosysteemeihin. Ympäristöpolitiikka vaatii sitoutumista ja holistista analyysia talouden ja ympäristön prosesseista. (Dryzek, 2013, 168.)

Vihreän kasvun riittävyttä kritisoivat tahot puhuvat systemaattisesti tarpeesta laajempaan, järjestelmätason muutokseen. Sillä vaikka uutta innovoitaisiin, on vaikeaa poistaa saastuttavat teknologiat ja rakenteet, jotka ovat syvällä teollistuneiden kapitalististen yhteiskuntien talousrakenteissa. Ekologisen modernisaation tuomat muutokset ovat siis usein vain lisäyksiä, eivätkä korvaavia vanhoille käytännöille. (Jänicke 2023, 76.) Nykyisellään ekologisen modernisaation politiikka on ollut riittämätöntä ratkaisemaan ympäristöongelmia. Alan teoreetikot ovat luoneet vaihtoehtoja, joissa ekologinen modernisaatio voisi toimia. Näitä vaihtoehtoja ovat rakenteellisen muutoksen luominen sekä oikeudenmukainen siirtymä. Jänicke (2023) puhuu ekologisen modernisaation 2.0 mallista, kun taas Dryzek (2013) puhuu

heikon ja vahvan ekologisen modernisaation välisestä kuilusta ja Hajer (1995) refleksiivisestä ekologisesta modernisaatiosta.

Nämä refleksiivisyyteen perustuvat mallit yhdistyvät niin, että käytän analyysissäni termejä vahva ja heikko ekologinen modernisaatio. Tutkimuskysymykseni rakenteellisen muutoksen huomioinnista Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa tulee keskittymään refleksiivisyyden löytämiseen. Taulukossa 3 olen mukauttanut keskeisistä aihetta käsittelevistä lähteistä löytyneet erot heikon ja vahvan ekologisen modernisaation välillä. Näiden kautta tulen analyysissä tarkastelemaan sitä, edustaako komission ympäristödiskurssi vahvaa vai heikkoa ekologista modernisaatiosta ja onko ohjelmasta löydettävissä todellista sitoutumista rakenteellisten muutosten tavoitteluun. Taulukko yhdistää myös ekologisen modernisaation aiemmin käsiteltyyn talouden ja luonnon ymmärrykseen, ja siihen, onko luontosuhde instrumentaalinen vai annetaanko luonnolle itseisarvo (ks. Dryzek 2013). Se, miten ympäristönsuojelun tarvetta hahmotetaan, on keskeistä myös tässä jaottelussa heikkoon ja vahvaan ekologiseen modernisaatioon.

Taulukko 3. Heikon ja vahvan ekologisen modernisaation erot (mukautettu Hajer 1995; Dryzek; 2013; Jänicke 2023)

	Heikko ekologinen modernisaatio	Vahva ekologinen modernisaatio
1. Ratkaisut ympäristöongelmiin	Keskittyminen teknologisiin ratkaisuihin	Muutokset institutionaalisissa sekä taloudellisissa rakenteissa
2. Poliittikan toimijat ja politiikan taso	Pääosainen toimijuus on hallituksilla, yrityksillä sekä tietyillä ei-radikaaleilla ympäristöalan asiantuntijoilla ja tieteellä Poliittisen eliitin ajama muutos, jota toteuttavat lähinnä kehittyneet valtiot	Demokraattinen ja avoin päätöksentekotapa, jossa osallistetaan moninaista toimijajoukkoa. Ekologinen uudelleenjärjestäytyminen, johon liittyy myös globaali taso
3. Suhtautuminen luontoon	Tekninen lähestymistapa luontoon, luonto ihmisen resurssina	Holistinen lähestymistapa, ihmisen suhde luonnon ekosysteemeihin otettu huomioon
4. Rakenteellinen muutos	Yksittäisten toimintojen muutokset, status quon ylläpitäminen	Järjestelmätason muutokset, refleksiivisyys ja kyky institutionaaliseen muuntautumiseen

Vahva ja refleksiivinen ekologinen modernisaatio ottaisi huomioon yhteiskunnan ja talousjärjestelmämme rakenteet eikä heikon tavoin jämähtäisi teknokraattiseen tyyliin ratkaista ympäristöongelmia. Vahva ekologinen modernisaatio keskittyisi institutionaalisen rakenteen ja talousjärjestelmän laaja-alaisten muutosten harkitsemiseen ekologisista lähtökohdista. Päätöksenteko olisi avointa, demokraattista ja osallistavaa niin, että oltaisiin huolestuneista ympäristön ja kehityksen kansainvälisistä ulottuvuuksista, eikä vain oman valtion asioista. Ero teknisten ja rakenteellisten ratkaisujen välillä on suurin erottaja vahvan ja heikon modernisaation välillä. (Dryzek 2013, 172–174.)

Jänicken (2023, 78) uusi 2.0 versio ekologisesta modernisaatiosta keskittyisi poliittisiin ohjelmiin, jotka keskittyisivät koko tuotantojärjestelmän rakenneuudistukseen ympäristön ja resurssien kannalta järkeviin tuotteisiin, sen sijaan että keskityttäisiin yksittäisten toimintojen muutoksiin. Tähän ohjelmaan kuuluisivat laajat investoinnit kansalliseen energiaan, liikenteeseen ja infrastruktuuriin sekä ympäristökuormaa kompensoivat mekanismit. Lisäksi vahva ekologinen modernisaatio ottaisi huomioon ihmisen ja luonnon suhteen sekä ihmisen riippuvuuden luonnonekosysteemeihin holistisemmin, eikä näkisi luontoa pelkästään ihmisen resurssina. (Jänicke 2023, 78)

Hajer (1996, 102) puolestaan puhuu ekologisesta refleksiivisyydestä ympäristöpolitiikassa yhteydessä yhteiskunnan modernisaatioon. Tavoitteiden saavuttamiseen kuuluu tiettyjen yhteiskunnallisten rakenteiden ja institutionaalisten järjestelmien kritiikki (Hajer 1996, 102). Vastauksena ympäristöpolitiikan institutionaaliin haasteisiin myös Dryzek ja Pickering (2019, 36) ehdottavat *ekologista refleksiivisyyttä* (ecological reflexivity), jossa instituutiot pystyvät muuttumaan ja mukautumaan tarvittaessa. Tarkastelen refleksiivisyyden käsitettä analyysissäni, ja etsin tapoja, joilla sosiaalisen muutoksen mahdollisuutta hahmotetaan analyysissä vasten luvussa 5 esiteltävää diskurssin luonnollistumisen käsitettä ja jäykkää status quo ylläpitävää politiikkaa vasten. Myös Harrisin (2021, 4) mukaan ilmastohallinnassa pitäisi vaatia rakenteellisia muutoksia talousjärjestelmäämme, ja nykyinen status quo tulisi rikkoa. Harris toteaa, että nykyinen ilmastoregiimi kärsii patologisesta kyvyttömyydestä saavuttaa sen itse asettamansa tavoitteet. (Harris 2021, 4.)

Politiikka on kilpailevien intressien kamppailua, ja ekologinen modernisaatio voi saada vahvan tuen juuri siitä syystä, että se perustuu talouden rakenteet hyväksyvään näkökulmaan, jossa rakenteita ei kyseenalaisteta perustavalla tavalla. Tämä luo kuitenkin ristiriidan radikaalimpiin, monien ympäristötieteilijöiden tukemiin näkemyksiin siitä, etteivät

tekemämme status quoa ylläpitävät toimet ole riittäviä ongelmiin vastaamiseksi. Ekologinen modernisaatio perustuu siihen, ettei suuria uhrauksia tarvitse tehdä, vaan ongelmat voidaan ratkaista nykyiseen politiikkaan perustuen. Kuten Hajer (1996, 39) toteaa, ekologisen modernisaation ilmeneminen on nähtävissä yrityksenä liennyttää radikaalia ympäristöajatusta, jotta tietyt sosiaaliset ja institutionaaliset rakenteemme säilyisivät. Ekologisen modernisaation kautta olemme saaneet suuren osan kansainvälisistä merkittävistä instituutioista ympäristöpolitiikan asialle. Mielenkiintoista on se, missä määrin nämä toiminnot ovat refleksiivisiä luonteeltaan. Ympäristöpolitiikka tuo yhteen paljon erilaisia toimijoita, joilla on sekä omat näkökulmansa että huolensa, mutta myös omat kommunikaatiokanavansa (Hajer 1996, 46). Ongelma voidaan kokea institutionaalisen haasteena, hallittavissa olevana ilmiönä tai rakenteellisen muutoksen prosessina. Joka tapauksessa se on sosiaalisesti konstruoitu ongelma, ja sen takia sitä on mielekästä tarkastella sen diskurssia. (Hajer 1996, 41–42).

Rakenteellisen muutoksen aikaansaamiseen tarvittaisiin makrotalouden ja vihreän teollisuuspolitiikan integraatiota, rakenteellisen muutoksen hallintaa sekä uusia hallintamenetelmiä. Tämä voi olla EU:n tasolla haastavaa, sillä se osuu osittain politiikan alueelle, jossa kansallinen sekä EU:n toimivalta risteävät (Pianta ja Lucchese 2020, 636–638). Näin ollen muutoksen toteuttamiseen tarvittaisiin yhteistä sitoumusta sekä kansallisvaltioiden ja EU-tason yhteistyötä, joka on vaikeaa poliittisen polarisaation kasvaessa. Poliittisen koherenssin puute on luonut haasteita Euroopan unionin tasolla varsinkin monitasoisten kestävyystavoitteiden saavuttamisessa. Koherenssilla viitataan sellaiseen politiikkaan, jonka onnistuneen implementoinnin kautta voidaan potentiaalisesti saavuttaa tavallista suurempia tavoitteita. (Ahlström ja Sjäfjell 2023, 272). EU:n lainsäädäntö ja politiikka ovat yhä siiloutuneita eikä koherenssia ole tarvittavalla tavalla kestävyysteemoihin. Sosiaalisia ja ekologisia perspektiivejä ei ole integroitu riittävästi taloudellisiin (Ahlström ja Sjäfjell 2023, 280). Vihreän kehityksen ohjelman tavoitteena ovat YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden ja muiden ohjelman kautta asetettujen kunnianhimoisten ympäristötavoitteiden saavuttaminen. Poliittisen koherenssin puute voi uhata tavoitteiden saavuttamista etenkin pyrkimyksissä luoda rakenteellista muutosta politiikan sektoreiden läpi.

3.5 Vaihtoehdot kasvulle

Viime vuosikymmenten julkisia ympäristöohjelmia on kutsuttu myös Green New Deal (myöh. GND) -nimityksellä. Euroopan vihreän kehityksen ohjelma onkin englanninkieliseltä

nimeltään 'European Green Deal', joka on viittaus Green New Dealiin. Tämä puolestaan viittaa Franklin D. Rooseveltin vuosien 1933–1937 'New Deal' talousuudistuksiin, ja näin termi voidaan linkittää systeemisempään muutokseen sekä talouteen. (Haas 2022, 247; Mastini, Kallis, Hickel 2021, 2.) Myös ohjelman suomenkielinen käännös "Euroopan vihreän kehityksen ohjelma", yhdistää mielenkiintoisesti vihreän kasvun ja kestäväen kehityksen tuoden keskiöön vihreän kehityksen. Sanan alkuperän tarkastelu on mielenkiintoista, sillä se luo lingvistisen alkukehystyksen ohjelman sisältöön ja diskurssin perusteluihin ja paljastaa oletuksen siitä, että ollaan matkalla myös kohti rakenteellisia uudistuksia. Tulen tarkastelemaan tätä rakenteellisen muutoksen roolia analyysissäni, sillä käsitteellisesti Green Dealin voi siis perustella viittaavan rakenteellisiin muutoksiin, mutta aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa on nähty, etteivät ekologisen modernisaation diskurssiin perustuvat ympäristöohjelmat pyri laajempiin talousjärjestelmän muutoksiin.

Mastini, Kallis ja Hickel (2021) puhuvat nimenomaan Green New Dealeista ja asettavat ne vastakkain degrowth -ajattelun kanssa. He teoretisoivat GND-diskurssia myös niin, että sitä voi verrata ekologisen modernisaation synonyymina. He ehdottavat siirtymää ensimmäisestä GND:stä kohti toista GND:tä ensimmäisen perustuessa markkinoihin ja perinteiseen kasvuorientoituneeseen ympäristöpolitiikkaan, ja toisen ottaessa enemmän huomioon mahdollista talouskasvun hidastamista. Yhdysvalloissa GND:n nousu on linkitetty 2008 finanssikriisin jälkeiseen aikaan ja nähty nimenomaan strategiana Yhdysvaltojen talouden uudelleenkäynnistämiseen, jossa Barack Obamalla oli suuri osuus. Siinä visioitiin interventionistisempaa talouslähestymistä muun muassa julkisten investointien ja teollisuuspolitiikan kautta. (Mastini et al. 2021, 2.) Tässä politiikkamallissa lähestymistavaksi otettiin ekologinen modernisaatio, mutta se ei hakenut todellisia rakenteellisia muutoksia, johon 2.0 versiossa tähdättäisiin. Tällainen ohjelma olisi alttiimpi tunnistamaan markkinamallin epäonnistumiset ja käyttämään regulaatiota valtiotasolla ilmasto- ja ympäristöongelmien ratkaisemiseksi. (Mastini et al. 2021, 3.) Ilman jatkuvaa kasvua GND ottaisi huomioon ennen kaikkea sosiaaliset ja ekologiset vaikutukset varsinkin energiasiirtymässä (Mastini et al. 2021, 6).

Ekologisen taloustieteen asiantuntijat ovat nähneet degrowth-ajattelun mahdollisena keinona skaalata päästöjä mahdollistaen samalla tarvittavan hyvinvoinnin tason. Siihen kuuluisi talouskasvun hidastaminen ja BKT:n merkityksen laskeminen hyvinvoinnin mittarina. Hypoteesin mukaan bruttokansantuotteen lasku ei tarkoita elämänlaadun heikkenemistä, ja degrowth-ajattelijat ovat ilmastonmuutoksen lisäksi huolissaan erityisesti kasvavasta

ympäristökuormasta resurssienkäytön lisääntyessä. BKT:n laskua ehdotetaan, sillä degrowth ajattelussa ei uskota siihen, että BKT:n kasvu voisi yhdistyä tarvittavaan resurssienkäytön vähentämiseen planeetan rajoissa. Vaikka absoluuttinen resurssien irtikytkentä olisi mahdollista joissain hyvän elintason valtioissa, se ei ole teorian mukaan tarpeeksi nopeaa talouden yhä kasvaessa, jotta saavuttaisimme tarvittavat 1.5 tai 2 asteen ilmastonlämpenemisen rajat. (Mastini et al. 2021, 3–4.)

Bruttokansantuotteen kritiikkiä sekä talouskasvun että hyvinvoinnin mittarina on käyty jo vuosikymmeniä. BKT:n jälkeistä aikaa (beyond GDP) hahmottavat tutkijat ovat todenneet, ettei kestävää hyvinvointia voida saavuttaa keskittymällä pelkkään bruttokansantuotteella mitattavaan talouskasvuun. Se ei ota huomioon epäoikeudenmukaisuutta tai köyhyyttä eikä ympäristövaikutuksia. Ongelmana on kuitenkin se, ettei tieteessä ole löydetty yhteisymmärrystä tai varteenotettavaa vaihtoehtoista mittaria bruttokansantuotteelle. (Jansen, Wang, Behrens, Hoekstra 2024, 696.)

Degrowth tai postgrowth -ajattelun ja ekologisen modernisaation välillä on tiettyjä ristiriitoja keskeisissä ajatuksissa talouden toimintalogiikasta, ja dialogi näiden näkemysten välillä on ollut hyvin vähäistä degrowth-ajattelun jäädessä melko marginaaliseksi (Bailey 2015, 793). Kuitenkin hyvinvointikapitalistinen kestävyysuuntaus on todellisuudessa kriittisen kirjallisuuden mukaan jäänyt pinnalliseksi, ja saavutukset esimerkiksi hiilipäästöjen pienentämisessä ovat todellisuudessa jääneet jatkuvan kasvun jalkoihin. Samalla modernit hyvinvointivaltiot ovat pienentäneet hiilijalanjälkeään myös ulkoistamalla päästöjään tuotantovaltioihin. (Bailey 2015, 796.) Siirtymän haasteet fiskaalitaloudessa ovat selvät: julkinen velka, verotuksen uudistaminen, uusien kulutusmuotojen ja -tottumusten luominen ja kaikkien saaminen mukaan siirtymään. Mutta postgrowth-ajattelun painopiste on ekologiassa ja luonnon kantokyvyssä, jonka rajat tulevat nykyisessä mallissa vastaan. (Bailey 2015, 797–807.)

Kasvua rajoittavien teoreetikkojen lisäksi luvussa 2.1 käsittelemäni antroposeeniteoreetikot kuten Rockström et al. (2024) argumentoivat, että tarvitaan radikaaliakin uudelleenajattelua monilla ympäristömuutoksen alueilla, jotta globaalit ongelmat voidaan ratkaista. Olennaista antroposeeniteoriassa on systeemiajattelu ja demokraattisten instituutioiden uudelleenarviointi (Dryzek ja Pickering 2019, 12). Talouskasvusta on tullut valtioiden pääprioriteetti, jota instituutiomme vahvistavat. Dryzek ja Pickering uskovat, että talouskasvun jatkuvuuteen linkittyvä järjestelmä on luonut systemaattisesti epäonnistuneita instituutioita, joiden

epäonnistuminen liittyy niiden patologiseen polkuriippuvuuteen (pathological path dependency). Nykymuotoisten instituutioiden patologiset polkuriippuvuudet estävät niitä toimimasta luonnon rajoissa. Polkuriippuvuus tarkoittaa sitä, että vakiintunut instituutio voi muodostaa esteen vaihtoehtoisten paremmin toimivien instituutioiden luomiselle. (Dryzek ja Pickering 2019, 22–23.) Tulen tarkastelemaan EU:n kyvykkyyttä tarkastella toimintaansa järjestelmätasolla vasten sitä oletusta, että hallitsevat instituutiot voivat pyrkiä ylläpitämään totuttua politiikkaa valtarakennelman ylläpitämiseksi.

Kallis (2011, 876) toteaa, että kestävä kasvusta luopuminen tai sen vähentäminen tarvitsee tuekseen sosiaalista kehitystä ja institutionaalisia reformeja. Se olisi radikaali poliittinen projekti, joka ei ylläpitäisi nykyistä järjestelmää. Samalla se nähdään välttämättömänä. Tällaisia kysymyksiä ei kuitenkaan ole vielä käsitelty nykyisissä keskeisissä instituutioissa, vaikka tieteellisessä keskustelussa jatkuvaa kasvua on kyseenalaistettu (Kallis 2011, 879). Euroopan unionin kaltainen talousyhteistyöhön perustuva instituutio tuskin ottaisi radikaalia kasvun rajoittamisdiskurssia politiikan agendalle, mutta samalla EU:n käsitys vihreästä taloudesta nojaa YK:n ympäristöohjelmaan, kuten alaluvussa 4.1 todettiin. Samalla se ottaa painopisteekseen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoittelun. Sillä halutaan diskursiivisesti viestiä, että ohjelmassa on myös muita prioriteetteja talouteen keskittymisen lisäksi, ja mahdollisesti taloudellisten rakennemuutosten tavoittelua.

Euroopan komission alainen Euroopan ympäristövirasto toteaa raportissaan ”Reflecting on Green Growth” (EEA 2021, 5), että EU on jo pitkään toiminut ympäristön rajojen puitteissa ja tunnustaa, että talouskasvu on aiheuttanut vaurauden lisäksi kasvavia ympäristöpaineita, jotka heikentävät ihmisten hyvinvointia. Samalla Green Deal nähdään kuitenkin keinona ratkaista nämä ongelmat. Ovatko EU:n tavoittelemat reformit kuitenkin vain yksittäisten politiikkasektoreiden muutoksia, vai tavoitellaanko systeemitason muutoksia? Otetaanko vihreän kehityksen ohjelmassa tai muissa aineistoni osissa mitenkään huomioon kasvun rajoittamiseen paneutuvaa keskustelua? Miten tasapainottelu talouskasvun ja ympäristön suojelun välillä voi tuoda ratkaisun näihin kuvailtuihin ongelmiin?

4 Ympäristöpolitiikka ja Euroopan unioni

4.1 Ympäristö- ja ilmastohallinta EU:ssa

Tässä luvussa käsittelen ympäristö- ja ilmastohallintaa Euroopan unionissa, sillä katsaus ympäristöpolitiikan taustaan auttaa ymmärtämään sitä poliittista kontekstia, joka Euroopan vihreän kehityksen ohjelman taustalla on. Tässä tutkielmassa käsitellään ympäristöä laajemmin kuin pelkkä ilmasto, mutta ilmastohallinta on terminä tieteellisesti vakiintuneempi kuin ympäristöhallinta. Ympäristöhallinnan jälkeen siirryn käsittelemään Euroopan vihreän kehityksen ohjelman taustaa ja siitä tehtyä aiempaa tutkimusta. Yhdistän Euroopan vihreän kehityksen ohjelman ekologisen modernisaation diskurssiin ja esitän päätelmäni siitä, miksi se on sopiva teoreettinen kehikko Euroopan komission ympäristödiskurssin tutkimiseen.

Ilmastonmuutoksesta on tullut lyhenne laajamittaisille ja epäluonnollisille ympäristömuutoksille, jotka johtuvat pääasiallisesti ihmisen toiminnan aiheuttamista kasvihuonekaasupäästöistä (Harris 2021, 3). Ilmastohallinnan historiasta huolimatta hiilidioksidi- ja muut kasvihuonekaasupäästöt jatkavat maailmanlaajuisesti kasvuaan, keskilämpötila nousee yhä ja sään ääri-ilmiöt yleistyvät ilmastohallinnan historiasta ja ilmastopimuksista huolimatta (UNEP 2023, 1). Vaikka ympäristö- ja ilmastopolitiikka on ollut ajankohtainen aihe politiikassa jo pitkään, tavoista toteuttaa ympäristöpolitiikkaa ei ole vahvaa konsensusta. Ilmastohallinnasta puhuminen on ympäristöhallintaa yleisempää, vaikka esimerkiksi ilmastonmuutos on vain osa niitä laajempia ympäristön muutoksia, joita maajärjestelmässämme tapahtuu. Tässä tutkielmassa käsittelen ympäristön muutoksia laajemmin kuin pelkän ilmastonmuutoksen kautta, mutta katsaus ilmastohallintaan auttaa hahmottamaan institutionaalista ymmärrystä aiheen ympärillä.

Ympäristöpolitiikka ei asetu suoraan politiikan perinteiselle vasemmisto-oikeisto-jakolinjalle, eikä myöskään konservatiivi-liberaali-jakolinjalle. Se voi olla konfliktissa usein perinteisempien politiikan prioriteettien, kuten vasemmisto-oikeisto-jakolinjaan olennaisesti kuuluvien talouskasvunäkemyksien ja kilpailukyvyn käsitteen kanssa. Ympäristöpolitiikka linkitetäänkin usein moderniin arvopoliittiseen jakolinjaan, jossa vastapuolina ovat oikeistopuolueet skeptisemmällä talousorientoituneella linjallaan ja vasemmalle enemmän kallellaan olevat puolueet, kuten vihreän puolueen edustajat, ympäristökärjillään. (Carter 2013, 74.) Ympäristöpolitiikan toteuttaminen on haastavaa kansallisella tasolla, ja näin ollen myös Euroopan unionin tasolla.

Ilmastohallinta (climate governance) perustuu monitieteiseen lähtökohtaan, jossa politiikan tutkimuksen lisäksi yhdistyvät oikeustiede, taloustiede, sosiologia ja maantiede. Lisäksi varsinkin kansainväliset suhteet ovat aiheen poliittisuuden ja globaaliuden vuoksi ala, josta ilmastohallinta on ammentanut paljon. Ilmastohallinnan toimeenpano on jakautunut valtiojohtoisen politiikan sekä globaalin diplomatian välille. Se toimii pääasiassa top-down näkökulmalla, jossa valtio on säilynyt tärkeimpänä ilmastohallinnan yksikkönä, vaikka pikkuhiljaa on syntynyt myös uusia ylikansallisia hallinnan muotoja. (Bäckstrand ja Lövbrand 2015, xx.) Liberaalit institutionalistit ovat olleet kansainvälisessä politiikassa optimistisia diplomaattisen ilmastohallinnan vastauksista ilmastonmuutokseen, vaikka ilmastotoimien kustannusten ja hyötyjen jakautuminen sekä ilmastovaikutusten epäsymmetria luovat kollektiivisen toiminnan ongelman. Monimutkaisten ajallisten ja alueellisten dynamiikkojen vuoksi ilmastonmuutoksen hallinta on osoittautunut haastavaksi. Se on globaali ilmiö, ja nykymuotoinen tuotannon, kulutuksen ja kaupan globalisaatio luo päästöjen seurannasta haastavaa. Globaalihallinta on yhä ilmastohallinnan vallitseva paradigma ja normatiivinen lähtökohta, vaikka tutkimuskirjallisuudessa on yleistynyt näkemys siitä, että globaalihallinnan keinot ilmastonmuutoksen torjunnassa ovat olleet riittämättömät (Lederer 2015, 3). 1980 ja -90 lukujen valtiokeskeisyys ja myönteinen arvio institutionaalisen ratkaisun löytämisestä ympäristöongelmien ratkaisemiseksi ovat muuttuneet skeptisempään katsantoon ilmastodiplomatian toimivuudesta (Lederer 2015, 4).

Euroopan unionia pidetään usein edelläkävijänä ilmastopolitiikan alalla ja varsinkin ilmasto- ja energiapolitiikan integraatiossa (Dupont ja Oberthur 2015, 224). EU on ainakin osittain onnistunut asettamaan ilmastohallinnan korkealle omalla agendallaan ja sen neuvottelusaavutuksia kansainvälisessä ilmastodiplomatiassa voidaan arvostaa korkealle. Kalantzakos (2017) on optimistinen EU:n toimijuudesta ilmastonmuutoksen ehkäisemiseksi, vaikka tunnistaakin teknologiset, poliittiset, sosiaaliset ja taloudelliset haasteet, joita on edessä. Hänen mukaansa EU on ollut ensimmäisiä ja kunnianhimoisimpia kehittyneen maailman toimijoita, ja sen ilmasto-ohjelma on ottanut huomioon antroposeenin luomat haasteet (Kalantzakos 2017, 40). Euroopan unioni on onnistunut lisäämään ympäristön poliittiselle agendalle, vaikka integraatioprosessin ytimenä on kautta sen historian pidetty taloutta. Ympäristö on silti yhä kiedottu hyvin vahvasti yhteen integraatioprosessin perustan, talouden, kanssa.

Zito et al. (2020) yhdistävät Euroopan unionin ympäristöpolitiikan EU:n yleiseen integraatiokehitykseen. Globaalit dynamiikat sekä poliittiset, taloudelliset ja sosiaaliset

haasteet vaikuttavat myös EU:n ympäristöpolitiikkaan, ja voi olla, että osaltaan vievät ympäristöä kauemmas politiikan prioriteettilistalta. Samanaikaisesti näiden tapahtumien kanssa myös EU-tasolla kohdataan yksi vaaleihin ja edustuksellisuuteen perustuvan politiikan perusongelmista; politiikassa on helpompi keskittää huomio lyhyemmällä aikavälillä ratkaistaviin ongelmiin. (Zito et al. 2020, 187–188.) Vaikka EU ei toimi samalla tavalla kansallisten hallintokoneistojen kanssa, ovat monet politiikkaohjelmat määrittyneet yhden komission kaudelle. Osa ohjelman aloitteista on saatettu lainsäädäntöön, jolloin vaikutukset ovat pysyvämpiä, mutta osan toteuttaminen jää kesken kauden vaihtuessa. Seuraavan komission ja parlamentin prioriteeteista ei voi tietää varmaksi ennen niiden muodostumista, ja Euroopan parlamentin vaaleilla syntyvät valtasuhteet vaikuttavat tulevan komission painopisteisiin, joihin tarvitaan tuki parlamentilta.

Euroopan unionin tasolla komissio tekee lainsäädäntöehdotukset ja toimeenpanee hyväksytyt lainsäädännön. Sen luonne on jokseenkin teknokraattinen, mutta saadakseen lainsäädäntöehdotuksensa läpi, sen tulee saada hyväksyntänsä parlamentin poliittisilta ryhmityksiltä. Tämän vuoksi on kiinnostavaa tutkia sitä, miten komission strategisissa dokumenteissa perustellaan tiettyjä poliittisia valintoja. Egeberg (2010, 126) hahmottaa komission vaikutusvaltaa ja toteaa, että komission rooli on mielenkiintoinen, sillä se on tavallaan enemmän kuin kansainvälisen järjestön sihteeristö, mutta ei kuitenkaan hallitus. Sillä on paljon agendavaltaa ja yksinoikeus EU:n lainsäädäntöehdotusten valmisteluun. Lisäksi se toimii parlamentin ja neuvoston välillä eräänlaisena sovittelijana. (Egeberg 2010, 126). Komissiolla on merkittävä diskurssi- ja agendavalta siinä, mihin suuntaan Euroopan unionin ympäristöpolitiikan diskurssia viedään, ja se toimii jo itsessään perusteluna tutkimusasteleman merkittävyydelle.

Vuoden 1999 jälkeen kansantalouksien ja niiden kilpailukyvyn turvaamisen painopiste siirsi ympäristön EU:n asialistalla alaspäin, mihin vaikuttivat myös suuret taloudelliset ja poliittiset vaatimukset, kun joukko köyhempiä valtioita liittyi EU:hun (Zito et al. 2020, 197–198). Tiivis taloudellinen yhdentyminen siirsi omalta osaltaan poliittisia painopisteitä, ja tämä voidaan nähdä asteittaisena prosessina, jossa muut painopisteet syrjäyttivät ympäristönsuojelun. Dupont ja Obenthur (2015, 224–226) näkevät, että viimeistään vuoden 2008 talouskriisin seurauksena ilmastopolitiikka hidastui ja kunnianhimon taso heikkeni. Muutos on ollut asteittainen ja se on lähtöisin diskurssin muutoksista. Ympäristöpolitiikan tuominen EU:n agendalle on ja tulee olemaan yksi Euroopan yhdentymisen saavutuksista, mutta kaikki eivät ole yhtä tyytyväisiä muutoksen laajuuteen ja kunnianhimoon. (Zito et al. 2020, 201.) Vuonna

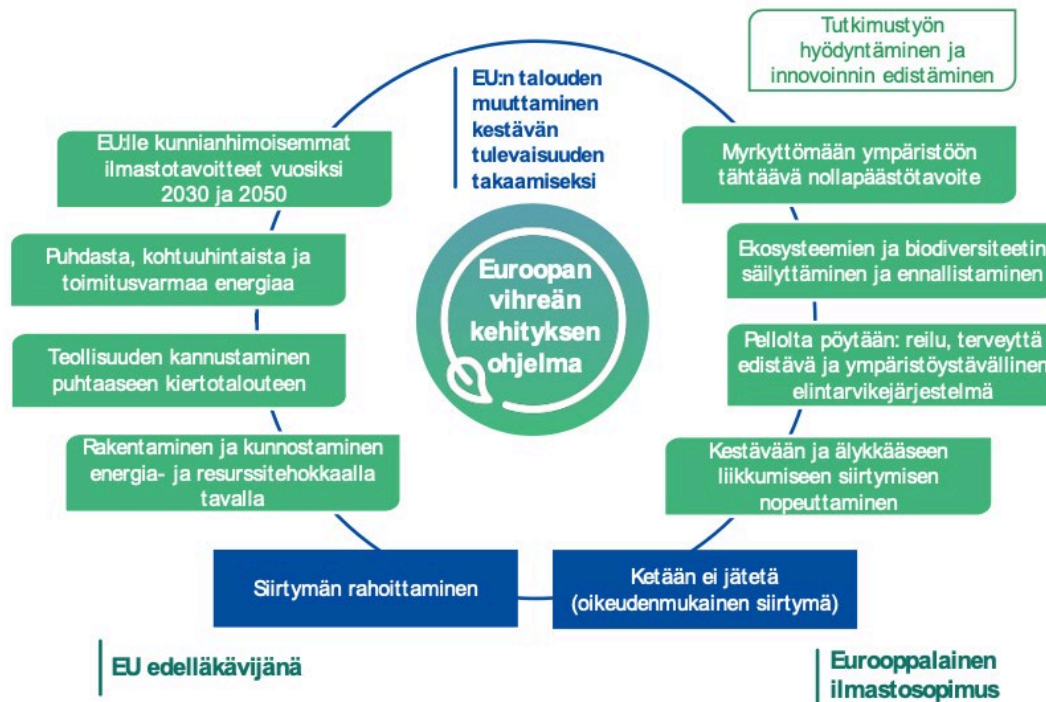
2019 esitelty vihreän kehityksen ohjelma on kuitenkin nostanut vihreän siirtymän strategiseksi painopisteeksi, eli vaikuttaa siltä, että ilmasto- ja ympäristöpolitiikka on nostanut taas päätään Euroopan unionissa – ainakin diskursiivisesti.

4.2 Euroopan vihreän kehityksen ohjelma

”Euroopan vihreän kehityksen ohjelma on uusi kasvuohjelmamme” – Ursula von der Leyen (2019)

Eurooppa-neuvoston ja Euroopan unionin neuvoston verkkosivuilla kuvaillaan Euroopan vihreän kehityksen ohjelmaa: ”Euroopan vihreän kehityksen ohjelma on politiikka-aloitteiden paketti, jonka tavoitteena on ohjata EU:ta kohti vihreää siirtymää, jotta EU saavuttaisi ilmastoneutraaliuden vuoteen 2050 mennessä”. (Eurooppa-neuvosto, Euroopan unionin neuvosto 2024). Komission sivuilla puolestaan sanotaan, että ohjelman tavoitteena on ”tehdä EU:sta moderni, resurssitehokas ja kilpailukykyinen talous jossa - - talouskasvu on erotettu resurssien käytöstä” (Euroopan komissio 2024b). Eurooppa-neuvoston ja Euroopan unionin neuvoston määritelmä heijastelee ympäristöagendaa. Euroopan komission oman määritelmän mukaiset ohjelman tavoitteet perustuvat talouskasvun tavoitteluun. Vihreän kehityksen ohjelma perustuu siis joka tapauksessa talouskasvun tavoitteeseen ja uskoo modernisaatioon, jossa resurssien irtikytöntä ympäristökuormituksesta on mahdollista.

Euroopan vihreän kehityksen ohjelma (myöh. EGD) on Euroopan komission strateginen aloite, joka pohjautuu komission kauden poliittisiin prioriteetteihin. Komission vihreän kehityksen ohjelman ehdotus on julkaistu 11.12.2019. Se on käynyt läpi Euroopan unionin tavallisen lainsäätämisympäristön, eli hyväksytty neuvoston sekä parlamentin toimesta ja astunut näin voimaan. Ohjelma on syntynyt komission aloitteesta, ja komissiolla on diskursiivista- ja agendavaltaa suhteessa ohjelmaan, mutta se heijastelee koko unionin enemmistön tuen saavaa diskurssia, sillä se on hyväksytty unionin päätöksentekoprosessissa. Sen voidaan siis kuvailla ilmentävän unionin hegemonista diskurssia. Vihreän kehityksen ohjelma on jo kolmas EU:n kasvustrategia tällä vuosikymmenellä. Sitä ovat edeltäneet vuoden 2000 Lissabonin strategia ja vuoden 2020 ”EU 2020” strategia. (Paleari 2022, 197.) Kyseessä on 26 sivuinen strateginen dokumentti, jossa avataan vihreän kehityksen painopisteet, ja sen liitteissä esitellään tulevan komission toimet ja niiden alustava aikataulu komission tulevalle kaudelle.

Kuvio 2. Euroopan vihreän kehityksen ohjelman painopisteet. Kuvio: Euroopan komissio (Euroopan komissio 2019)

Kuvio 2 esittelee Euroopan vihreän kehityksen ohjelman painopisteet, joista suurin osa kietoutuu talouteen. Merkittävää on myös kuvion keskiössä oleva huomio ”EU:n talouden muuttaminen kestäväksi tulevaisuuden takaamiseksi”. Lause ei itsessään kerro paljon siitä, mihin suuntaan taloutta on tarkoitus muuttaa, mutta se on nostettu ohjelmaa sitovaksi tavoitteeksi ja kuvastaa jonkin asteista rakenteellisen muutoksen tavoittelua. Tulen tarkastelemaan tämän tavoitteen perusteluja ohjelmassa analyysin osiossa 6.4 Rakenteellisen muutoksen rooli. Koko kuvio osoittaa talouden ja ympäristön perustavanlaatuisen yhteenkietoutumisen ja sen, että talous on läpileikkaavana teemana strategiassa. Aiempi tutkimuskirjallisuus on havainnut ongelmia strategian tavoitteiden ja toimenpiteiden suhteessa sekä muutoksen todellisessa laadussa.

Euroopan vihreän kehityksen ohjelmaa on tutkittu paljon jo edellisen komission kauden aikana. Palearin (2022) mukaan ohjelman lainsäädäntöehdotuksissa on eroa eri ympäristöpolitiikan osa-alueilla, eli sääntelyinstrumenttien sekä tavoitetason kanssa. Keskittyminen on vahvasti ilmasto- ja energiapolitiikassa. Biodiversiteetin suojeluun liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet ovat epäsuhdassa ilmasto- ja energiapolitiikkaan. Kaiken kaikkiaan EGD:ssä on 68 ympäristötavoitetta, joiden saavuttaminen vaatisi varsinkin energiasysteemin muutosta. (Paleari 2022, 210–213.) Pianta ja Lucchese (2020) puolestaan toteavat, että EGD:n

toimenpiteet eivät ole tarpeeksi kattavia kunnianhimoisten tavoitteiden saavuttamiseksi ja rakenteellisen muutoksen aikaansaamiseksi. Se vaatisi talouden rakenteen muutosta niin, että julkinen valta voisi puuttua myös esimerkiksi finanssisektorin toimintaan sääntelyllä. EGD:stä näyttää kuitenkin puuttuvan tällainen makroekonomisen muutoksen tavoittelu. (Pianta ja Lucchese 2020, 634–635.)

4.3 Ekologinen modernisaatio EU:n ympäristödiskurssina

Aiempi tutkimus EU:n ympäristödiskursseista osoittaa, että kestävyysdiskurssiin pohjautuva ekologisen modernisaation diskurssi on yksi käytetyimmistä tavoista käsitteellistää EU:n hegemonista ympäristödiskurssia.

EU itse on sitoutunut kestävä kehityksen tavoitteiden edistämiseen. Vaikka ekologinen modernisaatio pohjautuu kestävyysdiskurssiin, käsitteet eivät ole täysin synonyymeja. (Baker 2007, 297.) Baker (2007, 297–298) kuvaa sitä kestävyyspolitiikan diskurssina ja strategiana, jonka kautta nämä toimijat pyrkivät ratkaisemaan ekologiset haasteensa. Ekologinen modernisaatio voidaan hahmottaa kestävyysajatusta toteuttavana sosiaalisen muutoksen teoriana, jonka keskiössä on tämä talous- ja ympäristötavoitteiden integroitu ratkaisukehys (Baker 2007, 299). Jo EU:n integraatioprosessin ydin, taloudellisen yhdentymisen mahdollistaminen, antaa osviittaa siihen, ettei EU:n ympäristödiskurssin tulisi uhata eurooppalaista kilpailukykyä ja markkinamahdollisuuksia (Baker 2007, 310). Haas et al. (2022) toteavat, että Euroopan vihreän kehityksen ohjelma on etenemissuunnitelma ekologiseen modernisaatioon kiihdyttämiseen. Ei ole kuitenkaan mitenkään itsestään selvää, että ekologinen modernisaatio olisi reitti kestävä kehityksen saavuttamiseen (Baker 2007, 301).

Tutkimuksessaan EU:n kestävyysdiskurssista Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa Eckert ja Kovalevkska (2021, 13) esittävät, että Euroopan komissio on luonut omanlaisensa kestävyysdiskurssin, jota myös vihreän kehityksen ohjelma ilmentää. Vaikka vihreän kehityksen ohjelmassa kestävyysdiskurssia on muovattu transformatiiviseksi, sen todellinen muutosvoima jää tutkimuksen mukaan heikoksi, eikä se ilmennä todellista diskursiivista muutosta, joka tähtäisi sosiaaliseen tai rakenteelliseen muutokseen (Eckert ja Kovalevkska 2021, 14). Myös Hereu-Morales, Segarra ja Valderrama (2023, 650) näkevät, että läntiseen hegemoniaan ja talouskasvuun liittyy kestävyuden kannalta ristiriita, sillä kehitys ei voi olla jatkuvasti kestävä. Heidän analyysissään Euroopan ympäristöpolitiikkaa toimeenpanevista

ohjelmista tullaan tulokseen, että ohjelman toimet ja diskurssi ovat ristiriidassa (Hereu-Morales et al. 2023, 657).

Myös edellisessä alaluvussa kuvaamani Euroopan vihreän kehityksen ohjelman painopisteet (kuva 2) osoittavat, miten suuressa keskiössä talous on ympäristötavoitteiden kanssa, ja talouden muutos on asetettu ohjelman läpileikkaavaksi tavoitteeksi. Ekologisen modernisaation diskurssi on Machinin (2019) mukaan niin dominoiva Euroopan unionin politiikassa, että aihetta on samalla epäpolitisoitu. Vastadiskurssit on hiljennetty 'taloudellisen rationaliteetin' vaateella, jossa diskurssi näyttäytyy ainoan vaihtoehtona ja osana maalaisjärkeä (*common sense*). Epäpolitisaatio (*depolitization*) tarkoittaa, että ilmiö, tässä tapauksessa ekologisen modernisaation diskurssin oikeutus talouden, ympäristön ja energiapolitiikan suhteelle, on pyritty irrottamaan politiikasta. Silloin politiikka irrotetaan diskurssista ja diskurssi irrotetaan politiikasta, vaikka todellisuudessa depolitisaatio on hyvin poliittista toimintaa. Tämä epäpolitisaation käsite on yhdistettävissä Fairclough'n luonnollistumisen käsitteeseen, jonka esittelen tutkimusasetelmassani luvussa 5.

Ekologisen modernisaation diskurssia voidaan pitää siis hyvänä teoreettisena lähtökohtana EU:n ympäristödiskurssin analysointiin, vaikka diskurssin käsitteellistämisestä on erilaisia tulkintoja. Sen ominaispiirteet, muoto ja painotukset ovat saattaneet muuttua. Ekologinen modernisaatio antaa silti hyvän viitekehityksen, jonka kautta diskurssin perusteluja voi tutkia. Pyrin analyysissäni hahmottamaan sitä, onko nykyisen komission diskurssissa refleksiivisyyttä ja voidaanko puhua vahvasta ekologisesta modernisaatiosta. Machinin (2019) mukaan ekologinen modernisaatio ei ole refleksiivistä, vaan vastadiskurssit, kuten 'kasvun rajat' tai 'post growth' diskurssit ovat maalattu epärealistisiksi, ja vallitseva EU-diskurssi on siis valjastettu suojelemaan status quoa (Machin 2019, 209–210).

Osa aiemmasta tutkimuksesta kuitenkin tunnistaa myös mahdollisuuden refleksiivisyyteen. Euroopan vihreän kehityksen ohjelma voisi toimia eräänlaisena kolmantena vaihtoehtona, kun toisena ääripäänä toimii vihreä kasvu ja toisena degrowth-ajattelu (Ossewaarde ja Ossewaarde-Lowtoo, 2020). Tällä vaihtoehdolla tarkoitetaan tilannetta, jossa onnistuttaisiin priorisoimaan ekologia ilman hyvinvoinnin tappioita. Ossewaarde ja Ossewaarde-Lowtoo (2020) tulevat kuitenkin siihen tulokseen, että vaikka diskurssina vihreän kehityksen ohjelmassa otetaan nyt entisiä ympäristöohjelmia enemmän huomioon ekologinen puoli, se on ennen kaikkea silti ymmärrettävissä uutena versiona vihreän kasvun mallista. Tämä versio perustuu yhä keskiluokkaisen elintavan vaalimiseen ja perinteiseen visioon teollisesta

yhteiskuntarakenteesta, johon sisältyy vahvasti teknologisaatio, mekanisaatio sekä automatisaatio. Analyysin mukaan vihreän kasvun ohjelmassa kuitenkin tunnistetaan entistä enemmän ekologinen puoli, ymmärretään nykyisen kasvun ongelmat resurssien käytössä sekä otetaan huomioon valta-asetelmat ja hahmotetaan muutoksen demokratisaation tärkeys.

(Ossewaarde ja Ossewaarde-Lowtoo 2020, 10–11.)

Analysoidessa EU:n diskurssia voidaan puhua metadiskurssin analyysistä. Metadiskurssilla tarkoitetaan tällaista monivuotisen strategian kautta tuotua diskurssia, jonka tarkoituksena on luoda narratiivia, metadiskurssia, EU:n toiminnasta sosiaalisessa ja fyysisessä todellisuudessa (Schunz 2022, 4; Hajer 1996, 44) Schunz (2022, 16–17) päätyy tutkimuksessaan EU:n metadiskurssista lopputulokseen, että EU:n metadiskurssi on muuttunut paradigmaattisesti enemmän luontoarvot huomioivaan diskurssiin. Tässä vertauskohtana ovat EU:n aiemmat kasvustrategiat Lissabonin strategia (2000–2009) ja Eurooppa2020 -strategia (2010–2019). Aiemmat strategiat keskittyivät talouskasvuun ja kilpailukykyyn vihreän kehityksen ohjelman korostaessa kestävyyttä ekologisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta. Schunz päätyy siis siihen, että Euroopan ympäristödiskurssissa on tapahtunut muutoksia, mutta ne eivät välttämättä heijastele muutoksia tapahtuneeseen politiikkaan. Schunzin osoittama metadiskurssin muutos voisi viitata siirtymästä kohti vahvaa ekologista modernisaatiota, jossa ollaan refleksiivisempiä politiikan suunnasta.

5 Kriittinen diskurssitutkimus

5.1 Kriittinen diskurssitutkimus ja -analyysi

Flowerdew ja Richardson (2018, 21) tiivistävät kriittisen diskurssitutkimuksen ”poikkialaiseksi lähestymistavaksi käyttämäämme kieleen, joka edistää ymmärrystä siitä, miten diskurssi esiintyy sosiaalisissa prosesseissa, sosiaalisissa rakenteissa ja sosiaalisessa muutoksessa”. Kriittisyys liittyy juuri näiden prosessien tunnistamiseen, ja tutkimuksessa pyritään löytämään ideologian, vallan ja epätasa-arvon rakenteita. Kriittinen diskurssitutkimus lähestyy yhteiskunnan tutkimista valtasuhteiden ja sosiaalisen muutoksen kautta, ja esimerkiksi Fairclough (2018) käyttää diskurssianalyysin tutkimusesimerkkinä diskursiivista muutosta talousjärjestelmässämme. Tämä näkökulma soveltuu hyvin tutkimusasetelmaani, sillä siinä tarkastellaan sosiaalista muutosta eli ’vihreää kehitystä’, ja fokuksena on nimenomaan talousjärjestelmän ja ympäristönsuojelun välinen suhde.

Kriittinen diskurssitutkimus yhdistää kielen tutkimuksen osaksi sosiaalista toimintaa, ja näkee kielen ja diskurssin suhteen dialektisena – diskurssiin vaikuttavat sosiaaliset rakenteet ja diskurssit vaikuttavat sosiaaliin rakenteisiin (Flowerdew ja Richardson 2018, 21). Kriittinen diskurssitutkimus näkee roolinsa vahvasti teorian ja metodologian rajapinnassa. Kyseessä ei ole pelkkä työkalupakki analyysin suorittamiseen, vaan kriittinen diskurssitutkimus on myös kantaaottava teoreettinen tutkimussuuntaus. Tulen käyttämään tutkielmassa kriittisen diskurssitutkimuksen yleisiä periaatteita sekä erityisesti Norman Fairclough’n kriittistä diskurssianalyysia (critical discourse analysis, CDA) (Fairclough 1995; 2001; 2004; 2010; 2018).

Kriittinen diskurssitutkimus ottaa vaikutteita Frankfurtin koulukunnalta, neomarxilaisuudesta, foucaultlaisuudesta, poststrukturalismista sekä postmodernismista. (Fairclough 2004, 25–26.) Kriittisen diskurssitutkimuksen tärkeimpiä käsitteitä ovat ideologia, valta, sekä sosiaalinen konteksti. Ideologia vaikuttaa siihen, miten suhtaudumme ihmisiin sosiaalisessa maailmassa sekä diskursseihin ympärillämme. Ideologia on enemmän kuin kokemusten kautta syntyneet ideat – ideologia luo sosiaalisen interaktion prosessit. (Flowerdew ja Richardson 2018, 23.) Myös Michael Freeden (2006, 3–7) laajentaa ideologian käsitteen ”ismeistä” laajemmin yhteiskuntaamme. Konteksti sekä ideologiset piilotetut merkitykset olivat tärkeitä jo ideologiateorian varhaisissa muodoissa (Freeden 2019, 17). Myös teksti on ideologista, ja kun pyritään diskurssianalyysillä tunnistamaan politiikan kielen käyttötapoja, on tärkeää ymmärtää sen ideologiset piirteet. Ideologian käsite periytyy kriittisessä

diskurssitutkimuksessa usein Marxin käsityksistä, ja siihen liittyy vallan käsite sekä uskomus siitä, että asiat eivät todellisuudessa ole niin kuin valtaapitävät tai eliitti usko. Päinvastoin tämä eliitti voi saada todellisuuden näyttäytymään sellaisena kuin se näkee sen, joka vahvistaa ja ylläpitää olemassa olevaa valtarakennetta. Ideologia reflektoi todellisuutta mutta samalla osaltaan luo sitä. (Flowerdew ja Richardson 23–24.)

Vallan käsite periytyy kriittiseen diskurssitutkimukseen Michael Foucault’lta ja siihen linkittyy myös Antonio Gramscin hegemoniateoria. Diskurssi ei itsessään ole valtaa, mutta siihen voi sisältyä tai siitä voi syntyä valtaa. Puheaktin ymmärrykseen liittyy vahvasti se, mitkä puhujan ja vastaanottajan valtasuhteet ovat. (Miller 1990, 120–121.) Tätä kautta hahmotetaan sitä, miten valtaa voidaan käyttää fyysisen pakotuksen lisäksi myös ideologian ja diskurssien kautta. Kriittisessä diskurssitutkimuksessa nähdään, että hallitseva luokka on luonut hegemonian, jossa vallitsevat uskot, arvot ja normit ymmärretään maalaisjärkenä (common sense). Tässä tapauksessa hegemoninen luokka saa tukea myös muilta luokilta, ja vallitseva järjestelmä saatetaan hyväksyä laajalti. Kriittinen diskurssitutkimus pyrkii tutkimaan näitä diskursiivisia epätasa-arvoisuuksia tekstin kautta. (Flowerdew ja Richardson 2018, 25.)

Fairclough’n mukaan myös sosiaaliset instituutiot muodostuvat ideologisessa tilassa. Ne muodostavat useita ideologisdiskursiivisia muodostelmia, joista jokainen on oma ’puheyhteisö’. Tällaisia muodostelmia voivat olla esimerkiksi eri poliittiset ryhmittymät tai instituutiot, kuten tarkasteleman Euroopan komissio. Teorian keskeisenä ajatuksena on se, miten tietyssä sosiaalisessa kontekstissa tietyistä puheyhteisöistä voi tulla hegemoninen taho. Sosiaaliset instituutiot heijastavatkin yleensä tämän hegemonisen puheyhteisön ideologiaa. Hegemonisen toimijan diskurssiin voi liittyä myös luonnollistumisen (naturalization) prosessi. Luonnollistuminen tarkoittaa tilannetta, jossa yhteiskunnassa tietty diskurssi on niin laajalti hyväksytty, että sen ideologisuus piiloutuu ja diskurssia pidetään ideologiasta vapaana. Todellisuudessa myös luonnollistunut diskurssi perustuu tähän ideologiseen diskurssin muovautumiseen. (Fairclough 1995, 27–28.)

Viimeisenä käsitteenä on konteksti, jonka rooli on tärkeä tekstin, prosessien ja sosiaalisten olosuhteiden analyysissä (Flowerdew ja Richardson 2018, 25.) Fairclough’n (1995) mukaan diskurssin analyysiin kuuluu tekstin analyysin lisäksi diskursiivisten toimintojen sekä sosiaalisten toimintojen analyysi. Makrotason sosiaaliset käytännöt ja sosiaaliset rajat sekä valtarakenteet on otettava huomioon laajemmin, jotta voidaan päästä syvällisempään

diskurssin analyysiin yli tekstianalyysin. Tekstistä nousevia sosiaalisia rakenteita ja prosesseja pitää teoretisoida ja selittää, sillä niiden merkitykset toimivat vuorovaikutuksessa tekstien kanssa. Suhde ei ole yksinkertainen tai määrittävä, vaan diskurssi syntyy dominoivasta rakenteesta ja se on historiallisesti tuotettu, ja dominoivat ryhmät legitimoivat sitä. (Wodak 2001, 3.)

Kuten missä tahansa tutkimuksessa, tutkijan tulee pitää objektiivisuus mielessä, mutta kriittinen diskurssitutkija näkee myös oman asenteellisuutensa ja hylkää näin täyden objektiivisuuden vaatimuksen. (Fairclough 2004, 12–13.) Tutkimussuuntauksessa koetaan, ettei faktoja voi erottaa arvoista ja ideologisesta tulkinnasta ja konseptin ja objektin suhde ei ole koskaan vakaa tai määritetty, vaan siihen vaikuttavat usein esimerkiksi kapitalistisen tuotannon ja kulutuksen muodot sekä sosiaaliset suhteet (Fairclough 2004, 25–26).

Tutkimuksen läpinäkyvyyden vuoksi pyrin myös tunnistamaan oman asenteellisuuteni ja tarkastelemaan kriittisesti myös omaa tutkimustani. Tulkinta voi yksinkertaistaa ja korostaa tiettyjä näkökulmia ja luoda merkityksiä tekstistä. Lisäksi kuten Flowerdew ja Richardson (2018, 29) toteavat, kriittisen diskurssianalyysin tutkijan tulee kuvailla selkeästi analysoitavan tekstin konteksti, todeta oma positio suhteessa dataan, ottaa huomioon useita näkökulmia varsinaiseen tulkintaan sekä erottaa analyysi ja tulkinta toisistaan. Pyrin siis refleктоimaan omaa analyysiani ja omaa asemaani suhteessa tutkittavaan aiheeseen. Oma asemani on vaikuttanut tutkielmaan jo, kun olen valinnut sitä ohjaavaa teoreettista kirjallisuutta sekä aineistoa. Teoria ohjaa analyysiani vahvasti, mikä osaltaan mahdollistaa tulkintojen tekemistä teoriaan nojaten.

Nämä ennakkoasenteet huomioiden kriittinen diskurssitutkimus on siis teoria, jossa sosiaalinen konteksti ja valta-asetelmat vaikuttavat diskurssien muotoutumiseen ja hegemonisen diskurssin syntyyn. Samalla se on myös metodi ja analyttinen työkalu, jonka kautta tarkastelen hegemonista diskurssia Euroopan komissiossa. Analyysini rakentuu teoreettisen pohjan ja kriittisen diskurssianalyysin kautta. Seuraavaksi avaan vielä hieman tarkemmin sitä, miten hyödynnän tätä kriittistä diskurssianalyysia omassa tutkimusasetelmassani.

5.2 Metodi, aineisto ja analyysin eteneminen

Norman Fairclough'n (2001) mukaan kriittinen diskurssianalyysi on teoreettinen perspektiivi kieleen, ja osa laajempaa sosiaalista prosessia. Semioosiin kuuluvat toiminta, sosiaaliset suhteet, identiteetit, kulttuuriset arvot ja tietoisuus. (Fairclough 2001, 121–122.) Kriittinen

diskurssianalyysi yhdistää kielen analyysin sosiaalisen toiminnan analyysiin, ja tarkastelee sosiaalista ja kulttuurista muutosta, kuten ideologioiden ja valtasuhteiden muutoksia tietyssä ilmiössä. Se voidaan jakaa tekstianalyysiin (kirjoitettu tai puhuttu teksti), diskursiiviseen käytäntöön (tekstin tuotto tai tulkinta) sekä sosiokulttuuriseen käytäntöön (Fairclough 2010, 131–133.) Ennen analyysin tarkempaa jaottelua on perusteltua luoda kokonaiskuva teoreettisesta ja analyttisestä kehikosta, joka ohjaa tämän tutkielman analyysin toteuttamista.

Tutkielmani on siis teorialähtöinen kvalitatiivinen analyysi, jossa teorialähtöisyys ohjaa diskurssianalyysiani. Tutkimuksen toteutusta ohjaa kriittinen diskurssitutkimus, sillä tarkoitukseni on tarkastella hegemonisen ympäristödiskurssin ilmenemistä Euroopan unionissa. Kriittinen näkökulma tuo hyötyä varsinkin siihen, kun tarkastellaan hegemonisen diskurssin luonnollistumisen prosessia, eli mahdollisuutta siihen, että diskurssi näyttäytyy empiirisessä aineistossani vaihtoehdottomana. Lisäksi hyödynnän John Dryzekin (2013, 19) *The Politics of the Earth: Environmental Discourses* teoksen ympäristödiskurssien analyysimallia. Dryzekin mukaan ympäristödiskurssin analyysissa tulee huomioida:

- 1) Tunnistetut tai konstruoidut kokonaisuudet
- 2) Oletukset luontosuhteista
- 3) Toimijat ja niiden motiivit
- 4) Metaforat ja retoriset valinnat

Dryzekin mallin mukaan, analyysissa kiinnitän erityistä huomiota siihen, millaisia kokonaisuuksia ohjelmasta hahmottuu ja miten näitä perustellaan, eli miten näitä konstruoidaan. Tähän keskittyy ensimmäinen tutkimuskysymykseni: millaisiin argumentteihin hegemoninen diskurssi perustuu? Kirjallisuuskatsauksen myötä voidaan pitää selvänä, että ekologinen modernisaatio on hegemoninen diskurssi monissa läntisissä instituutioissa. Tämän tutkimuskysymyksen kautta tarkastelen sitä, millaisia perusteluja aineistosta löytyy ja miten nämä argumentit ilmentävät ekologisen modernisaation diskurssia. Lisäksi tarkastelen myös sitä, mitkä toimijat ovat ohjelman mukaan keskeisimpiä muutoksen aikaansaamisessa sekä millaisia retorisia valintoja perustelujen tukemiseen käytetään. Koko analyysissa on mukana myös metaforien ja retoristen valintojen tarkastelu, sillä vaikka kyseessä ei ole retorinen analyysi, ovat retoriset valinnat osa diskurssin muovautumista.

Toinen tutkimuskysymykseni linkittyy Dryzekin analyysikehikossa oletuksiin luontosuhteista. Antroposeeniteoria tarjoaa avaimet talouden ja luonnon lähtökohtaiselle hahmottamiselle, johon keskitytään vastaamalla tutkimuskysymykseen: Miten talouden ja luonnon suhde hahmotetaan komission ympäristödiskurssissa? Tutkimuskysymys luo lähtökohdan

ekologisen modernisaation syvällisemmälle tarkastelulle antroposeeniteorian kautta. Tarkoitukseni on syventyä luvussa 2.1 taustoitettuihin ympäristödiskursseissa tunnistettuihin eroihin siitä, annetaanko luonnolle itsessään arvoa, vai näyttäytykö luonnon arvo instrumentaalisen ja ihmisen tavoitteita tukevana. Tarkastelen sitä, miten talous ja luonto toimivat yhteistoiminnassa ja miten näiden välistä suhdetta on käsitelty aineistossani.

Lisäksi Dryzek (2013, 21) kehottaa tarkastelemaan diskurssin poliittisuutta, sen vaikutuksia hallintoihin ja instituutioihin, sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia, kriitikkojen argumentteja sekä virheitä, jotka voidaan tunnistaa diskurssin argumentoinnissa. Tämä on olennaista myös kriittiselle diskurssianalyysille. Tämä ohjaa siirtymääni viimeiseen tutkimuskysymykseen, jossa tarkastelen rakenteellisen muutoksen roolia ohjelmassa. Kun olen tarkastellut ekologista modernisaatiota ja sille keskeisiä teemoja, tarkastelen kysymystä siitä, onko ekologisen modernisaation diskurssi analyysini pohjalta heikkoa vai vahvaa. Vahva ekologinen modernisaatio olisi valmis ekologiseen refleksiivisyyteen, kun taas heikko ekologinen modernisaatio jäisi patologiseen polkuriippuvuuteen, joka tarkoittaa sitä, etteivät instituutiot ole kyvykkäitä muuttamaan rakenteitaan suojellakseen omia etujaan. Näiden kokonaisuuksien perustelu yhdistyy kysymykseen siitä, löytyykö aineistosta Fairclough'n kuvailemaa luonnollistumista, eli voidaanko sanoa, että argumentit esitetään vaihtoehdottomina ja näin tietty diskurssi luonnollistuu.

Analysoitava aineisto koostuu Euroopan vihreän kehityksen ohjelman lisäksi sitä täydentävistä strategisista dokumenteista ja puheista. Aineistoinani on vihreän kehityksen ohjelman eli yleisen strategian lisäksi biodiversiteettistrategia sekä kestävän kasvun strategia sekä kaksi komission puheenjohtaja Ursula von der Leyenin puhetta.

Taulukko 4. Tutkielman aineisto

Päivämäärä	Aineiston otsikko	Viite
11.12.2019	Euroopan vihreän kehityksen ohjelma	Euroopan komissio 2019
16.7.2019	Kunnianhimoisempi unioni Ohjelma Euroopalle: poliittiset suuntaviivat seuraavalle Euroopan komissiolle 2019–2024 (s. 1–15)	Euroopan komissio ja von der Leyen 2019
20.5.2020	Vuoteen 2030 ulottuva EU:n biodiversiteettistrategia Luonto takaisin osaksi elämäämme	Euroopan komissio 2020a
17.12.2019	Vuotuinen kestävän kasvun strategia 2020	Euroopan komissio 2019b
11.12.2019	Puheenjohtaja von der Leyenin puhe Euroopan parlamentin debatissa Euroopan vihreän kehityksen ohjelmasta	Von der Leyen 2019

13.9.2023	2023 von der Leyenin Unionin tila puhe Euroopan parlamentille	Von der Leyen 2023
-----------	---	-----------------------

EU:n biodiversiteettistrategian (Euroopan komissio 2020a) kautta voi analysoida diskurssissa ilmenevää suhtautumista luontoon verrattuna muihin vihreän kehityksen ohjelman strategisiin päämääriin, kuten talouskasvuun. Biodiversiteettistrategia on mainittu vihreän kehityksen ohjelman tavoitteena, joten se on suoraan vihreän kehityksen alainen strategia, ja näin sitä täydentävä. EU:n vuotuinen kestävän kasvun strategia vuodelta 2020 (Euroopan komissio 2019b) on puolestaan vuosittainen strateginen dokumentti, joka ilmentää strategisesti kestävän kasvun tavoitteiden toteuttamista EU:ssa. Kestävän kasvun strategia täydentää vihreän kehityksen ohjelman näkemyksiä ja perusteluja kasvutavoitteiden yhdistämisestä ympäristöagendaan.

Näiden lisäksi analyysia täydentää puheenjohtaja von der Leyenin komission poliittiset suuntaviivat talouden ja ympäristön osalta (Euroopan komissio ja von der Leyen, 2019). Poliittiset suuntaviivat ovat osa aineistoa, sillä sen talous- ja ympäristöosuudet perustelevat vihreän kehityksen ohjelman teemoja tarkemmin, ja se luokitellaan osaksi EU:n strategisia dokumentteja. Poliittiset suuntaviivat sisältyvät aineistoon ainoastaan lukujen kahden ensimmäisen luvun osalta, sillä luku 1 käsittelee Euroopan vihreän kehityksen ohjelmaa ja luku 2. taloutta. Poliittisten suuntaviivojen kautta komissio on kehittänyt myös vihreän kehityksen ohjelman painotuksia. Se on julkaistu ensimmäisenä strategisena dokumenttina komission kaudella, ja sen tarkoitus on ohjata kaikkea komission toimintaa sen kaudella (Euroopan komissio 2024a). Näin ollen se voi osaltaan täydentää käsitystä diskurssin muotoutumisesta.

Olen valinnut aineistoa täydentämään myös kaksi komission puheenjohtajan Ursula von der Leyenin puhetta. Puheet ovat valmiiksi kirjoitettuja, eikä kyse ole siis yksittäisistä puheenvuoroista poliittisessä debatissa. Näin ollen niiden rooli on hyvin samankaltainen strategisten dokumenttien kanssa, ja tarkoitus on täydentää aineistoa. Ensimmäinen puhe on Ursula von der Leyenin puhe Euroopan parlamenttikeskustelussa, jossa käsiteltiin ehdotusta Euroopan vihreän kehityksen ohjelmasta (Von der Leyen 2019). Tämä puhe valikoitui analyysiin, sillä se perustelee vielä puhutussa muodossa ohjelman prioriteetteja. Tässä puheenjohtaja perustelee vihreän kehityksen ohjelman tärkeyttä Euroopan parlamentille, jonka hyväksynnän ohjelma tarvitsi. Lisäksi täydensin aineistoa niin, että mukaan tulisi myös puhe ajalta, jolloin vihreän kehityksen ohjelmaa oli jo toimeenpantu hetken ajan. Tällöin mukaan tulee sosiaalisen kontekstin rooli, sillä tässä vaiheessa puheessa on huomioitu myös

muutokset kansainvälisessä ympäristössä, kuten Venäjän aloittama hyökkäyssota Ukrainassa sekä koronapandemia. Puheeksi valikoitui vuoden 2023 ”State of the Union” eli vuosittainen komission puheenjohtajan Unionin tila -puhe (Von der Leyen 2023). Myös Unionin tila -puheet ovat osa EU:n strategisia dokumentteja, joten ne ilmentävät komission vallitsevaa ajattelua (Euroopan komissio 2024 a).

Etsiessäni aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiini, olen löytänyt tiettyjä luokkia, joiden avulla olen rakentanut analyysini. Nämä luokat ovat muodostuneet, kun aineisto on kohdannut teorian. Eri luokat kumpuavat teoreettisista käsitteistä, joita voidaan pitää tärkeinä ekologiselle modernisaatiolle, mutta ne ovat määrittäneet tarkemmin vasta analyysia tehdessä. Näihin luokkiin ja niiden alaluokkiin olen koodannut tekstiä käyttäen apunani NVivo ohjelmaa.

Dryzeikin (2013) ympäristödiskurssien tutkimuksen kirja on keskeisin yksittäinen lähde, sillä sen rooli on sekä metodologinen että teoreettinen, ja Dryzeikin havainnot ovat vaikuttaneet kumpaankin jaotteluun. Olen yhdistänyt analyysin rakenteeseen Dryzeikin (2013) analyysikehikon ympäristödiskurssien analyysista tutkielman teorialuvun 3.4 taulukkoon 3, jossa olen nostanut esiin keskeisimmät luokat ekologisen modernisaation tarkastelulle. Dryzeikin mallissa analysoitavia elementtejä olivat 1) tunnistetut tai konstruoidut kokonaisuudet, 2) oletukset luontosuhteista, 3) toimijat ja niiden motiivit ja 4) metaforat ja retoriset valinnat. Ekologisen modernisaation ja heikon ja vahvan ekologisen modernisaation eroja hahmottaessa taulukoin keskeiset tarkasteltavat elementit, joita ovat 1) ratkaisut ympäristöongelmiin, 2) politiikan toimijat ja politiikan taso 3) suhtautuminen luontoon, ja 4) rakenteellinen muutos (taulukko 3). Yhdistän analyysissa nämä kaksi luokittelua, joiden kautta analyysini rakentuu. Osittain listat ovat päällekkäiset ja täydentävät toisiaan. Lisäksi tulen pitämään analyysissa esillä kriittisen diskurssitutkimukselle olennaiset taustakäsitteet, kuten kontekstin, refleksiivisyyden ja luonnollistumisen.

Analyysin luokkia ovat:

1. Ratkaisut ympäristöongelmiin
 - a) Irtikytkennän logiikka
 - b) Investoinnit, innovaatiot
 - c) Teknologinen kehitys
 - d) Koulutus, tiede
2. Poliitiikan toimijat ja politiikan taso
 - a) Perinteiset toimijat ja politiikan teon tavat
 - b) Epäkonventionaaliset toimijat ja politiikan teon tavat
3. Suhtautuminen luontoon

- a) Talouspohjaiset perustelut
- b) Luontopohjaiset perustelut
- c) Ihmislähtöiset perustelut
- 4. Rakenteellinen muutos
- 5. Taustakäsitteiden ilmeneminen
 - a) Refleksiivisyys
 - b) Luonnollistuminen
 - c) Konteksti

Käsittelen analyysissä näitä luokkia ja niistä ilmentyvää diskurssia systemaattisesti keskustellen tutkimuskirjallisuuden ja kriittisen diskurssiteorian kanssa. Systemaattisella koodauksella ja havaintojen esittämisellä pyrin ennaltaehkäisemään analyysin eettisiä ongelmia, joita voi tulla vastaan, jos havaintoja tehtäisiin aineistosta sattumanvaraisesti. Samalla analyysissä syvennyn kriittisen diskurssianalyysin metodologiaa hyödyntäen yli tekstianalyysin kohti syvempää diskurssien tulkintaa. Myös tässä piilee vaara asenteellisuudelle, jota pyrin refleктоimaan analyysissä sekä johtopäätöksissä.

Analyysi rakentuu näiden esiteltyjen luokittelujen mukaan niin, että kukin alaluku käsittelee yhtä pääluokkaa viimeistä luokkaa lukuun ottamatta. Viimeisen luokan ilmenevät taustakäsitteet kulkevat mukana läpi analyysin. Kun olen analysoinut kaikkien näiden luokkien esiintymistä aineistossa, siirryn toisessa analyysiluvussa syventämään tämän kokonaisuuden kautta tapahtuvaa tulkintaa siitä, onko EU:n vihreän kehityksen ohjelman diskurssissa viitteitä vahvasta ekologisesta modernisaatiosta vai jääkö se perinteiseen, heikkoon ekologiseen modernisaatioon. Aineiston sitaatit on käännetty englannista suomeksi, ja alkuperäinen teksti löytyy alaviitteestä.

6 Ekologinen modernisaatio Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa

6.1 Ratkaisut ympäristöongelmiin

Tässä tutkielman analyysiluvussa tarkastelen aineistosta hahmottuvia ratkaisuja ympäristöongelmiin, eli diskurssissa ilmeneviä perusteluja ympäristöpolitiikalle, joita aineistosta nousee esiin suhteessa teoriakirjallisuuteen. Keskeiseksi nousevat teorialuvun 3 keskeiset käsitteet, eli irtikykentä sekä teknologinen kehitys ja innovaatiot. Näiden lisäksi analyysistani hahmottuvat keskeisinä perusteluina investoinnit eli taloudellinen ohjaus sekä panostus koulutukseen ja tieteeseen. Nämä osaltaan sulautuvat teknologisen kehityksen ja innovaatioiden käsitteen alle, sillä investoinnit mahdollistat innovaatiot ja koulutus ja tiede ovat keinoja teknologisen kehityksen edistämiseen. Tämä analyysin ensimmäinen osa vastaa Dryzekin kehikossa ensimmäiseen kohtaan, eli siihen, millaisia kokonaisuuksia ohjelmasta hahmottuu tai millaisia kokonaisuuksia ohjelmassa konstruoidaan.

Taloukasvun ja ympäristönsuojelun samanaikainen tavoittelu on ilmiö, jolla on semioottinen luonne. Eli ilmiönä sen perustelut ei heijasta vain poliittista todellisuutta tai poliittisia keinoja, vaan sen ne syntyvät kielellisistä, sosiaalisista ja kulttuurisista ilmiöistä, jotka linkittyvät syväälle yhteiskunnallisen järjestäytymisen perusteisiin, kuten kulttuureihin ja arvoihin. Olemme pohjanneet yhteiskunnallisen järjestäytymisen läntisissä yhteiskunnissa talousjärjestelmään, joka perustuu taloukasvun tavoittelulle. Tämän takia on tärkeää tarkastella, miten tämä tavoite toimii yhdessä toisen tavoitteen, ympäristönsuojelun, kanssa. Kysymys on lähtökohtainen tutkimusongelma asetelmassani nimenomaan semioottisesti. En siis tule pääsemään lopputulokseen siitä, ovatko taloukasvu ja ympäristönsuojelu mahdollisia samanaikaisesti. Sen sijaan tulen tarkastelemaan perusteluita, jotka näiden tavoitteiden samanaikaiselle tavoittelulle annetaan ja argumentteja, joihin tämä hegemoninen diskurssi perustuu.

EU:n vihreän kehityksen ohjelman ensimmäinen varsinainen luku ”EU:n talouden muuttaminen kestäväksi tulevaisuuden mahdollistamiseksi” on tutkielmani kysymyksenasettelun kannalta olennaisin, koska siinä perustellaan talouden keinoja, joilla kestävyysmuutosta aikaansaadaan. Luku yhdistää hyvin tutkimusongelmani kannalta keskeisen jakolinjan: talouden ja ympäristön välisen suhteen. Vihreän kehityksen ohjelmassa myös todetaan, että se on komission strategia YK:n 2030 Agendan ja kestävä kehityksen tavoitteiden implementoimiseksi (Euroopan komissio 2019, 3).

Seuraavaksi esittelen vihreän kehityksen ohjelmassa mainitut keskeiset tavoitteet sekä strategiat, direktiivit, asetukset ja suositukset, joilla näihin tavoitteisiin pyritään pääsemään.

Taulukko 5. Euroopan vihreän kehityksen ohjelma. Luku 2 EU:n talouden muuttaminen kestävän tulevaisuuden mahdollistamiseksi (Euroopan komissio 2019)

TAVOITE	Tärkeimmät mainitut strategiat, direktiivit, asetukset, suositukset (SWD)
EU:n ilmastotavoitteiden nostaminen vuosiksi 2030 ja 2050 ”FIT FOR 55”	2050 pitkän aikavälin strategia (UNFCCC:lle) Päästökauppajärjestelmä (Direktiivi 2003/87/EC) Energian verottaminen (Direktiivi 2003/96/EC) Hiilirajamekanismi CBAM (Direktiivi 2023/956) Strategia ilmastonmuutokseen sopeutumiseen (COM/2021/82 final) Eurooppalainen ilmastolaki Ilmastoneutraalius 2050-tavoite Nettopäästöjen vähentäminen 55 % vuoteen 1990 verrattuna vuoteen 2030 mennessä Maankäyttö, maankäytön muutokset ja metsien ilmastovaikutus (LULUCF-asetus EU 2018/841 ja aiempi asetus 529/2013/EU)
Puhdasta, kohtuuhintaista ja toimitusvarmaa energiaa	Kansalliset energia- ja ilmastosuunnitelmat (osana ilmastolakia) Älykäs infrastruktuuri Trans-European Networks – Energy (TEN-E) (asetus EU/2022/869)
Teollisuuden kannustaminen puhtaaseen kiertotalouteen	EU:n teollisuusstrategia (COM/2020/102 final) Kiertotalouden toimintasuunnitelma (COM/2020/98 final)
Rakentaminen ja kunnostaminen energia- ja resurssitehokkaalla tavalla	Olemassa olevan lainsäädännön täytäntöönpanon valvominen Rakennusten energiatehokkuutta koskeva direktiivi Rakennustuote-asetuksen uudelleentarkastelu
Kestävään ja älykkääseen liikkuvuuteen siirtymisen nopeuttaminen	Ehdotus direktiiviksi jäsenvaltioiden välisiä tavaroiden 10 eri kuljetustyyppiä koskevista yhteisistä säännöistä annetun direktiivin 92/106/ETY muuttamisesta (COM (2017) 648) Ehdotus direktiiviksi verojen ja maksujen kantamisesta raskailta tavaraliikenteen ajoneuvoilta tietyn infrastruktuurin käytöstä annetun direktiivin 1999/62/EY muuttamisesta Direktiivi 2014/94/EU vaihtoehtoisten polttoaineiden infrastruktuurin käyttöönotosta (COM(2017) 275)
Pellolta pöytään: oikeudenmukainen, terveyttä edistävä ja ympäristöystävällinen elintarvikejärjestelmä	Pellolta pöytään -strategia (COM/2020/381 final)
Ekosysteemien ja biologisen monimuotoisuuden säilyttäminen ja ennallistaminen	Biodiversiteettistrategia (COM (2020) 380 final, 20.5.2020)

	EU:n suuntaviivat "EU:n ohjeet ekosysteemien ja ekosysteemipalvelujen integroimiseksi päätöksentekoon" (SWD (2019)305 FINAL) Erityisraportti valtameristä ja kryosfääristä ilmaston muuttuessa (COM (2019) 352 final)
Myrkyttömään ympäristöön tähtäävä nollapäästötavoite	Ilmanlaatudirektiivien toimivuustarkastus (SWD (2019) 427)
<i>Ohjelman läpileikkaavat tavoitteet</i>	<i>Siirtymän rahoittaminen, oikeudenmukainen siirtymä</i>

Taulukkoon 5 on nostettu pääprioriteetit, joita ohjelma esittää talouden muuttamiseksi. On huomioitava, ettei tässä strategisessa dokumentissa tai listaamassani tiivistelmässä (taulukko 5) mainita kaikkia toimenpiteitä tai regulaatiota, mutta ne voidaan nostaa prioriteeteiksi ja ilmentämään isoa kuvaa. Kukin tavoitteista on myös EU:n talouden muuttamista koskevan luvun alaluku, ja näiden tavoitteiden kautta hahmottuu siis koko ohjelman sisältö. Niiden kautta voi analysoida sitä, mihin politiikan sektoreihin toimenpiteet enimmäkseen osuvat ja missä komission prioriteetit ovat. Ohjelman läpileikkaaviksi tavoitteiksi mainitaan siirtymän rahoittaminen, eli investoinnit esimerkiksi eri EU:n rahoitusinstrumenttien kautta sekä oikeudenmukainen siirtymä. Nämä läpileikkaavat tavoitteet ovat ohjelmassa myös omana alalukuna, jonka lisäksi ohjelmassa on vielä EU:n globaalia johtajuutta käsittelevä alaluku.

Ekosysteemien ja biologisen monimuotoisuuden säilyttämisen ja ennallistamisen tavoitteessa prioriteetiksi on nostettu biodiversiteettistrategian luominen. Kuitenkin, kuten aikaisemmassa tutkimuksessa (mm. Paleari 2022) on todettu, ohjelman ilmasto- ja energiapolitiikkaan liittyviä lainsäädäntöehdotuksia on enemmän kuin biodiversiteettitavoitteisiin liittyviä. Lisäksi Palearin (2022) mukaan tavoitteiden ja toimenpiteiden välillä on epäsuhta niin, että tavoitteet ovat toimenpiteitä kunnianhimoisempia. Myös taulukosta 5 voi tehdä sen päätelmän, että ilmasto- ja energiapolitiikkaan liittyvät toimenpiteet korostuvat. ”EU:n ilmastotavoitteiden nostaminen vuosiksi 2030 ja 2050” tavoitteen alla on yhteensä kahdeksan konkreettista ehdotusta, kun muiden tavoitteiden alla näitä on yhdestä kolmeen. Tämä korostus noudattaa ekologisen modernisaation teorian painotuksia siitä, että hiilineutraalisuustavoitteet ja energiasiirtymä voidaan toteuttaa innovaatioiden ja teknologisen kehityksen avulla.

EU:n vihreän kehityksen ohjelmassa ja muissa strategisissa dokumenteissa talouskasvun jatkumista perustellaan pääsääntöisesti sillä, että talouskasvu kytketään irti resurssienkäytöstä

(Euroopan komissio 2019, 2). Tämän irtikykennän logiikan avulla ohjelman tavoitteet toteutetaan ja ympäristötavoitteet saavutetaan:

*" Euroopan vihreän kehityksen ohjelma on vastaus näihin haasteisiin. Se on uusi kasvustrategia, jonka tavoitteena on muuttaa EU oikeudenmukaiseksi ja vauraaksi yhteiskunnaksi, jossa on nykyaikainen, resurssitehokas ja kilpailukykyinen talous, jossa kasvihuonekaasujen nettopäästöjä ei ole enää vuonna 2050 ja jossa talouskasvu on irrotettu resurssien käytöstä."*¹

Irtikykentään liittyy modernisaatioajatus, jossa kehitys voi jatkua ja modernit yhteiskuntamme toimivat ja ovat hyvinvoivia, mutta samalla kasvun tulisi olla oikeudenmukaista. Tämä ilmentää suoraan ekologisen modernisaation diskurssille tyypillisiä piirteitä, koska irtikykentä nousee perusteluissa keskeiseksi, ja ympäristönsuojelu nähdään hyvin mahdollisena samanaikaisesti talouskasvun kanssa. Nykyaikainen, resurssitehokas ja kilpailukykyinen talous viittaa siihen, että irtikykennällä, innovaatioilla ja teknologisella kehityksellä saadaan aikaan sellaista modernisaatiota, jonka kautta ympäristöongelmamme ratkeavat. Viitteessä mainitaan, että Euroopan vihreän kehityksen ohjelma on kasvustrategia, eli ohjelman tavoitteena todetaan olevan kasvu. Kasvua pidetään siis mahdollisena samanaikaisesti ympäristönsuojelun kanssa ohjelman luvussa 2 esitettyjen tavoitteiden saavuttamisen kautta. Diskursiivisesti ohjelmassa painottuu huomattavasti enemmän tämä kasvu- ja talouspuhe, kuin se että kyseessä olisi ympäristöohjelma, jossa mentäisiin ympäristö ja sen tarpeet edellä.

Kuten teoriaosuudessa todettiin, absoluuttisen irtikykennän mahdollisuus on todettu hyvin vaikeaksi nykyisissä olosuhteissa. Tapahtuva irtikykentä on lähinnä suhteellista ja alueellista. Ohjelmassa ei perustella tarkemmin, millaista irtikykentää EU tavoittelee. Vaikutusten irtikytkeminen eli BKT:n irrottaminen ympäristövaikutuksista tai alueellinen irtikykentä voivat siis olla mahdollisia, mutta tutkijoiden mukaan tarvittaisiin nimenomaan absoluuttista irtikykentää (Parrique et al. 2019). Näin ollen talouskasvun irrottaminen resurssienkäytöstä perusteluna kasvun jatkamiselle voidaan nähdä argumenttina, jolle ei ole täyttä tieteellistä tukea, eikä ohjelmasta löydy tarkempia perusteluja siihen, miten tämä resurssitehokkuus toteutetaan. Ohjelmassa painottuu siis tietty optimismi teknologiseen kehitykseen ja siihen

¹ Euroopan komissio 2019, 2. The European Green Deal is a response to these challenges. It is a new growth strategy that aims to transform the EU into a fair and prosperous society, with a modern, resource-efficient and competitive economy where there are no net emissions of greenhouse gases in 2050 and where economic growth is decoupled from resource use.

liittyviin perusteluihin. Siinä uskotaan, että kehityksellä ja modernisaatiolla saamme aikaan sellaisen muutoksen, joka johtaa ympäristöongelmien ratkaisemiseen yhdessä talouskasvun kanssa.

Ekologiseen modernisaatioon liittyy ajatus siitä, että haaste muutetaan mahdollisuudeksi, kuten vihreän kehityksen ohjelmassa todetaan (Euroopan komissio 2019, 2). Modernisaation nimessä ympäristöhaasteet muovataan mahdollisuuksiksi, ja nämä mahdollisuudet ovat nimenomaan markkinamahdollisuuksia. Ekologisen modernisaation keinot liittyvät muutoksiin muun muassa uusiutuvien energiamuotojen käyttöönotossa, teknologisessa kehityksessä ja muissa innovatiivisissa ratkaisussa, jotka uudistavat talousjärjestelmäämme. Ympäristödiskurssina ekologinen modernisaatio pyrkii purkamaan tunnistettua ongelmaa mielikuvituksellisin keinoin. Dryzek (2013) luokittelee sen mielikuvitukselliseksi ja reformistiseksi ympäristödiskurssiksi. Diskurssi on kuitenkin reformistinen eikä radikaali, sillä se ei pyri dramaattisiin muutoksiin talousjärjestelmässä, vaan uudistus tapahtuu kapitalististen periaatteiden sisällä.

Mitkä ovat EU:n keinot irtikytkentään ja kunnianhimoisiin päästövähennyksiin, luonnon biodiversiteetin suojeluun sekä samalla sosiaalisesti sekä taloudellisesti kestävien yhteiskuntien muovaamiseen? Haasteet ovat suuret, ja vihreän kehityksen ohjelma kattaakin valtavan sisällöllisen kokonaisuuden, kuten jo sen 8 isoa pääteemaa osoittavat. Ohjelmassa keskitytään ilmastotavoitteiden lisäksi energiamurrokseen, teollisuuden kiertotaloussiirtymään, rakennuspolitiikan muutoksiin, liikkumiseen ja infrastruktuuriin, ruoantuotannon mullistuksiin sekä ekosysteemien ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen ja myrkyttömään elinympäristöön.

Strategiasta on kuitenkin mahdollista hahmottaa pääajurit muutokselle, muutoksen keinot, joilla politiikkalinjaa perustellaan. Olen jaotellut ne seuraavasti: 1) investoinnit ja innovaatiot 2) teknologinen kehitys ja 3) koulutus ja tiede. Nämä kolme perustelua täydentävät toisiaan, sillä investoinnit mahdollistavat innovaatiot, jotka johtavat usein teknologiseen kehitykseen. Koulutus ja tiede puolestaan mahdollistavat osaamisen, jota teknologiseen kehitykseen vaaditaan. Näin ollen teknologinen kehitys on siis pääteema, joka ohjelmasta nousee perusteluna esiin. Ympäristöongelmien ratkaisemiseksi vihreän kehityksen ohjelma, biodiversiteettistrategia ja kestävä kasvun strategia ehdottavat siis toimia, jotka nojaavat markkinamahdollisuuksiin ja mahdollistavat teknologisen kehityksen investointien ja innovaatioiden kautta. Strategiassa esiintyy selvästi määrällisesti eniten viitteitä

teknologisesta kehityksestä ja innovaatioiden roolista. Ilmasto- ja energia ovat teemoina vihreän kehityksen ohjelman keskiössä. Ilmastolaililla implementoidaan kunnianhimoisia ilmastoneutraaliustavoitteita, jotka toteutetaan talouskasvun resurssien käytöstä irtikytkevän teknologisen kehityksen ja innovaatioiden avulla.

Energiamurroksen, jonka uskotaan olevan keskeinen osa tavoitteisiin pääsemistä, toteuttamisessa luotetaan investointeihin, innovaatioihin ja teknologisen kehityksen voimaan. Samat perustelut löytyvät myös biodiversiteettistrategiasta, jossa investoinnit, hinnoittelu ja EU taksonomia mainitaan yhtenä tärkeimmistä keinoista muutokseen. EU taksonomialla viitataan kestävän rahoituksen luokittelujärjestelmään, jossa päätetään, mitä voidaan pitää kestävänä ja ympäristöystävällisenä sijoituskohteena (Euroopan parlamentti 2025b). Ohjelman mukaan tällä varmistetaan EU:n rahoittamien investointien ympäristöystävällisyys (Euroopan komissio 2020a, 17). Lisäksi ohjelman perusteluissa nousee esiin varsinkin tuottavuuden parantaminen juuri näiden investointien ja koulutuksen kautta (esim. Euroopan komissio 2019b, 8).

Kestävän kasvun strategiassa tavoiteltava muutos jaetaan kolmeen luokkaan: ympäristöön, tuottavuuteen, vakauteen ja reiluuteen. Kestävän kasvun strategia nojaa vahvasti kiertotalouteen, joka luodaan uusilla teknologioilla, investoinneilla, tutkimuksella ja kehityksellä sekä myös rakenteellisilla reformeilla. (Euroopan komissio 2019b, 5–6.) Tavoiteltava muutos on ”kaksoissiirtymä”, joka tarkoittaa ilmastosiirtymän lisäksi digitaalista siirtymää, ja yhdessä näiden pitäisi varmistaa myös sosiaalisen markkinatalouden toteutuminen Euroopassa (Euroopan komissio 2019b, 1). Kestävän kasvun strategia korostaa Euroopan kilpailukykyä ja yrittäjyyden ja kasvun tukemista, mutta samalla nostaa esiin luontoarvot ja hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitämisen. Tavoiteltava kasvu on ”inklusiivista” eli sen tulisi ottaa huomioon myös sosiaalinen kestävyys (Euroopan komissio 2019, 7). Inklusiivista kasvua ei kuitenkaan määritellä ohjelmassa. Lisäksi bruttokansantuote on ohjelmassa käytettävä kasvun mittari (Euroopan komissio 2020, 2) huolimatta sen olennaisista puutteista juuri talouden ja hyvinvoinnin yhdistämisessä. Sosiaalista kestävyttä ja hyvinvointia kannattavat tutkijat ovat toistuvasti nostaneet keskusteluun bruttokansantuotteen ongelmallisuuden varallisuuden mittarina, kuten luvussa 3.5 todettiin (Jansen et al. 2024).

Mikä sitten on se kyseinen muutos, jota pyritään saamaan aikaan? Tarkoitukseni ei ole mennä syvälle sisälle analyysiin keinoista, sillä 90 sivuisessa aineistossa esitellään paljon erilaisia

tavoitteita ja keinoja. Tämä analyysiluku hahmottaa niitä painopisteitä, joita vihreän kehityksen ohjelmassa korostetaan diskursiivisesti, kun puhutaan ratkaisuisista ilmastonmuutokseen ja luontokatoon. Painotus vastaa ekologisen modernisaation teoriaa: eli vastaus on vahvasti teknologiaan, kehitykseen ja kasvuun nojaava. Tavoiteltava muutos kuvataan muutoksena, joka johdattaisi meidät eteenpäin niin ilmastonmuutoksen haasteen ratkaisussa, luonnon- ja elinympäristömme suojelussa kuin yhteiskuntiemme muovaamisessa kohti sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävämpää tulevaisuutta. Kaikki tämä on komission näkökulmasta mahdollista yhtäaikaisesti talouskasvun jatkumisen ja tavoittelun kanssa.

Esittelemäni I=PAT kaava, joka kuvaa ympäristöpäästöjen, kehityksen ja teknologian suhdetta (Ehrlich ja Holdren, 1971) selventää, että ympäristövaikutukseen I, liittyvät siis populaatio, vauraus ja teknologinen kehitys. Elämme maailmassa, jossa kulutus kasvaa jatkuvasti kuten myös populaatio, joten teknologisen kehityksen tulisi olla huimaa, jotta se sen avulla päästäisiin pienentyviin ympäristökuormituksiin. Ongelmat talouskasvun, populaation ja tuottavuuden ympärillä tunnustetaan myös kestävän kasvun ohjelmassa:

*"Keskipitkän aikavälin talousnäkyviä heikentävät väestön ikääntyminen, hidas tuottavuuden kasvu ja ympäristön pilaantumisen kasvavat vaikutukset."*²

Vastauksena tähän väestön ikääntymisen ja muiden ongelmien nousuun ohjelmassa luotetaan tuottavuuden kääntämisellä uuteen kasvuun innovoinnin kautta (Euroopan komissio 2019b, 5). Ohjelmassa puhutaan teollisuuden uudistamisesta yhden sukupolven aikana. Siinä uskotaan, että päätökset, joita tehdään nyt, johtavat järjestelmätason muutokseen vuoteen 2050 mennessä. (Euroopan komissio 2019, 7). EU:lla on ohjelman mukaan "kollektiivinen kyky muuttaa talouttaan ja yhteiskuntaansa kestävämmälle tielle" (Euroopan komissio 2019, 2). Diskurssi hahmottuu hyvin teknologiamyönteisenä ja optimistisena sekä tulevaisuusorientoituneena.

*"Euroopan vihreän kehityksen ohjelma on uusi kasvustrategiamme. Ja tällä kertaa se on kasvustrategia, joka ei kuluta – vaan se on uusi kasvustrategia, joka antaa enemmän takaisin kuin ottaa pois. Se on kasvustrategia, joka on välittävämpi. Yritykset eri puolilta maanosiamme ovat jo muuttamassa vihreää siirtymää vihreiksi mahdollisuuksiksi ja liiketoimintamahdollisuuksiksi."*³

² Euroopan komissio 2019b, 3. The medium-term economic prospects are hampered by an ageing population, sluggish productivity growth and the rising impact of environmental degradation.

³ Von der Leyen 2019. The European Green Deal is our new growth strategy. And this time, it is a growth strategy that is not consuming – but it is a new growth strategy that is more giving back than it takes away. It is a

Von der Leyenin sitaatti vihreän kehityksen ohjelman roolista kasvustrategiana, joka on välittävämpi ja antaa enemmän kuin ottaa on esimerkki ohjelman luomasta kasvun vaihtoehdottomuudesta. Talouskasvu luonnollistuu diskurssissa, ja se on yhdistetty pehmeisiin arvoihin, kuten välittämiseen. Samalla se luo mahdollisuuksia, eikä ota yksilöiltä mitään pois. Uhrauksia ei siis tarvitse tehdä tavoitteisiin pääsemiseksi. Muutos myydään ”kuluttajalle” mahdollisuutena, jossa yhteiskunta kehittyy ja talous kasvaa, samalla kun ympäristöongelmaan löydetään ratkaisu ilman suuria uhrauksia kulttuurisiin tottumuksiimme. Keinona tuottavuuden kasvuun nähdään muutokset innovaatioiden kautta. Myös EU:n yhtenäismarkkinat nähdään vahvuutena, jota voidaan entisestään parantaa (Euroopan komissio 2019b, 7–8). Se, voidaanko kasvulla luoda kestäviä ratkaisuja ympäristöongelmiin, on yhä ratkaisematta. Resurssitehokkuus voi neutralisoida joitain kasvun luomia ongelmia, mutta positiivinen ympäristövaikutus ei poista kasvun luomaa ympäristökuormaa. Ekologisen modernisaation ratkaisut keskittyvät markkinoiden luomiin teknisiin ratkaisuihin, mutta kaikilla ympäristöongelmilla, kuten luontokadolla, ei ole markkinapohjaista ratkaisua. (Jänicke, 75.)

6.2 Poliitiikan toimijat ja politiikan taso

Tässä analyysiluvussa tutkin sitä, millaisia toimijoita aineistossa tunnistetaan, ja millaisina näiden toimijoiden motiivit näyttäytyvät. Lisäksi tarkastelen sitä, millä tavalla politiikkaa toteutetaan. Dryzek (2013) jakaa ympäristödiskurssit reformistisiin ja radikaaleihin sekä mielikuvituksellisiin ja arkipäiväisiin. Kestävyysdiskurssi ilmentää mielikuvituksellista ja reformistista diskurssia, eli siinä politiikan keinojen ei oleteta olevan radikaaleja.

Nykyiset ongelmamme ovat pitkälti seurausta väestönkasvusta, kulutuksesta ja valinnoista, joissa luontoa ei ole laitettu etusijalle. I=PAT kaavan kehittäjistä Ehrlich (2014, 12–13) toteaa, että kulttuurinen ja moraalinen muutos, joka painottaa kestävyyttä ja vastuullisuutta tulevia sukupolvia kohtaan, on tarpeen. Ympäristöeettiset kysymykset ovat suuri osa tätä poliittista rakennelmaa, ja oikeudenmukaisuuden periaate nousee esiin myös vihreän kehityksen ohjelmasta. Oikeudenmukaisen siirtymän periaate on yksi läpileikkaavista teemoista Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa ja sen perusteluihin liittyy siis vahva oikeudenmukaisuusulottuvuus, joka on diskursiivisesti korostunut koko aineistossa.

growth strategy that is more caring. Companies from all across our continent are already turning the green transition into green opportunities and business opportunities.

Keskeistä ohjelmassa näyttää olevan vetoaminen eurooppalaisiin ihmisiin sillä, että muutos on välttämätöntä, ja muutokseen tarvitaan laaja toimijajoukko – kaikki, yhdessä:

” -- epävarmassa maailmassa Euroopan on jälleen kerran vastattava historian kutsuun. Ja se meidän on tehtävä yhdessä.”⁴

Tämä ajatus on osoitus osallistavuudesta, joka ulottuu yli sääntelyn yksityisiin ihmisiin sekä ennen kaikkea yrityksiin, joiden uskotaan haluavan ajaa tätä muutosta. Vihreän kehityksen ohjelmaan kuuluu myös osallistava aloite ”Euroopan ilmastopimus”, joka kannustaa kansalaisia, yhteisöjä ja organisaatioita osallistumaan ilmastotoimiin ja lisää tietoisuutta (Euroopan komissio 2019, 22). Tähän keinoihin ovat varsinkin koulutus ja investoinnit ja tällaisen toimintaympäristön mahdollistaminen Eurooppaan:

” Euroopan on johdettava siirtymistä terveeseen planeettaan ja uuteen digitaaliseen maailmaan. Se voi kuitenkin onnistua vain tuomalla ihmiset yhteen ja päivittämällä ainutlaatuisia sosiaalista markkinatalouttamme vastaamaan nykyisiä uusia tavoitteita.”⁵

Euroopan komissio näkee roolinsa siirtymän mahdollistajana varsinkin taloudellisessa mielessä. EU:n investointiohjelmat ja EU:n budjetti ovat tässä avainasemassa (Euroopan komissio 2019, 15). Lisäksi muutoksen valtavirtaistamisessa puhutaan oikeudenmukaisen siirtymän mahdollistamisesta (Euroopan komissio 2019, 16). Eli EU näkee roolinsa vahvasti taloudellisena valtana, joka ohjaa toimintaa budjetin ja investointien kautta, ja valvoo toisaalta oikeudenmukaisuuden toteutumista, eli sitä, että alueiden välinen tasa-arvo toteutuu ja varat kohdennetaan oikein. Näiden politiikkamallien koetaan johtavan rakenteellisiin muutoksiin kaupankäynnin muodoissa, taitovaatimuksissa sekä hinnoittelussa, ja vihreän kehityksen ohjelma toteaa, että eri sosiaaliset ja maantieteelliset olosuhteet on otettava EU:n sisällä huomioon (Euroopan komissio 2019, 16). Nykyisen kasvumallin epätasa-arvoistaviin elementteihin ja varallisuuden keskittymiseen harvoille ei oteta kantaa. Toimet ovat reformistisia eli muutokseen pyrkiviä ja monipuolisia eli myös mielikuvituksellisia, mutta eivät radikaaleja.

Oikeudenmukaisuusdiskurssi näyttää ulottuvan nimenomaan Euroopan unionin sisäiseen toimintaan, eikä globaaliin oikeudenmukaisuuteen. Esimerkiksi päästöjen ulkoistamisen

⁴ Von der Leyen 2023, 1.” -- in a world of uncertainty, Europe once again must answer the call of history. And that is what we must do together.”

⁵ Euroopan komissio ja Von der Leyen 2019. Europe must lead the transition to a healthy planet and a new digital world. But it can only do so by bringing people together and upgrading our unique social market economy to fit today’s new ambitions.”

vaikutukset otetaan huomioon Euroopan ympäristödiskurssissa eurosentrisesti. Perusteluissa korostetaan esimerkiksi hiilirajamekanismia, eli pyrkimystä siihen, että Euroopassa toimitaan arvojemme mukaisesti ja päästöt todellisuudessa vähenevät eikä niitä ulkoisteta. Alueellisen oikeudenmukaisuuden tavoittelu ja hiilipäästöjen mittaaminen valtio- tai aluetasolla ovat osoitus näkökulmasta, jossa ympäristönsuojelussa eri toimijat varmistavat henkilökohtaiset intressinsä aina ensin. Globaali yhteistoiminta jää tämän varjoon, vaikka toisaalta EU pyrkii näyttäytymään ohjelmassa globaalina johtajana.

Aineistosta nousee esiin, että muutokseen tarvitaan yksilöitä, yrityksiä, tutkimusta, tietoyhteisöä ja kumppanuuksia paikallisella, alueellisella, kansallisella ja Euroopan tasolla. (Euroopan komissio 2020a, 4.) Eli diskurssissa hahmottuu laaja toimijajoukko ja politiikan taso, joka on osittain globaali. Myös ekologisen modernisaation teoriassa uskotaan, että dilemma on yhteisen toiminnan ongelma: jossa tarvitaan yhteiskunnan, yksilöiden, yritysten, valtioiden panosta (Hajer 1996, 26). Aineiston kautta jää kuitenkin epäselväksi, onko EU:lla vastuu tavoitteidensa täyttämistä vai toimiiko se lähinnä innovaatioiden ja kehityksen mahdollistajana. Sen rooli näyttää enemmän tietyn poliittisen ja markkinaympäristön mahdollistajana, eikä niinkään sääntelyvaltana.

Dryzekin (2013, 171) mukaan ekologisen modernisaation kannalta keskeisiä toimijoita ovat hallitukset, yritykset sekä reformikeskittyneet ympäristötieteilijät ja -asiantuntijat. Kysymys toimijuudesta on tärkeä talousjärjestelmän uudelleenmuovaamisen kannalta. Ohjelmassa toimijuus ja näin myös vastuu annetaan kaikille ihmisille sekä ihmisten yhteenliittymille, valtioille ja instituutioille. Euroopan komission, EU:n ja jäsenvaltioiden tason lisäksi Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa hahmottuu myös muita toimijoita. Olen jaotellut ne seuraavaan taulukkoon 6.

Taulukko 6. Vihreän kehityksen ohjelman toimijaryhmät

Toimijaryhmä	Ryhmään kuuluvat	Ryhmän rooli
Poliittiset toimijat	EU, Euroopan komissio, jäsenvaltiot, jäsenvaltioiden alueelliset ja paikalliset toimijat (kaupungit), EU:n ulkopuoliset valtiot, muut globaalit toimijat, organisaatiot (NGO:t)	Poliittinen taso: sääntely, ohjaaminen, kansainvälinen diplomatia, rahoittaminen
Rahoittajat	Julkiset ja yksityiset investoijat	Siirtymän rahoittaminen
Tiedeyhteisö	Yliopistot ja ulkoiset tutkimustoimijat, EU:n eri toimijat	Innovaatiot, teknologinen kehitys, osaamisen kasvattaminen
Muutostoimijat	Suuryritykset, pk-yritykset, start-up yritykset, teollisuus, maanviljely, kalastus, metsänhoito	Innovaatiot, uusien toimintamallien käyttöönotto

Kansalaisyhteiskunta	Yksilöt (kansalaiset, kuluttajat, työntekijät), yhteisöt ja yhteiskunta	Osallistuminen, aktivointi, valinnat, osaamisen kehittäminen
----------------------	---	--

Ohjelmasta hahmottuu varsin moninainen toimijajoukko. Kaikki edellä mainitussa taulukossa 6 mainitut toimijat on huomioitu Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa. Kuitenkin diskurssissa toimijuus hahmottuu melko perinteisenä niin, että poliittinen taso hoitaa sääntelyn, ohjaamisen ja rahoituksen kautta tulevan mahdollistamisen. Tämä rahoitus tulee sekä julkisilta että yksityisiltä investoijilta. Sen kautta mahdollistuu myös tiedeyhteisön tekemä kehitystyö. Myös kansalaisyhteiskunnalla ja yksilöillä nähdään rooli ja toimijuus, jota yksilöt toteuttavat osallistumalla ja kehittämällä omaa ymmärrystään sekä osaamistaan vihreistä valinnoista. Näin yksilöt voivat esimerkiksi vaikuttaa paremmilla kulutusvalinnoilla. EU näkee oman roolinsa globaalina johtajana, joka mahdollistaa kaikkien muiden toimijaryhmien toiminnan niin, että tavoitteet toteutuvat (Euroopan komissio 2019, 2). Tästä toimijajoukosta ja heidän rooleistaan vahvistuu käsitys siitä, että keskeisiä toimijoita ovat perinteiset toimijat. Taulukossa 6 olen nimennyt yritykset ja teollisuustoimijat muutostoimijoiksi, sillä heidän roolinsa näyttäytyy keskeisimpänä edellisissä luvuissa hahmotettujen teknologisten muutosten toteuttajina.

Myös tiedeyhteisön rooli tunnustetaan näiden muutosten kehittämisessä, innovoinnissa ja tutkimustiedon kehittämisessä:

”Perinteiset lähestymistavat eivät riitä. EU:n tutkimus- ja innovointiohjelmassa painotetaan kokeiluja ja toimimalla eri alojen ja tieteenalojen välillä, ja siinä noudatetaan systeemistä lähestymistapaa, jota tarvitaan vihreän kehityksen ohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi.”⁶

Tässä sitaatissa korostuu monipuolisuus ja mielikuvituksellisuus toiminnassa niin, että myös ei-perinteisiä lähestymistapoja kokeillaan. EU on siis toimijana reformistinen ja pyrkii mielikuvituksellisiin ratkaisuihin, joilla teknologia todella saataisiin ympäristöongelmien ratkaisuksi.

Strategioissa olevista toimenpiteistä ja tavoitteista osa on sidottu lainsäädäntöön, mutta osa diskurssista keskittyy laajemman asenteellisen muutoksen luomiseen ja aloitteisiin, jotka kannustavat eri toimijoita halutun muutoksen toteuttamiseen. Strategiassa puhutaan paljon erilaisista aloitteista ja tavoitteista, jotka eivät perustu määrittävään regulaatioon, jolloin

⁶ Euroopan komissio 2019, 18. Conventional approaches will not be sufficient. Emphasising experimentation, and working across sectors and disciplines, the EU’s research and innovation agenda will take the systemic approach needed to achieve the aims of the Green Deal.

toimien vaikuttavuuden arviointi on haastavampaa. Kuitenkin voidaan myös argumentoida, että tarvitaan vahvaa sääntelyä, jotta kaikki toimijat saadaan mukaan muutokseen, joka ei todellisuudessa esimerkiksi toimi monien saastuttavimpien toimijoiden markkinaintressien mukaisesti. Samalla omien strategioiden ja viitekehysten ja toimintasuunnitelmien puutteellisuus EU:n historiassa tunnustetaan. Kysymykseksi jää se, miten tähän puututaan nyt eri tavalla, eikä siihen ilmene suoranaista vastausta aineistosta:

” EU:lla on oikeudelliset kehykset, strategiat ja toimintasuunnitelmat luonnon suojelemiseksi sekä luontotyyppien ja lajien ennallistamiseksi. Suojelu on kuitenkin ollut puutteellista, ennallistaminen on ollut pienimuotoista ja lainsäädännön täytäntöönpano ja valvonta on ollut riittämätöntä. ”⁷

Ympäristöpoliittisten toimien vaikuttavuusarviointit ovat keskeisessä roolissa todellisen muutoksen hahmottamisessa, ja myös Euroopan vihreän kehityksen ohjelman todelliset ansiot tulevat ilmi vasta vuosien päästä. Ohjelman keskeisenä viestinä on kuitenkin se, että rakenteellista ja pysyvää muutosta tavoitellaan. EU:n rooli siirtymän mahdollistajana aktiivisen sääntelyn sijaan korostuu, kun aineistossa puhutaan siitä, miten kaikkien yhteiskunnan osa-alueiden on tehtävä oma osuutensa. Teollisuuden rooli korostuu päästöjen aiheuttajan sijaan innovaatioiden mahdollistajana:

”Tämän strategian yhteistyön hengessä talouden ja yhteiskunnan kaikkien osa-alueiden on tehtävä tehtävänsä. Teollisuus ja elinkeinoelämä vaikuttavat luontoon, mutta ne tuottavat myös tärkeitä innovaatioita, kumppanuuksia ja osaamista, joiden avulla voidaan torjua luontokatoa. ”⁸

Ohjelman diskurssi on hyvin optimistinen eivätkä ilmaston- ja ympäristön muutokset näyttäyty eksistentiaalisina uhkina, vaan useimmiten mahdollisuuksina. Sitaatissa mainitaan, miten teollisuus ja elinkeinoelämä vaikuttavat luontoon, ja oletettavasti tässä viitataan siihen, että ne vaikuttavat luontoon negatiivisesti, sitä kuormittavalla tavalla. Samalla kuitenkin seuraavassa lauseessa korostetaan niiden luomia mahdollisuuksia, joiden avulla tätä luontoon vaikuttamista negatiivisesti voidaan ehkäistä. Poliitiikan teon tavat näyttäytyvät ekologiselle modernisaatiolle tyypillisesti mielikuvituksellisina. Mielikuvituksellisuutta korostaa tämä

⁷ Euroopan komissio 2020a, 4. The EU has legal frameworks, strategies and action plans to protect nature and restore habitats and species. But protection has been incomplete, restoration has been small-scale, and the implementation and enforcement of legislation has been insufficient.

⁸ Euroopan komissio 2020a, 16. In the partnership spirit of this strategy, all parts of the economy and society will have to play their role. Industry and business have an impact on nature, but they also produce the important innovations, partnerships and expertise that can help address biodiversity loss

optimistisuus, osallistaminen ja innovointi. Myös seuraavassa sitaatissa korostuu se, miten EU:n tulee hyödyntää kaikkia keinoja aina sääntelystä innovaatioihin ja markkinaratkaisuihin.

”Vihreän kehityksen ohjelmassa hyödynnetään johdonmukaisesti kaikkia poliittisia keinoja: sääntelyä ja standardointia, investointeja ja innovointia, kansallisia uudistuksia, vuoropuhelua työmarkkinaosapuolten kanssa ja kansainvälistä yhteistyötä. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilari ohjaa toimia, joilla varmistetaan, että ketään ei jätetä jälkeen.”⁹

Päästökauppajärjestelmä koetaan EU:ssa merkittävänä sääntelyyn liittyvänä kokonaisuutena tavoitteisiin pääsemiseksi; sen uskotaan vahvistavan tehokasta hiilen hinnoittelua taloudessa. Tämä voisi edesauttaa hiilipäästöjen irtikytkemisessä paikallisesti Euroopan unionin tasolla, sillä hiilipäästöt vähenisivät alueella, jossa siihen pohjautuvat teollisuusmuodot ovat liian kalliita EU:n alueella päästökaupan vuoksi. Kuitenkin, samalla kun EU ja sen sisällä olevat suhteessa hyvinkin vauraat valtiot saattavat pystyä suhteelliseen irtikytkentään, on huomioitava, että irtikytkennän tulisi olla globaalia ja pysyvää ollakseen riittävää. Tähän liittyy vaara päästöjen ulkoistamisesta tuotantovaltioille, jolloin omat päästömme näyttäytyvät todellisuutta pienempänä. Tähän otetaan kantaa ohjelmassa viittaamalla hiilivuotoihin (Euroopan komissio 2019, 5), ilmiöön, missä yritykset siirtävät tuotantoaan löyhemmän ilmastopolitiikan maihin:

”Niin kauan kuin monilla kansainvälisillä kumppaneilla ei ole samoja tavoitteita kuin EU:lla, hiilivuodon riski on olemassa joko siksi, että tuotantoa siirretään EU:sta muihin maihin, joiden päästövähennystavoitteet ovat alhaisemmat, tai siksi, että EU:n tuotteet korvataan hiili-intensiivisemmällä tuonnilla.”¹⁰

Hiilirajamekanismilla pyritään puuttumaan hiilivuotoihin EU:ssa (Euroopan komissio 2019, 5; Euroopan parlamentti 2021). Hiilivuodot ovat monimutkainen ongelma, joka liittyy kompleksisiin globaaleihin tuotantoketjuihin. EU asettaa itsensä globaaliksi johtajaksi ilmastonmuutokseen vastaamisessa, ja ottaa kantaa siihen, miten muilla toimijoilla ei ole samaa kunnianhimoa. Kuitenkin, jos ympäristötavoitteet ovat hyvin eri tasolla globaalisti, todellista laajaa irtikytkentää ei voida tulevaisuudessa nähdä. Tässä EU:n keinovalikoima näyttäytyy perinteisenä ilmastodiplomatiana ja yhteistyönä. Kun globaaliin toimintaan viitataan, viitataan usein siihen, miten muiden toimijoiden tulee kantaa kortensa kekoon

⁹ Euroopan komissio 2019, 4. The Green Deal will make consistent use of all policy levers: regulation and standardisation, investment and innovation, national reforms, dialogue with social partners and international cooperation. The European Pillar of Social Rights will guide action in ensuring that no one is left behind.

¹⁰ Euroopan komissio 2019, 5. As long as many international partners do not share the same ambition as the EU, there is a risk of carbon leakage, either because production is transferred from the EU to other countries with lower ambition for emission reduction, or because EU products are replaced by more carbon-intensive imports.

(Euroopan komissio 2019, 5). Globaalit kumppanuudet ja kansainvälinen yhteistyö muun muassa YK:n ja Maailmankauppajärjestö WTO:n kanssa mainitaan (Euroopan komissio 2019, 20). Globaalissa toiminnassa politiikan taso on kuitenkin perinteinen. Myös globaalin etelän rooli huomioidaan, ja siihen viitataan EU:n ja Afrikan unionin yhteistyön vahvistamisella ympäristökysymyksissä. Keinovalikoimaan kuuluvat diplomaattiset ja taloudelliset työkalut (Euroopan komissio 2019, 21).

6.3 Diskurssista hahmottuva luontosuhde

Dryzekin ympäristödiskurssien analyysissä pyritään hahmottamaan oletukset luontosuhteista. Olen jakanut ohjelmasta hahmottuvat luontosuhteet kolmeen eri luokkaan: talouslähtöisiin-, ihmislähtöisiin- sekä luontopohjaisiin perusteluihin. Dryzek (2013, 171) hahmottaa ekologisen modernisaation diskurssia niin, että siinä tärkeintä on ihmisen hyvinvoinnin maksimointi ja sosiaalinen edistys, eikä vaikeita valintoja kasvun ja ympäristönsuojelun kannalta tarvitse tehdä. Luonnolla on arvo, ja jopa itseisarvo, mutta poliittisissa perusteluissa nojataan enemmän ihmisiin ja luonnon arvoon ihmisten kautta. Tämä sama logiikka näyttäytyy vahvasti aineistossa. Tarkasteltavina ilmiöinä luonto ja talous ovat abstrakteja, ja ihminen toimii välikappaleena muovaamassa näitä. Sen takia ympäristödiskurssi on uniikkia; toiminta ja toimimattomuus vaikuttavat laajalti ihmisiin, mutta toisaalta myös luonnolla voi kokea olevan itseisarvo. Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa luonto nähdään usein välineenä tai resurssina ihmisen tarpeisiin. Olen tarkastellut ohjelmassa ilmeneviä perusteluita ympäristön- ja luonnonsuojelun eteen tehtäviin toimiin ja jakanut ne perusteiden mukaan ihmispohjaisiin-, luontopohjaisiin- ja talouspohjaisiin perusteluihin.

Vihreä kehitys on metafora, joka ymmärretään laajalti niin, että kehitys voi olla ympäristön tilaa parantavaa tai ainakin sitä ei-heikentävää. Samoin voi myös sanoa englanninkielisestä termistä 'Green Deal', joka vapaasti käännettynä tarkoittaa 'vihreää sopimusta', ja kuten kappaleessa 3.5 mainittiin, viittaa usein erilaisiin talousuudistuksiin perustuviin julkisiin politiikkaohjelmiin. Usein puhutaan vihreästä kasvusta, vaikka ympäristöohjelmaan on valittu retoriseksi valinnaksi kehitys. Kuitenkin kasvusta puhutaan ohjelmassa paljon, ja vihreä kehitys, vihreä kasvu ja vihreä talous voidaan ymmärtää tässä yhteydessä synonyymeiksi. Termiä vihreä kasvu ei aineistosta löydy, mutta kestäväälle kasvulle on oma strategiansa, joka on osa analyysiani. Voidaan sanoa, että nämä termit menevät hyvin päällekkäin ja korostavat määritelmän vaikeutta. Kuitenkin metaforana se on jo mielenkiintoinen osa ympäristödiskurssin muovautumista.

"Luonto on elintärkeä liittolainen ilmastonmuutoksen torjunnassa"¹¹

Kun luonto nähdään liittolaisena toiminnassa, sille annetaan toimijuus. Tähän sitaattiin tiivistyy ristiriita siitä, millainen luontosuhde aineistosta hahmottuu. Tekstissä todetaan myös, että ”luonto reguloi ilmastoa ja luontopohjaisia ratkaisuja --” (Euroopan komissio 2020a, 3). Vaikka luontoon liittyvä kriisi tunnustetaan (mm. Euroopan komissio 2020a, 3), nämä muotoilut ja luonnon personifikaatio vievät retorisesti vastuun pois ihmiseltä. Samalla luodaan kuvaa, että ponnistelut eivät vaadi ihmisiltä tai yksilöiltä niin paljon, mutta ratkaisut ovat heille hyviä. Hahmottuva luontosuhde näyttäytyy instrumentaalisenä suhteena, jossa luonto toimii ihmisen intressien edistäjänä ilman itseisarvoa. Kuitenkin esitellessään vihreän kehityksen ohjelmaa von der Leyen toteaa: ” -- Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa on kyse taloutemme ja planeettamme yhteensovittamisesta, tuotanto- ja kulutustapojen yhteensovittamisesta planeettamme kanssa sekä elinympäristömme kunnioittamisesta.” (Von der Leyen 2019, 2). Eli vaikka perustelut lähtevät usein ihmisistä tai taloudesta, olisi väärin todeta, ettei luontoa ole huomioitu ohjelmassa lainkaan. Kuitenkin myös tässä planeettamme huomioivassa perustelussa kytketään planeetan suojelu talouteen.

Unionin tila puheessaan von der Leyen toteaa, että olemme biologisen diversiteetin maanosa ja käy läpi moninaista lajikirjoa, sekä mainitsee ekosysteemien säilyttämisen keskeisenä työtä ohjaavana tavoitteena:

” Ekosysteemimme säilyttämisen ja ennallistamisen on ohjattava kaikkea työtämme. Meidän on asetettava uudet normit biodiversiteetille, jotka läpileikkaavat kaupan, teollisuuden, maatalouden ja talouspolitiikan. ”¹²

Vihreän kehityksen ohjelmassa nähdään mahdollisena se, että biodiversiteettinormit läpileikkaavat muut poliittiset ja taloudelliset toimet. Ristiriitaisuutta tavoitteiden samanaikaisessa toteuttamisessa ei tunnusteta tai ainakaan todeta ohjelmissa.

Biodiversiteettistrategia korostaa, miten ”maailman pitäisi sitoutua siihen, että luonnolle annetaan enemmän kuin siltä otetaan” (Euroopan komissio 2020a, 3). Luontoon viitataan oletetustikin useammin biodiversiteettistrategiassa kuin vihreän kehityksen ohjelmassa tai kestäväen kasvun strategiassa, sillä biodiversiteettistrategia keskittyy biodiversiteettiin ja sen suojeluun liittyvään politiikkaan. Sen ensimmäisessä luvussa puhutaan siitä, miten luonto

¹¹ Euroopan komissio 2020a, 3. Nature is a vital ally in the fight against climate change

¹² Euroopan komissio 2019b, 7. Preserving and restoring our ecosystem needs to guide all of our work. We must set new standards for biodiversity cutting across trade, industry, agriculture and economic policy.

tuodaan takaisin elämiimme. Riippuvuussuhde luonnosta ymmärretään, ja se miten luonto tarjoaa juomaveden, ruoan ja jopa ilman, jota hengitämme. Perustelu on silti ihmislähtöinen, sen arvo on tärkeää ihmisen fyysiselle ja psyykkiselle hyvinvoinnille ja yhteiskunnillemme, jotta voimme varautua muun muassa terveysuhkiin ja katastrofeihin (Euroopan komissio 2020a, 2). Tällaisessa perustelussa luonnon itseisarvo jää saavuttamatta. Samalla luonnosta puhutaan resurssina, jota nimenomaisesti ihmiset käyttävät tarpeisiinsa.

Ympäristökäsitteeseen kuuluu luonnonympäristön lisäksi rakennettu ympäristö, mutta mielenkiintoista on se, keskitytäänkö ympäristöön ihmisen käytössä vai annetaanko luonnolle arvoa. Pääfokuksena vihreän kehityksen ohjelmassa näyttää olevan hyötyjen maksimointi ihmisen kannalta tärkeille toiminnoille, eikä niinkään luonnontilan itseisarvoisessa parantamisessa:

”Haasteet ovat monimutkaisia ja toisiinsa kytkeytyviä. Poliittisten toimien on oltava rohkeita ja kattavia, ja niillä on pyrittävä maksimoimaan terveyteen, elämänlaatuun, selviytymiskykyyn ja kilpailukykyyn kohdistuvat hyödyt.”¹³

Vihreän kehityksen ohjelmassa puhutaan EU:n ”luonnonpääoman” suojelemisesta (Euroopan komissio 2019, 2). Kun luonnosta puhutaan pääomana, korostuu se, että se koetaan resurssina ihmisen käyttöön. Kun luonnon ekosysteemien parantaminen mainitaan, samassa lauseessa sitä perustellaan ihmisten terveyden parantamisella (Euroopan komissio 2019, 4).

Ekosysteemipalvelut terminä valjastavat luonnon ihmisen käyttöön, ja niiden tarkoitus on tuottaa ruokaa, puhdasta vettä ja ilmaa sekä suojaa ihmisille. Luonnon ennallistamistoimet ovat kuitenkin osa vihreän kehityksen ohjelmaa, ja biodiversiteettikato tunnistetaan ilmiönä. Ohjelmassa puhutaan luonnonresurssien hyväksikäytöstä. (Euroopan komissio 2019, 13.)

Näiden esimerkkien kautta voidaan todeta, että luontosuhde on instrumentaalinen ja ympäristön suojelun itseisarvo tulee esiin ohjelmassa ihmis- tai taluspohjaisia perusteluja huomattavasti harvemmin. Huomattavan usein strategiassa luonnonsuojelua perusteltiin myös sen taloushyödyillä.

Euroopan vihreän kehityksen ohjelma hahmottaa nimenomaisesti ekologista modernisaatiota ja kasvuun perustuvaa ohjelmaa sekä uskoo irtikytöntään. Talous ja ekologia on kytkeyty toisiinsa niin tiukasti, että on syytä tarkastella tarkemmin tätä suhdetta ja sitä, miten myös taloudella perustellaan ympäristötoimia. Ohjelman markkinakeskeisyyttä korostaa se, miten ihmisistä puhutaan kuluttajina, joiden pitää osallistua energiasiirtymään sekä hyötyä siitä

¹³ Euroopan komissio 2019, 3. The challenges are complex and interlinked. The policy response must be bold and comprehensive and seek to maximise benefits for health, quality of life, resilience and competitiveness.

(Euroopan komissio 2019, 6). Euroopan ei pidä ainoastaan olla mukana siirtymässä vaan johtaa sitä, jotta saavutamme 'terveen planeetan ja uuden digitaalisen maailman', todetaan komission poliittisissa prioriteeteissa (Euroopan komissio ja Von der Leyen 2019). On myös mielenkiintoista, miten toistuvasti puhutaan 'sosiaalisesta markkinataloudesta'. Ja kuten von der Leyen toteaa "Mielestäni on korkea aika sovittaa yhteen sosiaalisuus ja markkinat nykypäivän nykyaikaisessa taloudessa" (Euroopan komissio ja Von der Leyen 2019, 9). Eli kaikki kestävän kehityksen kolme ulottuvuutta: taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen kestävyys nostetaan ohjelmassa diskursiivisesti prioriteeteiksi.

Tämän tutkielman luvussa 3.1 OECD:n ja maailmanpankin määritelmät vihreälle kasvulle yhdistävät talouskasvun kehitykseen, joka on samalla myös ympäristön kannalta kestävä. OECD:n näkemyksessä luonnon arvo on hyvin instrumentaalinen ja siinä halutaan varmistaa, että luonnonvarat tarjoavat resursseja ja ympäristöpalveluja ihmisille. YK:n ympäristöohjelma UNEP puolestaan korostaa edellisiä enemmän oikeudenmukaisuutta ja sen määritelmässä puhutaan vihreästä taloudesta -kasvun sijaan. Edellä mainituista sosiaalisuutta korostavista perusteluista hahmottuu YK:n ympäristöohjelman näkemysten mukainen ymmärrys sosiaalisen kestävyuden ja oikeudenmukaisuuden merkityksestä. Kaikista strategioista hahmottuu vahva oikeudenmukaisuuden tavoittelun diskurssi. Oikeudenmukaisuudessa otetaan mukaan haavoittuvimmat ihmisryhmät, kuten vähemmistöt tai heikommassa asemassa olevat jäsenvaltiot (esim. Euroopan komissio 2020a, 20). Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilariin viitataan (Euroopan komissio ja Von der Leyen 2019, 8) ja sosiaalinen inklusiivisuus otetaan huomioon siirtymässä. EU:n ympäristödiskurssi on nähdäkseni yhdistelmä näiden toimijoiden käsityksistä, vaikka se näyttää omassa määrittelyssään nojaavan enemmän UNEP:in käsitteeseen. Kuitenkin käytännössä kasvun tavoittelun painopiste ohjelmassa viittaa yhtäläisesti myös OECD:n määritelmään.

Ympäristödiskurssin ytimessä on saastuttaja maksaa -periaate, joka on keskeinen ekologisen modernisaation diskurssille (Hajer 1996, 3) ja ilmentää instrumentaalista lähestymistapaa luontosuhteeseen. Voi olla järkevä sitouttaa esimerkiksi yritykset ympäristönsuojeluun saastuttaja maksaa periaatteella ja ylipäänsä diskurssilla, joka korostaa ympäristötoimien markkinamahdollisuuksia. Samalla se voi kuitenkin pienentää ongelman suuruutta ja kutistaa ympäristönsuojelun markkinoiden alle.

6.4 Rakenteellinen muutos ja refleksiivisyys

Muutoksen keinoilla, eli teknologisella kehityksellä, innovaatioilla, investoinneilla ja osaamisen kehityksellä pyritään siis irtikytkennän kautta muutokseen. Mikäli irtikytkentää tapahtuisi, eli resurssienkäyttö irtikytkettäisiin ympäristökuormasta, se tarkoittaisi väistämättä rakenteellisia muutoksia talousjärjestelmässä. Tämän vuoksi rakenteellinen muutos on niin kytkeytynyt ekologisen modernisaation diskurssiin. Onko rakenteellinen muutos sellaista, että ollaan matkalla yhteiskuntaan, jossa talousrakenteet muuttuvat ympäristön kuormittajista todella kestäviksi niin, että talous voi kasvaa ympäristön tilan heikentymisen loppuessa. Tässä analyysiluvussa käsitellän rakenteellisen muutoksen roolia aineistossa, jonka kautta pystytään lopulta hahmottamaan se, millaista ekologista modernisaatiota diskurssi edustaa. Ekologisen modernisaation diskurssin hallitsevuus on jo selvää, mutta onko kyseessä perinteinen ekologinen modernisaatio, niin sanottu heikko ekologinen modernisaatio – vaiko uusi, vahva ekologinen modernisaatio, joka huomioi rakenteellisen muutoksen siinä määrin, että ollaan valmiita tekemään todellisia rakenteellisia reformeja?

Ohjelmassa muutoksista käytetään sanaa transformatiivinen (transformational) (Euroopan komissio 2019, 4). Lisäksi mainitaan, miten kestävä politiikka pyritään implementoimaan kaikkeen EU:n politiikkaan (Euroopan komissio 2019, 15). Ohjelman mukaan tämän muutoksen tulee olla keskittyä luonnonekosysteemien ennallistamiseen, resurssien kestäväan käyttöön sekä ihmisten terveyden parantamiseen (Euroopan komissio 2019, 4). Lisäksi mainitaan, että transformatiivista muutosta tarvitaan eniten EU:n talouteen, yhteiskuntaan sekä luonnonympäristöön (Euroopan komissio 2019, 4). Tässä voisi olla mahdollisuus läpisektoraaliseen kestävyteen, joka voisi mahdollistaa rakenteellista muutosta. Siinä ollaan lähellä vahvan ekologisen modernisaation tavoitetta, jossa tavoitellaan ekologista uudelleenjärjestäytymistä. Keinona tähän mainitaan investoinnit ja rahoitusmahdollisuudet, jotka mahdollistavat nämä muutokset (Euroopan komissio 2019, 15).

Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa todetaan, miten luonnon arvoa on lisättävä, ekosysteemejä suojeltava ja luonnonvaroja käytettävä kestävästi. Edellisissä luvuissa eriteltyt keinot ovat keinoja tähän muutokseen, joka nähdään 'transformatiivisena' muutoksena, joka samalla hyödyttää kaikkia kolmea kestävä kehityksen ajatukselle ominaista pilaria: taloudellista, sosiaalista ja ekologista kestävyttä:

"Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi on tärkeää lisätä arvoa luonnon ekosysteemien suojelulle ja ennallistamiselle, luonnonvarojen kestäväälle käytölle ja ihmisten terveyden parantamiselle. Tässä tarvitaan eniten transformatiivista

muutosta, joka hyödyttää potentiaalisesti myös EU:n taloutta, yhteiskuntaa ja luonnonympäristöä.”¹⁴

”On kiinnitettävä erityistä huomiota, jos taloudellisten, ympäristöllisten ja sosiaalisten tavoitteiden välillä tulee tehdä kompromisseja.”, todetaan vihreän kehityksen ohjelmassa (Euroopan komissio 2019, 4). Omien sanojensa mukaan EU on valmis toimimaan kunnianhimoisesti biodiversiteettikadon ratkaisemiseksi luomalla esimerkiksi uusia hallintokehyksiä (Euroopan komissio 2020a, 4). Kestävän kasvun strategian mukaan muutos, jota tavoitellaan, olisi siirtyminen inkrementaaliseen politiikasta siirtyminen systeemitason muutokseen ja koko hallinnon läpileikkaavaan tasoon (Euroopan komissio 2019b, 2). Jää kuitenkin epäselväksi, miten koko systeemitason muutos toteutuu, sillä nämä hallinnon rakenteelliset muutokset näyttävät strategian perusteella olevan sektorialaisia uudistuksia esimerkiksi energiajärjestelmään, teollisuuteen, liikkumiseen tai ruokajärjestelmään ja maatalouteen (Euroopan komissio 2019, 4). EU:n vihreän kehityksen alaiset ohjelmat ja strategiat, kuten teollisuusstrategia ja kiertotaloussuunnitelma tai pellolta pöytään - ruoantuotannon ohjelma ovat näitä sektorialaisia keinovalikoimia saada aikaan muutos. Keinot kaikissa ohjelmissa nojaavat näihin edellisissä analyysikappaleissa käsittelemiini muutoksen keinoihin, ja EU:n budjetilla on tärkeä rooli muutoksen mahdollistajana.

Toimet ovat enimmäkseen muutoksia energiajärjestelmässä, eli uusiutuvien energialähteiden käyttöönottoa ja sitä kautta saavutettavia vähennyksiä hiilipäästöihin. Esimerkiksi talouskasvun narratiivia ei kyseenalaisteta, vaan se nähdään välttämättömänä osana talousjärjestelmäämme nyt ja tulevaisuudessa. Vihreän kehityksen ohjelmassa käsitellään keinoja, joilla tätä muutosta toteutettaisiin kaikilla EU:n politiikka-alueilla ja tehtäisiin se normaaliksi toimintatavaksi ja näin päästäisiin kohti rakenteellisempaa muutosta. Ympäristöpolitiikkaa hankaloittaa kuitenkin tämä politiikan sektorialisuus, kun ympäristötoimet ovat läpihallinnollisia eli politiikkasektorit lävistäviä niin, että erillinen ympäristöohjelma ei voi toteuttaa muutosta tarvittavalla tavalla, ellei sen keinoja implementoida muihin yksiköihin.

Tähän pyritään siis ohjelmassa puuttumaan luomalla tietoisuutta ja lisäämällä läpihallinnollisia keinoja. Biodiversiteettistrategiassa rakenteelliseen muutokseen viitataan tarpeella luoda uusi hallintokehys (governance framework) EU:n biodiversiteetin hallinnalle

¹⁴ Euroopan komissio 2019, 4. To achieve these aims, it is essential to increase the value given to protecting and restoring natural ecosystems, to the sustainable use of resources and to improving human health. This is where transformational change is most needed and potentially most beneficial for the EU economy, society and natural environment.

(EK 2020a, 15). Tämä voisi toteutuessaan mahdollistaa juuri ympäristöpolitiikan valtavirtaistamista kaikille politiikan aloille. Strategiat, sääntely ja tavoitteet eivät yksinään riitä, vaan tarvitaan myös politiikan implementointia ja toimeenpanoa. Komissio myöntää tämän laahanneen jäljessä:

"Kaikki ympäristölainsäädäntö perustuu asianmukaiseen käyttöönnottoon ja toimeenpanoon. Viimeisten 30 vuoden aikana EU on ottanut käyttöön vankan lainsäädäntökehyksen luonnonpääomansa suojelemiseksi ja ennallistamiseksi. Viimeaikaiset arvioinnit osoittavat kuitenkin, että vaikka lainsäädäntö on tarkoituksenmukaista, täytäntöönpano käytännössä on jäljessä."¹⁵

EU komissio on vuonna 2021 käynnistänyt tämän biodiversiteetin hallintakehyksen, joka sisältää kaksi verkkotyökalua, joilla voidaan seurata biodiversiteettistrategian implementointia (Euroopan komissio 2021). Ohjelman implementoinnin seuraaminen on tärkeää, ja vasta tulevana vuosina tullaan näkemään, mikä on politiikkatoimien vaikuttavuus rakenteellisen muutoksen tavoittelussa.

Kestävän kasvun strategia perustelee nimenomaan sitä, miten kestävä kasvua toteutetaan, eli sen rooli aineistona täydentää analyysiani varsinkin juuri rakenteellisen muutoksen ja ekologisen modernisaation tarkemmaksi hahmottamiseksi. Kestävän kasvun strategiassa puhutaan uudesta kasvumallista, joka kohtaa pitkän aikavälin haasteet yhteiskunnan uudistamisessa (Euroopan komissio 2019b, 3). Kasvustrategian ja kestävyuden mahdollistaminen tapahtuu niin, että kansalaisten hyvinvointi on kaiken keskiössä. Muutos mahdollistuu neljän eri ulottuvuuden kautta, joita ovat ympäristö, tuottavuus, vakaus ja reiluus (Euroopan komissio 2019b, 1).

Kestävän kasvun strategia korostaa kilpailukyvyyn käsitettä. Siinä puhutaan ”kilpailukykyisestä kestävydestä” (Euroopan komissio 2019b, 3), kilpailukykyisestä yrittäjyydestä, ”pysymisestä kilpailukykyisenä huomisen maailmassa” (Euroopan komissio 2019b, 1), kilpailukykyisestä talousmallista (Euroopan komissio 2019b, 5), globaalista kilpailusta (Euroopan komissio 2019b, 6). Huomionarvoista on, että usein sanan kilpailukyky kanssa mainitaan sana kestävyys. Eli talous ja kestävyys on upotettu yhteen niin, että toista ei voi nähdä ilman toista. Ja samalla vaikuttaa siltä, kuin kilpailukyvyyn käsitettä pehmitettäisiin kestävyydellä, kuten myös markkinataloutta lisäämällä sana ”sosiaalinen” ennen

¹⁵ Euroopan komissio 2020a, 16. All environmental legislation relies on proper implementation and enforcement. Over the last 30 years, the EU has put in place a solid legislative framework to protect and restore its natural capital. However, recent evaluations show that although legislation is fit for purpose, implementation on the ground is lagging behind.

markkinataloutta. Eli sosiaalinen yhdistetään talouteen ja kilpailukykyyn yhdistetään kestävyys. Kilpailukykyä korostava julkinen diskurssi vahvistaa tulkintaa siitä, että ympäristödiskurssi on rakennettu markkinalogiikkaan sopivaksi. Talouden, kasvun ja kehityksen teemat ovat vaihtoehtottomia, ja ne mainitaan perusteluissa myös, kun strategioissa perustellaan sosiaalisen kestävyuden tärkeyttä.

Fairclough (2018, 37) käyttää kriittisen diskurssianalyysin esimerkkinä juuri talouskasvudiskurssia, ja sitä, miten nykyisin puhutaan kasvun välttämättömyydestä ja siitä, että kasvussa epäonnistuminen synnyttää kriisejä. Todellisuudessa kasvun välttämättömyys on diskurssiin pohjaava oletus, ja todellisuus ainoastaan kapitalistisille talousmuodoille. Kasvun tärkeyttä siis pyritään legitimoimaan, mutta todellisuudessa tämä selitys on ideologinen ja perustuu nykyisen sosiaalisen järjestyksen ylläpitämiseen. Kriittisessä diskurssianalyysissä ajatellaan, että sosiaaliset rakenteet vaikuttavat diskurssiin, ja diskurssit vaikuttavat sosiaalisiin rakenteisiin. Näin ollen on tärkeää ymmärtää, miten kielelliset tekijät vaikuttavat sosiaalisten rakenteiden määrittämiseen. Luonnollistumisen ymmärrys luo mahdollisuuden myös purkaa tällaisia rakenteita ja nähdä vaihtoehdot. Rakenteellisen muutoksen rooli on siis tärkeä osa, kun diskurssin muotoutumista hegemoniseksi pyritään hahmottamaan. Eli sitä, miten diskurssi konstruoituu ja miten puhe reformeista näkyy toiminnassa.

Hajer (1996, 12) muistuttaa, ettei diskurssin muovautuminen tai muuttuminen hegemoniseksi ole suoraviivaista tai yksinkertaista. Diskurssi muotoutuu monien toimijoiden yhteistyön ja kiistojen kautta. Siihen ovat vaikuttaneet niin tiedeyhteisö, poliitikot, aktivistit, erilaiset organisaatiot, kuin myös erilaiset kulttuuriset syyt. Kansainväliset instituutiomme ovat rakentuneet ajan myötä niin, että niihin ovat vaikuttaneet kansainvälisen järjestyksen muovautuminen ja hallintaparadigmat, kulttuurinen ja sosiaalinen konteksti ja eri toimijat. Yksi Brundtlandin ja kestävyysdiskurssin saavutuksista on se, miten se on tuonut isot instituutiot, kuten Maailmanpankin ja kansainvälisen valuuttarahaston mukaan ympäristöagendaan, ainakin nimellisesti. Kestävyysdiskurssin kriitikoiden mukaan koko kestävä kehityksen idea on kuitenkin ”retorinen juoni”, jolla kasvua ylläpidetään ekologisen kriisin ratkaisemisen sijaan. (Hajer 1996, 12.)

Kun sanallistaa ongelman, on antanut oikeastaan jo osan ratkaisua. Kuten Hajer (1996, 39) toteaa, ekologisen modernisaation käsite voidaan tulkita yritykseksi liennyttää radikaalia ympäristöajatusta, jotta tietyt sosiaaliset ja institutionaaliset rakenteemme säilyisivät.

Ongelma voidaan sanallistaa niin, että kyseessä on institutionaalinen haaste, se voi olla hallittavissa oleva ilmiö tai rakenteellisen muutoksen prosessi. Joka tapauksessa se on sosiaalisesti konstruoitu ongelma (Hajer 1996, 41–42) ja ympäristöpolitiikka tuo yhteen paljon erilaisia toimijoita, joilla on sekä omat näkökulmat että huolet, mutta myös omat kommunikaatiokanavansa (Hajer 1996, 46). Eli toisin sanoen, ympäristöpolitiikan ja ympäristödiskurssien rooli eli poliittisten toimien ja semiotiikan suhde on kompleksinen. Sillä on merkitystä, miten poliittiset argumentit rakennetaan eli mihin argumentteihin hegemoninen diskurssi perustuu.

7 Heikko vai vahva ekologinen modernisaatio?

Tässä luvussa syvennän ekologisen modernisaation hahmottamista ja rakenteellisen muutoksen roolia tuomalla yhteen edellisessä luvussa käsitellyjä luokkia. Analyysin kolmessa ensimmäisessä alaluvussa olen hahmottanut vastauksia tutkimuskysymyksiini ja käsitellyt näitä analyysiluokkieni mukaisesti. Käsittelin osa-alueittain läpi ekologisen modernisaation diskurssin ilmenemistä teoriaosuudessa jaottelemieni kokonaisuuksien kautta. Alkuun käsittelin ratkaisuja ympäristöongelmiin, irtikytkennän logiikkaa ja muita perusteluja, joita aineistosta löytyi. Sen jälkeen hahmotin niitä politiikan tasoja, joilla muutoksiin pyrittiin. Lisäksi analysoin ohjelmassa tunnistettuja toimijoita ja siinä ilmenevää suhtautumista luontoon. Viimeisenä käsittelin rakenteellisen muutoksen roolia aineistossa. Tässä luvussa tarkoitukseni on koota yhteen ja tarkentaa analyysin keskeisiä havaintoja, ja päätyä niiden kautta ymmärrykseen siitä, voidaanko Euroopan vihreän kehityksen ympäristödiskurssin tulkita ilmentävän vahvaa tai heikkoa ekologista modernisaatiota. Analyysin johtopäätöksissä jatkan tulosten syntetisointia ja keskustelen aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa tutkimuksen tärkeimmistä löydöksistä.

Dryzekin ympäristödiskursseissa kestävyysdiskurssissa ei siis pyritä dramaattisiin muutoksiin talousjärjestelmässä, vaan muutoksia tehdään kapitalistisen järjestelmän periaatteiden sisällä. Aineistossani tämä ajatus toteutuu, eli muutosvoimaista politiikkaa ja rakenteellista muutosta tavoitellaan, mutta tämä muutos toteutetaan nykyisten institutionaalisten ja talouden rakenteellisten rajojen sisällä. Kestävän kasvun strategiassa todetaan, että kasvumalliin tarvitaan rakenteellisia muutoksia, jotta luonnonresurssit turvataan mutta samalla mahdollistetaan työn luominen ja kestävä vauraus tulevaisuudelle (Euroopan komissio 2019b, 1). Rakenteellinen muutos talousjärjestelmään ja läpisektoraisesti politiikan eri osa-alueille on siis ohjelmassa selkeä tavoite. Voidaanko politiikan muutosvoimaisuuden tavoittelu ja kaikkien kestävyden ulottuvuuksien huomiointi tulkita vahvan ekologisen modernisaation toteutumiseksi?

EU:n talouden transformaatio – nämä kolme sanaa toistuvat aineistossa usein.

Talousjärjestelmän uudelleenmuotoilu on osittain semioottinen prosessi (Fairclough 2018, 127). Ohjelmassa perustellaan keinojen lisäksi painopisteitä ja luodaan argumentteja siitä, millaista järjestelmää ollaan luomassa. Konkreettiset keinot tähän talouden muutokseen keskittyvät listaamiini muutoksen keinoihin: teknologiseen kehitykseen, investointeihin ja innovaatioihin ja osaamisen kehittämiseen. Nämä poliittiset reformit johtavat onnistuessaan

talouden rakenteelliseen muutokseen. Kuitenkin talouden rakenteellinen muutos, josta vahvassa ekologisessa modernisaatiossa puhutaan, teoretisoi rakenteellista muutosta hieman eri tavoin. Dryzek (2013) hahmottaa vahvaa ja refleksiivistä ekologista modernisaatiota käänteisenä siihen politiikkaan, jossa ympäristökriteerit rakennetaan talouden ehdoilla. Siinä keskityttäisiin koko tuotantojärjestelmän rakenneuudistukseen yksittäisten toimintojen sijaan. Rakenteelliset muutokset, joita vihreän kehityksen ohjelmassa ehdotetaan, perustuvat sen sijaan vahvasti markkinapohjaisiin ratkaisuihin.

Ekologisen modernisaation teoriaosuuden luvussa 3.4 esitetty taulukko (taulukko 3) heikon ja vahvan ekologisen modernisaation välisistä eroista vahvistaa sen, että Euroopan vihreän kehityksen ohjelman ja sitä tukevien analysoitujen dokumenttien valossa ei voida puhua vahvasta ekologisesta modernisaatiosta, vaikka viitteitä siihen löytyy. Seuraavaksi käyn läpi vielä kaikki taulukon tasot yksitellen. Taulukko on muotoiltu teoriakirjallisuudesta käyttäen hyväksi tässä tutkielmassa hyödynnettyjä ekologisen modernisaation keskeisimpiä teoksia (Hajer 1995; Dryzek; 2013; Jänicke 2023).

Taulukko 7.1 (taulukko 3, kohta 1). Ratkaisut ympäristöongelmiin (Hajer 1995; Dryzek; 2013; Jänicke 2023)

	Heikko ekologinen modernisaatio	Vahva ekologinen modernisaatio
1. Ratkaisut ympäristöongelmiin	X Keskitetty teknologisiin ratkaisuihin	Muutokset institutionaalisissa sekä taloudellisissa rakenteissa

Ensimmäisenä tasona ovat ratkaisut ympäristöongelmiin. Viitteitä ekologiseen refleksiivisyyteen ja vahvaan ekologiseen modernisaatioon löytyy, kun puhutaan siirtymästä kiertotalouteen ja sen luomasta muutoksesta pois lineaaritaloudesta uusiin aktiviteetteihin ja työn malleihin. (Euroopan komissio 2019, 7). Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa mainitaan esimerkiksi EU:n teollisuuden siirtymä ”inklusiivisen kasvun kestävään malliin” (Euroopan komissio 2019, 2). Inklusiivista kasvua ei kuitenkaan määritellä aineistossa. Rakenteellisen muutoksen tarve ymmärretään ohjelmissa, ja ”EU:n talouden muuttaminen kestäväksi tulevaisuuden mahdollistamiseksi” on ohjelman läpileikkaava tavoite (Euroopan komissio 2019, 3).

Rakenteellinen uudistus perustuu kuitenkin olemassa olevien instituutioiden rakenteiden ylläpitämiseen, ja keinot ovat uudistamista tai modernisaatiota. Refleksiivisen ekologisen modernisaation ihanne puolestaan on demokraattinen prosessi, jossa tarkoituksellinen

yhteiskunnallinen valinta tehdään vaihtoehtoisista kehitysskenaarioista (tai jopa ei-kehittymisestä). (Hajer 1996, 280.) Refleksiivisyys ei toteudu aineistossa siinä merkityksessä, että ensimmäisessä osassa voitaisiin puhua vahvasta ekologisesta modernisaatiosta.

Argumentointi perustuu rakenteellisen muutoksen tavoitteluun ja korostaa sosiaalisia ja oikeudenmukaisuuteen perustuvia muutoksia. Refleksiivisyys ei ulotu institutionaalisten rakenteiden tarkasteluun, vaan institutionaalisen järjestyksen ylläpitäminen näyttäytyy vahvempana. Keskittyminen on teknologisten ratkaisujen mahdollistamisessa. Näin ollen taulukon 7.1 osalta ratkaisut ympäristöongelmiin jäävät heikkoon ekologisteen modernisaatioon pohjautuviksi.

Taulukko 7.2 (taulukko 3, kohta 2). Poliitiikan toimijat ja politiikan taso (mukailtu Hajer 1995; Dryzek; 2013; Jänicke 2023)

	Heikko ekologinen modernisaatio	Vahva ekologinen modernisaatio
2. Poliitiikan toimijat ja politiikan taso	<p>Pääosainen toimijuus on hallituksilla, yrityksillä sekä tietyillä ei-radikaaleilla ympäristöalan asiantuntijoilla ja tieteellä</p> <p>Poliittisen eliitin ajama muutos, jota toteuttavat lähinnä kehittyneet valtiot</p>	<p>Demokraattinen ja avoin päätöksentekotapa, jossa osallistetaan moninaista toimijajoukkoa</p> <p>Ekologinen uudelleenjärjestäytyminen, johon liittyy myös globaali taso</p>

Toisessa analyysiluvussa esiteltiin politiikan toimijat ja politiikan teon tavat. Aineistossa painotetaan sitä, miten otetaan huomioon kaikki toimijat, inklusiivisuus ja sosiaalisuus. Ohjelmasta hahmottuu moninainen toimijajoukko, jota pyritään osallistamaan toimintaan. Ohjelmassa korostui kuitenkin yksilöiden ja yritysten rooli esimerkiksi markkinoiden kautta, eikä avointa tai osallistavaa demokraattista prosessia korostettu. Sääntelyn rooli näyttäytyi analyysissa täydentävänä osana ja mahdollistajana. Poliitiikan teon tavat olivat mielikuvituksellisia ja reformistisia, mutta eivät radikaaleja. Tämä on perinteisen ekologisen modernisaation diskurssille tyypillistä, kuten taulukosta 7.2 hahmottuu.

Poliitiikan taso, jolla muutosta toteutetaan, rajoittui lähinnä poliittisen eliitin ajamaan muutokseen, jota toteuttavat kehittyneet valtiot. Globaali taso jäi tämän varjoon, ja muutoksissa keskityttiin vahvasti EU:n sisäisiin tavoitteisiin. Samalla EU:n diskurssissa luodaan käsitys siitä, että se on globaali johtaja ympäristöpolitiikassa. Vaikka myös globaaliin tasoon viitattiin, ohjelmassa ei tavoiteltu ”ekologista uudelleenjärjestäytymistä” (taulukko

7.2). Sen sijaan, kun globaaliin tasoon viitattiin, oli kyseessä lähinnä perinteiset globaaliin ilmastodiplomatian ja kumppanuuksien keinot.

Tässä luokassa löytyi viitteitä vahvaan ekologiseen modernisaatioon sekä eri toimijoiden huomioon otamisesta politiikan teon tavoissa. Viitteitä löytyi kuitenkin myös heikkoon ekologiseen modernisaatioon, eikä vahva ekologinen modernisaatio korostunut yli heikon. Taulukon 7.2 politiikan tasojen ja toimijoiden erottelusta ei voida tehdä selkeää johtopäätöstä siitä, kumpaan ekologisen modernisaation muotoon aineisto pohjautuu.

Taulukko 7.3 (taulukko 3, kohta 3). Suhtautuminen luontoon (mukailtu Hajer 1995; Dryzek; 2013; Jänicke 2023)

	Heikko ekologinen modernisaatio	Vahva ekologinen modernisaatio
3. Suhtautuminen luontoon	Tekninen lähestymistapa luontoon, luonto ihmisen resurssina	Holistinen lähestymistapa, ihmisen suhde luonnon ekosysteemeihin otettu huomioon

Kuten analyysiluvusta 6.3 ilmeni, luontosuhde näyttäytyi strategioissa enimmäkseen instrumentaalisenä. Ohjelman tavoitteita perusteltiin useimmiten joko ihmisen tai talouden kautta, eli perustelut kumpusivat harvemmin itsessään luonnon tai ympäristön tarpeista. Viittauksia myös luontopohjaisiin perusteluihin ilmeni, ja ihmisen suhde luonnon ekosysteemeihin otettiin huomioon. Tässä voidaan nähdä viitteitä molempiin ekologisen modernisaation muotoihin. Näin ollen taulukon 7.3 suhtautumisessa luontoon ei voida tehdä määrittävää päätelmää siitä, kumpi ekologisen modernisaation muoto korostuu.

Taulukko 7.4 (taulukko 3, kohta 4): Rakenteellinen muutos (mukailtu Hajer 1995; Dryzek; 2013; Jänicke 2023)

	Heikko ekologinen modernisaatio	Vahva ekologinen modernisaatio
4. Rakenteellinen muutos	X Yksittäisten toimintojen muutokset, status quon ylläpitäminen	Järjestelmätason muutokset, refleksiivisyys ja kyky institutionaaliseen muuntautumiseen

Viimeisenä käsiteltiin rakenteellisen muutoksen roolia. Selvin viittaus vahvan ekologisen modernisaation suuntaan löytyy kestävän kasvun ohjelman alusta:

“Taloukasvu ei itsessään ole päämäärä. Talouden on toimittava ihmisten ja planeetan hyväksi.”¹⁶

Mikäli taloukasvun tavoittelu ei ole päämäärä, se voisi viitata siihen, että sen hallitsevasta roolista nykyisellään voitaisiin luopua. Taloukasvun mahdollisiin ongelmiin ohjelmassa ei oteta kantaa, vaikka sen diskurssissa on vahva painotus oikeudenmukaisuuteen. Ongelmana voidaan nähdä esimerkiksi nykyisen talousjärjestelmän epätasa-arvoistava vaikutus, jossa varallisuus keskittyy harvoille. Teoriaosuudessa esiin tuodut diskurssit, jotka korostavat kasvun ongelmia, ottavat lähtökohdaksi esimerkiksi bruttokansantuotteen ongelmallisuuden kasvun mittarina juuri sen epäoikeudenmukaisuuden vuoksi (esim. Jansen et al. 2024).

Vihreän kehityksen ohjelma, biodiversiteettistrategia ja kestävä kasvun strategia tunnistavat tarpeen rakenteellisille muutoksille ja politiikan eri sektoreihin laajasti ulottuville reformeille, jotta kunnianhimoiset ilmasto- ja ympäristötavoitteet voivat toteutua. Tämä voisi viitata vahvaan ekologiseen modernisaatioon, joka ottaa huomioon rakenteellisen muutoksen tarpeen ja painottaa vahvasti kestävyuden sosiaalisia ja ekologisia puolia. Myös aiemmin todettu oikeudenmukaisuuden painotus viittaa ekologisen modernisaation vahvempaan muotoon. Samalla argumentit ovat kuitenkin vahvasti talouteen pohjaavia.

Analysoitavissa strategioissa painottuu se, että kyseessä on kasvuun tähtäävä strategia. Kestävä kasvun strategiassa painotetaan sitä, miten tämä kasvumalli kunnioittaa luonnonvarojamme ja varmistaa kestävä hyvinvoinnin tulevaisuudessa. Seuraava lause kuitenkin viittaa siihen, että Euroopan tulee pysyä kilpailukykyisenä tulevaisuudessa. (Euroopan komissio 2019b, 1.) Näistä väitteistä voi tulkita ristiriitaisuutta, varsinkin irtikytkennän logiikkaan liittyen, jossa taloukasvun irtikytkeminen päästöistä on haastavaa varsinkin globaalilla tasolla. Ympäristöpoliittinen diskurssi keskittyy teknologisiin ratkaisuihin nykyisen talousjärjestelmän sisällä, ja poliittisiin reformeihin, jotka äänestäjät, kuluttajat, yrittäjät ja muut ihmisryhmät laajalti hyväksyvät ilman tarvetta suurille uhrauksille.

Ekologisen modernisaation diskurssi perustuu hyvin vahvasti siihen oletukseen, että nykyiset institutionaaliset rakenteemme eivät tarvitse laajempaa muutosta. Tämä sama ilmiö näyttäytyy myös komission diskurssissa, eli rakenteellinen muutos ei kohdistu instituution rakenteeseen.

¹⁶ Euroopan komissio 2019b, 1. Economic growth is not an end in itself. An economy must work for the people and the planet.

”Teimme ilmastoagendasta talousohjelman”¹⁷

Von der Leyen totesi Unionin tila puheessaan, että ilmastoagendasta tehtiin talousohjelma. Läpi koko aineiston sekoittuu se, puhutaanko ympäristöstrategiasta, talousstrategiasta vai kasvustrategiasta, sillä nämä ovat kytkeytyneet tiukasti toisiinsa. Tästä konstruoidaan diskurssi, jossa ilman toista toinen ei ole mahdollinen. Tämä on esimerkki ohjelmissa näyttäytyvästä luonnollistuneesta diskurssista. Ekologisen modernisaation diskurssi ja siihen kuuluva talouskasvu näyttäytyvät aineistossa vaihtoehdottomana. Strategian retoriset valinnat, kuten puhuminen kasvustrategiasta ympäristöstrategian sijaan, vahvistavat tätä diskurssin luonnollistumista. Se, miten ilmastoagendasta tehtiin talousohjelma, voi osaltaan tarkoittaa sitä, että ilmasto- ja talouspolitiikka yhdistetään niin, että ilmasto viedään kaikille politiikan alueille. Ympäristöagendan vieminen kaikille politiikan sektoreille voisi siis kuvailla rakenteellisen ja laajemman muutoksen tavoittelua. Samalla se kuitenkin pienentää ilmastoagendan retorisesti niin, että se vaikuttaa jäävän talouden varjoon. Eli ympäristöagenda jää ohjelmassa talouden ja kasvutavoitteiden korostamisen jalkoihin.

Diskurssi näyttää ”kaikille jotakin” -ratkaisuna, jossa pyritään samanaikaisesti huomioimaan moninaisen toimijajoukon intressit ilman että joudutaan tekemään radikaaleja muutoksia. Aineistosta löytyi viitteitä kaikista heikon ekologisen modernisaation alueista, joten Euroopan komission ympäristödiskurssi ilmentää heikkoa ekologista modernisaatiota. Samalla se luo itsestään kuvaa vahvempana ympäristöpoliittisena toimijana, jolle ei kuitenkaan analyysin pohjalta ole sellaisia perusteluja, että voitaisiin puhua vahvasta ekologisesta modernisaatiosta. Myös analyysin viimeinen osa, eli taulukon 7.4 rakenteellinen muutos jää edellä mainitun analyysin myötä heikkoon ekologisten modernisaation.

Neljästä analyysiluokasta kahdessa oli selviä viitteitä vahvaan ekologiseen modernisaatioon, ja toisissa kahdessa painotus pysyi selkeästi heikon ekologisen modernisaation puolella. Myös muissa luokissa oli löydettävissä vähintään ohuita viitteitä vahvaan ekologiseen modernisaatioon. Kuitenkin kaikissa luokissa oli myös selkeitä viitteitä heikkoon ekologiseen modernisaatioon. Diskurssissa korostuvat monet vahvalle ekologiselle modernisaatiolle keskeiset elementit, mutta talousrakenteiden vaihtoehdottomuus näyttää diskurssissa sosiaalisuutta ja ekologistia painotuksia vahvempana. Lisäksi oikeudenmukaisuuden käsite pysähtyy unionin sisäiseen oikeudenmukaisuuteen ja luontosuhteen perusteluissa vahvistuu

¹⁷ Von der Leyen 2023,1. We shifted the climate agenda being economic.

näkemyks luonnosta lähinnä resurssina ihmisen käyttöön. Nämä tekijät korostavat loppupäätelmää siitä, että komission ympäristödiskurssi perustuu yhä perinteiseen, heikkoon ekologiseen modernisaatioon.

8 Johtopäätökset

Tutkielmassa olen tutkinut sitä, millaisiin argumentteihin Euroopan komission ympäristödiskurssi perustuu. Aineiston analyysin kautta se vaikuttaa selkeästi perustuvan ekologisen modernisaation diskurssiin, joka oli myös tutkielman lähtökohtainen oletus. Näin ollen kiinnostavaa ei ole todistaa tätä hegemonisuutta tarkemmin, vaan analyysillani pyrin avaamaan tarkemmin aineiston sisältöä juuri sen perustelujen ja analyysistä hahmottuneiden kokonaisuuksien kautta. Hegemoninen ympäristödiskurssi Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa pohjautuu vahvasti teknologiseen kehitykseen ja sen mahdollistamiseen. Teknologinen kehitys puolestaan mahdollistaa vihreän kehityksen ohjelman kunnianhimoiset päästövähennystavoitteet ja muut ohjelmassa todetut ympäristötavoitteet. Euroopan vihreän kehityksen ohjelman ja sen tavoitteiden todetaan olevan keino siihen, että talouskasvu irrotetaan resurssien käytöstä. Näin ollen perustelut pohjautuvat myös irtikytkennän logiikkaan.

Olen kerännyt aineistostani vastauksia siihen, millaisia perusteluja aineistosta löytyy siihen, että talouskasvun ja ympäristönsuojelun yhdistäminen koetaan mahdollisina yhtä aikaa. Talouskasvu on aineistoni mukaan mahdollista ympäristönsuojelun kanssa samanaikaisesti, koska innovaatiot ja teknologinen kehitys mahdollistavat sen, että vaikka talous kasvaa, se ei tulevaisuudessa kuormita ympäristöä. Innovaatiot ja teknologinen kehitys puolestaan mahdollistuvat EU:n tekemillä investoinneilla vihreään siirtymään sekä panostuksilla koulutukseen ja tieteeseen. Myös sääntely on keino, joka vahvistaa ja tukee näiden markkinaperusteisten keinojen toteutumista. Sääntelyn rooli näyttäytyy kuitenkin pienempänä, ja enimmäkseen EU:n rooli hahmottuu siirtymän mahdollistajana nimenomaan tukemalla taloudellisesti teknologista kehitystä ja muita innovaatioita. Määrällisesti eniten perusteluja löytyy juuri niistä argumenteista, joilla perustellaan teknologista kehitystä ja innovaatioita muutoksen mahdollistajina eli ratkaisuina ympäristöongelmiin. Ilmasto- ja energiapolitiikka nousevat puolestaan teemoina vihreän kehityksen ohjelman ja muiden strategisten dokumenttien keskiöön.

Toisen tutkimuskysymyksen kautta pyrin hahmottamaan sitä, miten talouden ja luonnon suhde hahmottuu aineistossa. Pääasiallisesti luontosuhde on instrumentaalinen, eli luontoa käytetään välineenä. Analyysissäni jaottelin ohjelmassa ilmeneviä argumentteja, joissa suhde luonnon ja talouden välillä hahmottuu. Jaoin ne ihmispohjaisiin-, luontopohjaisiin- ja taluspohjaisiin perusteluihin. Voidaan todeta, että ihmis- ja taluspohjaiset perustelut

ilmenivät huomattavasti luontopohjaisia perusteluja useammin aineistosta. Useimmiten ympäristönsuojelun toimia perusteltiin ihmisen tarpeella tai talousmahdollisuutena. EU pitää itseään globaalina johtajana, mutta samalla se kokee ympäristöongelmien ratkaisemisen yhteisen toiminnan ongelmana, jossa tarvitaan koko yhteiskunnan laajuista panosta. Näin ollen ohjelmassa toistuu usein ajatus siitä, että meitä kaikkia tarvitaan. Luonnonjärjestelmä nähdään enemmän osana ihmisen rakentamaa talousjärjestelmää, ja yhtenä resurssina, kuin itseisarvoisena.

Varsinkin luonto-, ihmis- ja taluspohjaiset perustelut kietoutuvat usein yhteen. Luonto on huomioitu eniten biodiversiteettistrategiassa, kun taas kestävän kasvun ohjelmassa puhutaan enemmän juuri kestävän kehityksen tavoitteiden toteuttamisesta. Vihreä kehitys on jo sanana metafora, jossa vihreys liitetään kehitykseen ja myös kasvuun. Ohjelman diskurssista välittyi siis hyvin vahvasti viesti siitä, että kasvu ja kehitys on mahdollista samalla kun yhteiskuntamme 'vihertyy' eli ympäristöongelmiin vastataan. Samalla monia ympäristön ja yhteiskunnan keskinäisriippuvuuksia ei voi kuitenkaan ymmärtää pelkistetysti asettamalla niille hintalapun. Luonnon muuntaminen resurssiksi voi heikentää ymmärrystämme siitä, että ihmisinä olemme osa luontoa ja elinoloimme ovat täysin riippuvaisia siitä.

Toisaalta ohjelmassa ymmärretään ihmisen rooli osana ekosysteemiä, ja ihmisen riippuvuus luonnosta. Nämä ihmispohjaiset perustelut olivat yksi vahvimmista indikaattoreista sille, että ohjelmassa voisi olla viitteitä vahvasta ekologisesta modernisaatiosta. Myös oikeudenmukaisuus on strategiassa temaattisesti korkealla, ja oikeudenmukainen siirtymä on nostettu vihreän kehityksen ohjelman läpileikkaavaksi tavoitteeksi. Oikeudenmukaisuuden tavoite näkyy myös instrumentaalisessa luontosuhteessa: ihmisten tarpeella perustellaan ympäristönsuojelua. Eli halutaan mahdollistaa elinolot ihmisille planeetallamme. Vaikka aineiston analyysissä oikeudenmukaisuuden diskurssi painottuu, epäselväksi jää, miten tätä oikeudenmukaisuuteen ja sosiaalisesti kestävään kasvumalliin päästäisiin. Talousjärjestelmän epätasa-arvoistavat ongelmat jäävät huomiotta eikä diskurssissa huomioida mahdollisuutta kasvun pyrkimyksen rajoittamiseen.

Analyysin valossa jää epäselväksi, mikä vihreän kehityksen ohjelman rooli on. Ohjelmassa todetaan sen olevan Euroopan komission strategia YK:n Agenda 2030 ja kestävän kehityksen tavoitteiden implementoimiseksi. Samalla kuitenkin ohjelmassa todetaan useaan otteeseen sen olevan kasvustrategia. Näin ollen se näyttäytyy enemmän talousstrategiana kuin selkeänä ympäristöohjelmana. Eli kestävän kehityksen kolmesta tasosta taloudellinen kestävyys

painottuu aineistossa. Komission puheenjohtaja Ursula von der Leyenin sanojen mukaan ilmastoagendasta tehtiin talousohjelma. Tämä voi tarkoittaa sitä, että ympäristö uhkaa jäädä talouden korostamisen jalkoihin. Toisaalta tällä voidaan tarkoittaa myös sitä, että ilmasto- ja talouspolitiikka pyritään yhdistämään ja viemään kaikille politiikan osa-alueille läpisektoraalisesti.

Rakenteellinen muutos hahmottuu ohjelmassa kuitenkin lähinnä sektoraalisesti eli politiikka-alojen toimintojen muutoksilla, eikä talousjärjestelmän toimintaperiaatteiden muutoksiin pyritä. Kestävän kasvun strategiassa mainittiin, että tavoitellaan siirtymää inkrementaalista politiikasta kohti koko hallinnon läpileikkaavaa tasoa. Tämä muutoksen systeemitasoisuus olisi osoitus rakenteellisesta muutoksesta. Kuitenkin hallinnon rakenteelliset muutokset näyttävät strategian perusteella pysyvän sektoraalisella tasolla. EU:n vihreän kehityksen ohjelman alaiset ohjelmat ja strategiat, kuten teollisuusstrategia ja kiertotaloussuunnitelma tai pellolta pöytään -ruoantuotannon ohjelma ovat näitä sektoraalisia keinovalikoimia saada aikaan muutos.

Ympäristödiskurssi, joka ohjelmasta hahmottuu, ei ole radikaali. Se kuitenkin painottaa sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja monia muita vahvalle ekologiselle modernisaatiolle tyypillisiä teemoja. Strategiassa siis viestitään, että ohjelmassa on myös muita prioriteetteja talouden lisäksi, vaikka diskurssissa talous nousee näistä selkeästi tärkeimmäksi. Ohjelmasta ei ilmene tarpeeksi refleksiivisyyttä ja viitteitä järjestelmätason rakenteellisista muutoksista, jotta voitaisiin todeta Euroopan komission diskurssin edustavan vahvaa ekologista modernisaatiota. Komission ympäristödiskurssissa luontosuhde on instrumentaalinen, oikeudenmukaisuuden käsite ulottuu pitkälti EU:n sisäiseen toimintaan ja teknologisia mahdollisuuksia sekä talouskasvua ja kilpailukykyä korostetaan yli sosiaalisten aspektien. Näin ollen sosiaalisen kestävyuden korostus ei riitä oikeuttamaan tulkintaa siitä, että komission diskurssi edustaisi ekologisen modernisaation vahvaa muotoa. Voidaan siis todeta, että ekologinen modernisaatio, jota komission ympäristödiskurssi edustaa, on perinteistä, heikkoa ekologista modernisaatiota.

Vaikka ohjelmasta voidaan löytää viitteitä ekologisesta refleksiivisyydestä, politiikka näyttää hyvin vaihtoehdottomana, eli aineistossa on havaittavissa poliittisen diskurssin luonnollistumisen prosessi. Läpi aineiston diskurssissa ilmenee vahva optimistisuus, jossa luodaan mahdollisuuksia paljon enemmän kuin uhkia. Tämä voi olla strategian tavoite, jolla osallistetaan ihmisiä ja pyritään luoda ratkaisukeskeisyyttä, mutta se voidaan tulkita myös

ympäristöuhkien pienentämisenä. Ilmastolle myönteinen toiminta nähdään positiivisena mahdollisuutena, eikä pakottavana tarpeena. Tämä vahvistaa loppupäätelmäni diskurssin luonnollistumisesta. Diskurssi nähdään vaihtoehdottomana ja optimismilla voidaan osaltaan korostaa tätä tarpeettomuutta radikaaleille suunnanmuutoksille. Muutoksen tarve ja ympäristökriisi tunnustetaan, mutta muutoksessa mennään nykyisen politiikan raameilla ja perinteisin keinoin, eikä radikaaliutta tai vaihtoehtoja kasvulle ole huomioitu.

Keskeisenä havaintona koko aineistosta voi pitää sitä, että EU on pyrkinyt tuomaan strategiaansa paljon elementtejä, jotka yksinään ovat osoituksia siitä, että sosiaalisia normeja, kuten oikeudenmukaisuutta on implementoitu strategiaan. Myös talouden rakenteellinen muutos tulee ilmi ja muutosta pyritään toteuttamaan monilla politiikkasektoreilla. Keskeistä on kuitenkin se, että ekologinen modernisaatio ei ole vahvalla tasolla siinä mielessä, että ympäristöpolitiikassa oltaisiin avoimia tarkastelemaan uudelleen institutionaalisia rakenteita, kuten talousjärjestelmää systeemitasolla.

Poliittista agendavaltaa käyttävänä toimijana Euroopan komissio näyttää pyrkivän suojelemaan omaa areenaansa, politiikan vallitsevaa tasapainoa. Osaltaan Euroopan komission roolia hahmotettiin jo teoriaosuudessa niin, että sen agendavalta on siinä mielessä rajallista, että poliittiset strategiat on hyväksyttävä Euroopan parlamentin ja neuvoston puolesta. Näin ollen strategian voi kuvata olevan ”kaikille jotakin” -ratkaisu. Tällöin todellinen rakenteellinen muutos voi jäädä tavoittamatta, ja sektoraaliset ratkaisut ovat lähinnä sitä. Sektoraalisilla muutoksilla tarkoitetaan yksittäisten Euroopan vihreän kehityksen ohjelman tavoitteiden toteuttamista, jotka onnistuessaan voivat tuoda rakenteellisia muutoksia. Esimerkiksi kiertotaloustavoitteiden saavuttaminen voi johtaa resurssienkäytön vähentymiseen. Kuitenkin on vaikea poistaa kokonaan sellaiset saastuttavat rakenteet, jotka ovat syvällä teollistuneiden kapitalististen yhteiskuntien talousrakenteissa (esim. Jänicke 2023). Teknologiaoptimismi voi johtaa hyviin tuloksiin ja innovaatioiden lisääntymiseen, mutta usein innovaatiot vaativat investointeja ja materiaalien resurssien käyttöä. Näin ollen on vaikea tietää, tullaanko kunnianhimoisia tavoitteita saavuttamaan.

Kriittiseen diskurssianalyysiin kuuluu paitsi asioiden todentaminen aineistosta, myös kriittinen reflektio ja vaihtoehtoisten diskurssien ja todellisuuksien huomiointi ja hahmottaminen. Kriittinen diskurssianalyysi pyrkii menemään yli tekstianalyysin, ja ottaa huomioon myös sosiaaliset käytännöt ja valtarakenteet. Samalla tulkintojen tekemisessä tulee pyrkiä olemaan neutraali, tieteelliset ja eettiset standardit huomioiden. Tässä osiossa tuon

vielä tutkimusasetelmani ulos sen omista raameista ja asetan sen vasten laajempaa yhteiskunnallista sosiaalista kontekstia ja peilaan kehitystä myös yli aineistoni asettamien aikarajojen. Tämä antaa kontekstia ja asettaa tutkimuksen ympäröivään todellisuuteen. Tutkielman keskusteluosiossa arvioin tutkimuksen luotettavuutta, käytettyjen metodien ja teorian soveltuvuutta sekä jatkotutkimustarvetta. Lisäksi asetan tutkimuksen sen kontekstiin ja osaksi laajempaa yhteiskunnallista ja tieteellistä keskustelua.

Liiallinen usko teknologiseen kehitykseen ja sen luomiin mahdollisuuksiin voi ohjata harhaan, sillä diskurssissa EU:n ilmasto- ja ympäristötavoitteista puhutaan täysin saavutettavina asioina. Samalla kuitenkin tunnistetaan ongelmat, joita tavoitteiden implementoinnissa on kohdattu. Voidaanko ongelmia edes ratkaista ilman paljon nykyisiä institutionaalisia rajoja laajempaa rakenteellista uudelleenjärjestäytymistä? Zito et al. (2019) puhuvat siitä, miten harvoin poliittinen järjestelmä muuttuu rakenteellisesti merkittävällä tavalla. Se voi kuitenkin tapahtua kriisien kautta ja käsillämme on useita samanaikaisia kriisejä taloudellis-poliittisessa järjestelmässä. Vuonna 2019 esitelty Green Deal on jo vanha strategia, mutta samalla se on ohjelma, jota vielä implementoidaan, ja jonka vaikutusten arviointi näkyy vasta tulevaisuudessa.

Kasvun rajoittaminen ei näyttäydä EU:n näkökulmasta vaihtoehtona, ja olisihan radikaali ympäristödiskurssi erikoinen instituutiolla, joka perustuu valtioiden väliseen yhteistyöhön ja yhteisiin sisämarkkinoihin. Valtioiden välinen yhteistyö vaatii vahvaa konsensusta, joka tekee radikaalien toimenpiteiden toteuttamisesta haastavaa. Lisäksi ympäristötoimissa unioni astuu osittain sen pääasiallisten toimivaltuuksien, eli yhteisten sisämarkkinoiden, ulkopuolelle. Samalla unioni on kuitenkin pyrkinyt laajentamaan toimivaltaansa muillakin politiikan alueilla ja Euroopan vihreän kehityksen ohjelma on täynnä kunnianhimoa. EU:n toimivallan rajat tulevat vastaan, kuten myös vahvistunut kääntyminen sisäänpäin kohti kansallisen politiikan painottamista yli EU:n. Eurooppa on jäänyt monella tapaa jälkeen teknologisessa siirtymässä ja kilpailukyvyssään, ja maanosa näyttää olevan myllerryksessä maailmanjärjestyksen muovautuessa uuteen muotoonsa. Monien näkemysten mukaan elämme nyt juuri keskeistä muutoksen aikakautta, jossa muovataan se, mitkä ovat tulevaisuuden painopisteet.

Tätä voi peilata valitsemaani teoreettiseen kehitykseen. Lähtökohtana tutkimukseen oli kriittinen diskurssitutkimus ja teoria pohjautui antroposeeniteoriaan, eli ihmisten vaikutuksiin ekologiseen järjestelmäämme sekä toisaalta sitä vasten hegemoniseen diskurssiin, eli

ekologiseen modernisaatioon. Ekologiseen tutkimuskirjallisuuteen tutustuessa tulee ilmi, että ekologisen modernisaation diskurssia voi kritisoida monella tavoin riittämättömänä. Samalla oletukseni oli jo alkuun se, että ekologinen modernisaatio on hegemoninen diskurssi Euroopan komissiossa, ja pyrkimykseni oli siis lähteä tarkastelemaan syvemmin ohjelman argumentteja, jolla politiikkaa oikeutetaan, ja joiden kautta tarkempi diskurssi hahmottuu. Tätä kautta voi hahmottaa mahdollisia vaihtoehtoja hegemoniselle diskurssille.

Kriittinen diskurssianalyysi oli metodina tutkimusasetelmani kannalta toimiva, sillä taustalta paljastuu nimenomaan tiettyjä sosiaalisia prosesseja, jotka ilmenevät diskurssissa. Euroopan unionilla on vahva toimijuus ja sen määrittämä diskurssi ohjaa ainakin jossain määrin EU:n jäsenvaltioita. Näin ollen kriittinen diskurssitutkimus oli keino päästä tutkimaan eurooppalaista ympäristödiskurssia tarkemmin. Esimerkiksi sosiaalisen kontekstin kaikkia puolia on kuitenkin mahdoton tuoda esiin, koska tutkittavana ilmiönä ekologinen modernisaatio Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa on laaja. Olen kuitenkin pyrkinyt esittämään perusteita siitä, miten tietyt muotoilut heijastavat diskurssissa sellaista vaihtoehdottomuutta, että diskurssi on ideologisesti luonnollistunut. Analyysini ansiona voi pitää varsinkin sitä, että sen kautta voidaan tunnistaa tiettyjä ristiriitoja diskurssin ja toiminnan välillä. Euroopan unionilla ja tarkemmin Euroopan komissiolla on paljon diskursiivista ja agendavaltaa suhteessa eurooppalaiseen ympäristöpolitiikkaan. Samalla käytännön poliittisia muutoksia luodaan diskurssien kautta ja ne vaikuttavat sosiaalisiin rakenteisiin ja mahdollisuuden muuttaa niitä tulevaisuudessa.

On kuitenkin nostettava esiin tutkimuksen johtopäätösten mahdollinen asenteellisuus. Kriittisen diskurssianalyysin ja teoriakirjallisuuteni näkemykset pohjautuvat kansainvälisen tieteellisten artikkelien lisäksi ympäristötieteelliseen tutkimukseen taloustieteellistä tutkimusta enemmän. Koko tutkimusasetelmani on hyvin poikkitieteellinen ja voi olla, että tietty ympäristönsuojelua korostava näkemys luo ennakkoasenteen, jonka kautta olen löytänyt aineistosta enemmän viitteitä tätä näkemystä korostaviin aineiston osiin. Olen kuitenkin pyrkinyt tutkielmaa tehdessä objektiivisuuteen ja välttämään ennakkoasenteellisuutta luomalla systemaattiset kategoriat, joilla etsin viitteitä diskurssin ilmenemisestä aineistossa. Liiallinen deterministisyys voi olla kriittisen diskurssianalyysin kompastuskivi (Flowerdew ja Richardson 2018, 29). Tämän välttääkseni olen pyrkinyt analyysissa pohtimaan erilaisia tulkintoja ja tuomaan esiin näkökulmia. Tutkielmani ei ole pelkästään kriittinen analyysi Euroopan unionin diskurssista, vaan pyrin tuomaan esiin sellaisia ajatuksia, joilla voidaan haastaa nykyistä hegemonista diskurssia. Myös tämä on osa kriittisen diskurssianalyysin

logiikkaa, sillä kriittinen tutkimus toimii osaltaan nykyisten valtarakenteiden haastamisen mahdollistajana.

Voidaan myös perustellusti kysyä, päästiinkö diskurssianalyysissä tarpeeksi syvälle, koska jo tutkimusasetelmani lähtökohdissa todettiin oletus ekologisen modernisaation diskurssin hegemonisuudesta. Nähdäkseni tutkielman ansio ei olekaan diskurssin toteamisessa vaan siinä, miten tutkielma hahmottaa teorian avulla ohjelman painotuksia diskursseissa ja näiden kautta paljastaa epäjohdonmukaisuutta diskurssin ja toiminnan välillä. Alkuun esitettiin perusteluja, joiden kautta ekologinen modernisaatio näkyy diskurssissa. Sen jälkeen tarkasteltiin diskurssista hahmottuvaa luontosuhdetta, joka on merkittävä, kun pyritään ymmärtämään sitä, millä keinoin ympäristötoimia perustellaan. Teoriaosiossa toin esiin vaihtoehtoisia näkemyksiä ekologiselle modernisaatiolle, joita ei kuitenkaan löytynyt ohjelman perusteluista. Analyysissäni jätin tilaa rakenteellisen muutoksen hahmottamiselle ja pyrin rakentamaan loogisesti argumentin siitä, miten ekologinen modernisaatio ilmenee Euroopan komission ympäristödiskurssissa. Tämä nivoo yhteen kaikki teoriani elementit, joiden kautta voidaan siis todeta, ettei ympäristödiskurssi ole tarpeeksi refleksiivistä vahvan ekologisen modernisaation toteutumiseksi. Institutionaalisesti Euroopan unioni ei siis näytä olevan kyvykäs tai halukas muuntautumaan tavalla, joka uhkasi nykyistä institutionaalista rakennetta.

Jatkotutkimukselle jää tilaa varsinkin vaiheessa, jossa toteutetaan Euroopan vihreän kehityksen ohjelman toimenpiteiden vaikutusten arviointia. Kysymykseksi jää myös se, mihin suuntaan EU:n ympäristöpolitiikka ja varsinkin globaali ympäristödiplomatia ja -politiikka ovat menossa aikana, jona protektionismi valtaa talouspolitiikkaa, kansainväliset instituutiot menettävät legitimitettiin ja turvallisuus- ja puolustuspolitiikka nostaa päätään uusien geopoliittisten jännitteiden aikakaudella. Tarvitaan kattavaa tutkimusta siitä, miten aloitteiden implementointi sujuu ja mihin suuntaan EU:n ympäristöpolitiikassa ollaan menossa.

Tutkielman tulokset heijastelevat aiempaa tutkimusta siinä mielessä, että diskurssin ja todellisen muutosvoiman välillä näyttää olevan kuilu (Eckert ja Kovalevska 2021; Hereu-Morales et al. 2023). Poliitiikan perustelu on teknokraattista, se ylläpitää olemassa olevaa järjestelmää eikä tavoittele järjestelmätason muutoksia. Tässä mielessä luonnollistunut diskurssi talouskasvun ja ympäristöpolitiikan yhdistämisestä on siis ennakoitavaa eikä radikaalia. Samalla ympäristötutkimus peräänkuuluttaa tarvetta yhä radikaalimmille

muutoksille, jotta tavoitteet muun muassa ilmaston lämpenemisen pysäyttämiseksi voitaisiin tavoittaa.

Voisiko Euroopan unionin kaltainen instituutio olla osaltaan luomassa tällaista radikaalimpia ympäristödiskurssia tulevaisuudessa? Vaikuttaa siltä, että institutionaalinen ratkaisu ilmasto- ja ympäristöongelmille ei ainakaan vielä ole valmis tähän. Luultavasti EU:n nykyinen keinovalikoima ei ole tarpeeksi kattava ympäristöongelmien ratkaisemiseen. Se saattaa olla kuitenkin paras, mihin EU nykyisenä instituutiona kykenee. Ja on totta, että EU:n kunnianhimon taso on monia muita globaalitoimijoita vahvempi. Kyseessä on monitasoinen globaaliongelma, yhteistoiminnan ongelma, johon valitettavasti ei ole laajaa konsensusta EU:n sisäisesti eikä globaalisti. EU pyrkii toimivaltansa rajoissa ratkaisemaan haastetta, mutta diskursiivisena toimijana se sävyttää omaa toimijuuttaan ehkä vielä merkittävämmäksi, miltä toimet käytännössä vaikuttavat.

Vuoden 2024 lopussa järjestäytyneen Ursula von der Leyenin toisen komission painopisteet näyttävät olevan siirtyneet entistä enemmän turvallisuuteen, kilpailukykyyn ja strategiseen autonomiaan (Euroopan komissio ja von der Leyen 2025). Se on raottanut mahdollisuutta avata osaa vihreän kehityksen ohjelman lakipaketeista uudelleentarkasteluun, jotta yritysten sääntelyvelvoitteet helpottuvat. Tämä Omnibus paketti tuo Euroopan komission oman lehdistötiedotteen mukaan säästöjä hallinnollisiin kuluihin, parantaa kilpailukykyä ja helpottaa yritysten sääntelytaakkaa (Euroopan komissio 2025c). Kuitenkin esimerkiksi ympäristöjärjestö WWF:n mukaan komission politiikka on ”tuhoisa isku EU:n ympäristötavoitteille” (WWF 2025) ja Politicon artikkelissa todetaan, että uuden avauksen vastaanotto on ollut Brysselissä virkamiesten taholta skeptinen (Politico 2025). Myös EU-rahoituksella toimivat kahdeksan tutkimusprojektia ovat lähettäneet yhteisen kirjeen EU:n komission puheenjohtaja Ursula von der Leyenille, jossa he suosittelevat komission pohtivan uudelleen kilpailukykyagendaa niin, etteivät vihreän kehityksen tavoitteet jää sen varjoon (Van Gaal 2025).

Riskinä on siis se, vaikuttaako vihreän kehityksen kertaalleen neuvoteltujen pakettien uudelleenavaus ja käsittely mahdollisesti laajempiinkin muutoksiin. Samalla se heikentää uskoa pitkän tähtäimen politiikkaan ja uskoon siitä, että jo sovitusta ympäristötavoitteista pidetään kiinni tulevaisuudessa. Myös yleinen kansainvälisen politiikan diskurssi on selvästi keskittynyt turvallisuuspolitiikkaan ja talouteen, ja eurooppalainen diskurssi näyttää seuraavan samaa linjaa. Tämä voi luoda painetta laskea myös eurooppalaisen ilmasto- ja

ympäristöpolitiikan kunnianhimoa. On toki selvää, että lyhyen aikavälin muutoksiin Euroopan turvallisuusympäristössä tulee reagoida. Ne näyttävät kuitenkin vievän tilaa ympäristökriisin ratkaisuilta, kuten tämän tutkimuksen tutkimusongelman esittelyssä asia todettiin. Tämä asettaa tämän tutkielman tulokset uuteen valoon, sillä jo vihreän kehityksen ohjelmassa havaittu talouteen ja kasvuun keskittyvä diskurssi näyttää vahvistuneen yhä.

Osa aiemmasta tutkimuksesta tunnisti Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa mahdollisuuden refleksiivisyyteen (Osswaarde ja Ossewaarde-Lowtoo 2020; Schunz 2022). Omat havaintoni tukevat tätä siltä osin, että EU pyrkii itse luomaan sellaista diskurssia, jossa sen toimet ovat transformatiivisia. Kuitenkin aineiston analyysi paljasti sellaisia piirteitä diskurssissa, joiden kautta voidaan todeta, ettei diskurssi todellisuudessa hae muutoksia olemassa olevaan järjestelmään ja sen periaatteisiin. Aiempi tutkimus tunnisti ilmiön, jossa ympäristödiskurssin paradigman nähtiin siirtyneen vihreän kehityksen ohjelman kautta lähemmäs luontoarvot huomioivaa diskurssia (Schunz 2022). Sen sijaan nykyinen poliittinen konteksti ja uudet avaukset tukevat analyysini tulkintaa siitä, että diskurssi ei hae todellisia muutoksia järjestelmätasolla. Vähintään katsaus nykyhetkeen ja vihreän kehityksen ohjelman lakipakettien uudelleenavaamiseen osoittaa sen, että diskurssi muovautuu ja muuttuu jatkuvasti ja koveneva diskurssi voi tarkoittaa muutoksia jo sovittuihin poliittisiin tavoitteisiin.

Aineistolähteet

Euroopan komissio. 2019. The European Green Deal. COM (2019)640 final. Eurlex: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52019DC0640>

Euroopan komissio 2019b. Annual Sustainable Growth Strategy. COM(2019)650 final. Eurlex: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52019DC0650>

Euroopan komissio 2020a. EU Biodiversity Strategy for 2030 Bringing nature back into our lives. COM (2020)380 final. Eurlex: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52020DC0380>

Euroopan komissio ja von der Leyen, Ursula. 2019. A Union that strives for more – My agenda for Europe – Political guidelines for the next European Commission 2019-2024, Publications Office <https://data.europa.eu/doi/10.2775/018127>

Von der Leyen. 2019. Speech by President von der Leyen in the Plenary of the European Parliament at the debate on the European Green Deal. EU speech/19/6751 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_19_6751

Von der Leyen, Ursula. 2023. State of the Union Address. Speech to the European Parliament. EU speech/22/5493. Vierailtu 9.11.2024. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_23_4426

Lähteet

- Ahlström, Hanna, ja Sjäfjell, Beate. 2023. Why policy coherence in the European Union matters for global sustainability. *Environmental Policy and Governance*, 33(3), 272–287. <https://doi.org/10.1002/eet.2029>
- Altvater, Elmar. 2016. *The Capitalocene or Geoengineering against Capitalism's Planetary Boundaries*. Teoksessa: J. W. Moore (toim.) *Anthropocene or Capitalocene? Nature, History, and the Crisis of Capitalism*. Oakland: PM Press.
- Baker, Susan. 2007. Sustainable development as symbolic commitment: Declaratory politics and the seductive appeal of ecological modernisation in the European Union. *Environmental Politics*. Vol. 16, No. 2, 297–317, April 2007 <https://research-ebSCO-com.ezproxy.utu.fi/c/sk55le/viewer/pdf/lgjm2i6lyf?route=details>
- Bailey, Daniel. 2015. The environmental paradox of the welfare state: the dynamics of sustainability. *New Polit. Econ.* 20 (6), 793–811.
- Brundtland, Gro Harlem. 1987. Our common future—Call for action. *Environmental conservation* 14.4. 291-294.
- Carter, Neil. 2013. Greening the Mainstream: Party Politics and the Environment. *Environmental Politics* 22, no. 1 (2013): 73–94. doi:10.1080/09644016.2013.755391.
- Dale, Gareth, Mathai, Manu V., ja Puppim de Oliveira, Jose. A., editors. 2021. *Green Growth: Ideology, Political Economy and the Alternatives*. Zed Books. <https://doi.org/10.5040/9781350220553>.
- Dryzek, John S., ja Pickering, Jonathan. 2019. *The politics of the Anthropocene*. Oxford University Press.
- Dryzek, John S. 2013. *The Politics of the Earth: Environmental Discourses*. Second edition. Oxford: Oxford University Press. Print.
- Dupont, Claire, ja Obentür, Sebastian. 2015. The European Union. Kirjan luku teoksessa Bäckstrand, Karin and Lövbrand, Eva. *Research Handbook on Climate Governance*. Edward Elgar Publishing.
- Eckert, Eva, ja Kovalevska, Oleksandra. 2021. Sustainability in the European Union: Analyzing the Discourse of the European Green Deal. *Journal of Risk and Financial Management* 14, no. 2: 80. <https://doi.org/10.3390/jrfm14020080>
- Egeberg, Morten. 2010. The European Commission. Kirjan luku teoksessa Pérez-Solórzano Borragán, N., ja Cini, M. *European Union politics (3 painos)*. Oxford University Press.
- Ehrlich, Paul R., ja Holdren, John P. 1971. Impact of population growth Complacency concerning this component of man's predicament is unjustified and counterproductive. *Science*, 171(3977), 1212–1217.

- Ehrlich, Paul R. 2014. Human impact: the ethics of I= PAT. Ethics in Science and Environmental Politics 14.1: 11-18.
- Eronen, Jussi. T., Lummaa, Karoliina., Toivanen, Tero. T., Lähde, Ville., Järvensivu, Paavo., Majava, Antti., ja Váden, Tere. 2016. Kenen antroposeeni? maapallojärjestelmätieteen paradigmanmuutos, ihmistieteiden antroposeeni ja käsitteiden moninaisuus. Kosmopolis, 46(4), 41–54.
- Euroopan unioni. 2025. Green economy. Määritelmä. EUR-Lex. Viitattu 29.1.2025
<https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/green-economy.html>.
- Euroopan komissio ja von der Leyen, Ursula. 2025. Europe's Choice. Political guidelines for the next European Commission 2024-2029. Viitattu 1.4.2025.
https://commission.europa.eu/document/download/e6cd4328-673c-4e7a-8683-f63ffb2cf648_en
- Euroopan komissio 2025c. Commission simplifies rules on sustainability and EU investments, delivering over €6 billion in administrative relief. Viitattu 1.4.2025.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_614
- Euroopan komissio. 2024a. Strategy and policy. Verkkosivut. Viitattu 9.11.2024.
https://commission.europa.eu/strategy-and-policy_en
- Euroopan komissio. 2024b. Euroopan vihreän kehityksen ohjelma. Euroopasta ensimmäinen ilmastonutraali maanosa. verkkosivut. Viitattu 5.4.2024.
https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_fi
- Euroopan komissio 2020b. A new industrial strategy for Europe. COM(2020)102 final.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0102>
- Euroopan komissio 2021. Commission launches new tools for strengthened EU biodiversity governance. News article. 15 December 2021. Viitattu 9.11.2024.
https://environment.ec.europa.eu/news/commission-launches-new-mechanisms-strengthened-eu-biodiversity-governance-2021-12-15_en
- Euroopan komissio 2020c. A new circular economy action plan for a cleaner and more competitive Europe. COM(2020)98 final.
- Euroopan komissio 2020d. Powering a climate-neutral economy: An EU strategy for energy system integration. COM(2020)299 final
- European Environment Agency EEA. 2021. Reflecting on green growth. Creating a resilient economy within environmental limits. EEA Report 11/2021. URL:
<https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/reflecting-on-green-growth>
- Euroopan parlamentti. 2021. Verkkosivut. Hiilivuodot: miten EU voi estää yrityksiä välttelemästä päästörajoituksia? Viitattu 12.2.2025. URL:

<https://www.europarl.europa.eu/topics/fi/article/20210303STO99110/hiilivuodotmiten-eu-voi-estaa-yrityksia-valttelemastapaastorajoituksia>

Euroopan parlamentti. 2025b. Verkkosivut. EU:n taksonomia määrittää kriteerit vihreälle rahoitukselle. Viitattu 12.2.2025. URL:

<https://www.europarl.europa.eu/topics/fi/article/20200604STO80509/eu-n-taksonomia-maarittaa-kriteerit-vihrealle-rahoitukselle>

Eurooppa-neuvosto, Euroopan unionin neuvosto. 2024. Euroopan vihreän kehityksen ohjelma. verkkosivut. Viitattu 5.4.2024.

<https://www.consilium.europa.eu/fi/policies/green-deal/>

Fairclough, Norman. 2018. CDA as dialectical reasoning. Kirjan luku teoksessa: Flowerdew, J., ja Richardson, J. E. (Eds.). (2018). *The Routledge handbook of critical discourse studies* (1st ed.). Milton Park, Abingdon, Oxon ; Routledge.

<https://doi.org/10.4324/9781315739342>

Fairclough, Norman. 2001. Critical discourse analysis as a method in social scientific research. Kirjan luku teoksessa Wodak, Ruth. P., ja Meyer, Michael. (Eds.).

2001. *Methods of critical discourse analysis*. SAGE Publications.

Fairclough, Norman. 2004. Critical discourse analysis in a nutshell. Kirjan luku teoksessa Locke, Terry. *Critical discourse analysis: Critical discouse analysis as research m*. Bloomsbury Publishing Plc.

Fairclough, Norman. 2010. *Critical discourse analysis: the critical study of language* (2nd ed.). Pearson education.

Fairclough, Norman. 1995. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Lontoo: Longman.

Flowerdew, John. ja Richardson, John. E. toimittanut. 2018. *The Routledge handbook of critical discourse studies* (1st ed.). Milton Park, Abingdon, Oxon; Routledge.

<https://doi.org/10.4324/9781315739342>

Freeden, Michael. 2006. Ideology and Political Theory. *Journal of political ideologies*.

Freeden, Michael. 2019. Mitä on ideologia? suom. Tapani Kilpeläinen. Eurooppalaisen filosofian seura ry. Englanninkielinen alkuteos. *Ideology: A Very Short Introduction*. 2003.

Giddens, Anthony. 2011. *Politics of climate change*. 2nd ed., rev.updated. Polity.

Gómez-Baggethun, Erik ja Ruiz-Pérez, Manuel. 2011. Economic valuation and the commodification of ecosystem services. *Progress in Physical Geography: Earth and Environment*, 35(5), 613–628. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1177/0309133311421708>

Green, Jeremy. 2023. Comparative capitalisms in the Anthropocene: a research agenda for green transition, *New Political Economy*, 28:3,329-

346, DOI: 10.1080/13563467.2022.2109611

- Haas, Tobias, Syrovatka, Felix ja Jürgen, Isabel. 2022. The European Green Deal and the limits of ecological modernization. *Culture, Practice & Europeanization* 7.2 (2022): 247-261.
- Haberl, Helmut., Wiedenhofer, Dominik., Virág, Doris., Kalt, Gerald., Plank, Barbara., Brockway, Paul., Fishman, Tomer., Hausknost, Daniel., Krausmann, Fridolin., Leon-Gruchalski, Bartholomäus., Mayer, Andreas., Pichler, Melanie., Schaffartzik, Anke., Sousa, Tânia., Streeck, Jan., ja Creutzig, Felix. 2020. A systematic review of the evidence on decoupling of GDP, resource use and GHG emissions, part II: synthesizing the insights. *Environmental research letters*, 15(6), 065003.
- Hajer, Maarten A. 1996. *The Politics of Environmental Discourse: Ecological Modernization and the Policy Process*, Oxford University Press, Incorporated, 1996. *ProQuest Ebook Central*, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=3052931>.
- Harris, Paul G. *Pathologies of Climate Governance: International Relations, National Politics and Human Nature*. Cambridge University Press, 2021.
- Hereu-Morales, Joan., Segarra, Alba., ja Valderrama, César. 2023. The European (Green?) Deal: a systematic analysis of environmental sustainability.
- Hickel, Jason, and Giorgos Kallis. 2020. Is Green Growth Possible? *New Political Economy*, vol. 25, no. 4. pp. 469–86, <https://doi.org/10.1080/13563467.2019.1598964>.
- Hoffmann, Ulrich. 2021. Can green growth really work? A reality check that elaborates on the true (socio-)economics of climate change. Teoksessa Dale, Gareth, Mathai, Manu V. ja Puppim de Oliveira, José A. eds. *Green Growth: Ideology, Political Economy and the Alternatives*. London, England: Zed Books, 2021. Web.
- The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) 2023. AR6 Synthesis Report: Climate Change 2023. Summary for Policymakers. <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-cycle/>
- Jacobs, Michael. 2013. “Green Growth.” *The Handbook of Global Climate and Environment Policy*, John Wiley & Sons Ltd, pp. 197–214, <https://doi.org/10.1002/9781118326213.ch12>
- Jansen, Annegeke., Wang, Ranran., Behrens, Paul., Hoekstra, Rutger. 2024. Beyond GDP: a review and conceptual framework for measuring sustainable and inclusive wellbeing. *The Lancet Planetary Health*, Volume 8, Issue 9, e695 - e705
- Jänicke, Martin ja Jörgens, Helge. 2023. Ecological modernization and beyond. *Routledge Handbook of Environmental Policy*. 68-87.
- Jänicke, Martin. 2008. Ecological modernization: new perspectives. *Journal of cleaner production*. 557-565.

- Kalantzakos, Sophia. 2017. The EU, US and China Tackling Climate Change: Policies and Alliances for the Anthropocene, Taylor & Francis Group, 2017. *ProQuest Ebook Central*, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=4891063>.
- Kallis, Giorgios. 2011. In defence of degrowth. *Ecological economics*, 70 (5), 873–880. ScienceDirect. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800910005021>
- Lederer, Markus. 2015. Global governance. Kirjan luku teoksessa Bäckstrand, Karin and Lövbrand, Eva. *Research Handbook on Climate Governance*. Edward Elgar Publishing.
- Mastini, Riccardo., Kallis, Giorgios., ja Hickel, Jason. 2021. A Green New Deal without growth? *Ecological Economics*. Vol 179, 106832.
- Machin, Amanda. 2019. Changing the story? The discourse of ecological modernisation in the European Union, *Environmental Politics*, 28:2, 208-227, DOI: 10.1080/09644016.2019.1549780
- Meadows, Donella H., Meadows, Dennis L., Randers, Jørgen, Behrens, William W., 1973. *The Limits to Growth: A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind*. Donella Meadows Collection. 2.painos. Suomennos Kyösti Pulliainen, Pertti Seiskari, Hannu Taanila. Tammi.
- Miller, Seumas. 1990. Foucault on Discourse and Power. *Theoria: A Journal of Social and Political Theory*, no. 76, 1990, pp. 115–25. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/41801502>. Accessed 30 Jan. 2025.
- Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). 2011. *Towards Green Growth. Executive Summary*. OECD Publishing. https://www.oecd-ilibrary.org/environment/towards-green-growth_9789264111318-en
- Ossewaarde, Marinus., ja Ossewaarde-Lowtoo, Roshnee. 2020. The EU's green Deal: A third alternative to green growth and degrowth? *Sustainability*, 12(23), 9825. <https://doi.org/10.3390/SU12239825>
- Paleari, Susanna. 2022. The Impact of the European Green Deal on EU Environmental Policy. *The Journal of Environment & Development*, 31(2), 196-220. <https://doi.org/10.1177/10704965221082222>
- Parrique, Timothée., Barth, Jonathan., Briens, Francois., Kerschner, Christian., Kraus-Polk, Alejo., Kuokkanen, Anna., ja Spangenberg, Joachim. H. 2019. Decoupling debunked. Evidence and arguments against green growth as a sole strategy for sustainability. A study edited by the European Environment Bureau EEB.
- Pianta, Mario., ja Lucchese, Matteo. 2020. Rethinking the European Green Deal: An Industrial Policy for a Just Transition in Europe. *Review of Radical Political Economics*, 52(4), 633-641. <https://doi.org/10.1177/0486613420938207>

- Politico. 2025. How von der Leyen blindsided Brussels with her deregulation drive. Artikkel. Viitattu 1.4.2025. <https://www.politico.eu/article/ursula-von-der-leyen-blindsided-eu-brussels-deregulation-drive/>
- Rockström, J., Kotzé, L., Milutinović, S., Biermann, F., Brovkin, V., Donges, J., Ebbesson, J., French, D., Gupta, J., Kim, R., Lenton, T., Lenzi, D., Nakicenovic, N., Neumann, B., Schuppert, F., Winkelmann, R., Bosselmann, K., Folke, C., Lucht, W., ... Steffen, W. 2024. The planetary commons: A new paradigm for safeguarding Earth-regulating systems in the Anthropocene.
- Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin, F. S., Lambin, E., Lenton, T. M., Scheffer, M., Folke, C., Schellnhuber, H. J., Nykvist, B., de Wit, C. A., Hughes, T., van der Leeuw, S., Rodhe, H., Sörlin, S., Snyder, P. K., Costanza, R., Svedin, U., ... Foley, J. 2009. Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity. *Ecology and Society*, 14(2), 32-. <https://doi.org/10.5751/ES-03180-140232>
- Schlosberg, David., Dryzek, John. S., Hernes, Hans-Kristian., Downes, David. 2003. *Ecological Modernization, Risk Society, and the Green State. Green States and Social Movements*, Oxford University Press, 2003, <https://doi.org/10.1093/0199249024.003.0007>.
- Schunz, Simon. 2022. The ‘European Green Deal’ – a paradigm shift? Transformations in the European Union’s sustainability meta-discourse. *Political Research Exchange*, 4(1). <https://doi.org/10.1080/2474736X.2022.2085121>
- Schwab, Klaus. 2024. The Fourth Industrial Revolution: What It Means, How to Respond. *Teoksessa Handbook of Research on Strategic Leadership in the Fourth Industrial Revolution*, 29–34, 2024. <https://doi.org/10.4337/9781802208818.00008>.
- United Nations. 2015. 70/1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- United Nations Environment Programme (UNEP) 2023. Emissions Gap Report 2023: Broken Record – Temperatures hit new highs, yet world fails to cut emissions (again). <https://doi.org/10.59117/20.500.11822/43922>
- United Nations Environment Programme (UNEP), 2011. Towards a green economy: pathways to sustainable development and poverty eradication – a synthesis for policy makers. Nairobi: UNEP. <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/32245/TGESR.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Vadén, T., Lähde, V., Majava, A., Järvensivu, P., Toivanen, T., Hakala, E., ja Eronen, J. T. (2020). Decoupling for ecological sustainability: A categorisation and review of research literature. *Environmental science & policy*, 112, 236-244.
- Van Gaal, Wester. 2025. EUobserver. Verkkosivut. EU-funded researchers urge rethink of 'competitiveness' agenda. Viitattu 11.4.2025. <https://euobserver.com/eu-political/ar93b1f197>

- Wodak, Ruth. 2001. What CDA is about. Kirjan luku teoksessa Wodak, Ruth. P., ja Meyer, Michael. (Eds.). *Methods of critical discourse analysis*. SAGE Publications. ProQuest Ebook Central, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=254697>.
- World Bank. 2012. *Inclusive Green Growth: The Pathway to Sustainable Development*. 1st ed., World Bank, 2012, pp. xvi–xvi, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/368361468313515918/pdf/691250PUB0Pub1067902B09780821395516.pdf>
- World Wide Fund for Nature (WWF). 2025. Verkkosivu. Von der Leyen's deregulation omnibus: A devastating blow to EU environmental objectives. Viitattu 1.4.2025. <https://www.wwf.eu/?17206391/Von-der-Leyens-deregulation-omnibus-A-devastating-blow-to-EU-environmental-objectives>
- Zito, Anthony R., Burns, Charlotte ja Lenschow, Andrea. 2019. Is the trajectory of European Union environmental policy less certain? *Environmental Politics*, 28:2, 187-207, DOI: 10.1080/09644016.2019.1549779